

בן כלעם קראו קמת קמתי נכתח ומצניחם למדו רוב הנקדמים והמדקקים
אלו אחריהם, עד שבעטו נכתח הקצץ ההוא, עד שכלו החכמים לערנבורג וניינער
וגלוהו. וכל מה שיתגלה לנו מטה שנכתח ואחד זכרו, יועיל תמיד לגלוי תעלומות אחרות.
וכן הקצץ הזה מועיל לחזק שיטתי שהקצץ הארמי אינו מקבל שנוי, וזה חזק לשיטתי
האחרת (אשר היה אכן פנת חכמת הדקדוק כלה) כי לה"ק היתה מתחלתה דומה ללשון
ארמית, ומשפטי לה"ק מתחלפים על ידי לשון ארמית, ולא על ידי לשון ערבית, וחכמי
הגויס מן זמננו עד געזעניס חזנו לתקן חכמת לשוננו וקלקלוה. אוהבך ש"דל.

שער לא.

נוכר בו ענין הזרות.

דע כי זרות המלה תהיינה על שני פנים או זרות מן ההקשה או זרות מן
השער ר"ל מן השמוש והמנהג אפילו אם הוא בא על ההקשה, וזה שהשמוש
והמנהג יהיה על שני פנים גם כן, אם על ההקשה והוא רוכ דכריהם כהביאם
הצווי מן העתיד מן הפועל הקל אשר הוא על יפעול או על יפעל על פעול מן
יפעול או על פעל מן יפעל והמקור פעול, וכהביאם הצווי מן עתיד פעל הרגש
(פעל) כרגשות וכן המקור, והרכה מכמו זה אין אנו צריכים לקבצו דגה, אבל
מה שכא משמושיהם שלא כהקשה אע"פ שהוא נוהג כרוכ דכריהם הוא כהביאם
עתיד מן נתן יתן כהנעת החו (כלרי) ומן אכל יאכל כצירי או יאכל כפחת, ומן
אמר יאמר או יאמר בצרי, והיתה ההקשה להיות העתיד מן נתן יתן כפחתות
החו על משקל יול מים (נמדנר כד ז) מן הרים גולו (שופטים כ ח), כי ישל
ויתך (דברים כח ט) מן גשל, וירר יעקב נרר (נבאית כח נ) מן נרר, והיתה
ההקשה עוד להיות העתיד מן אכל ושמר ואמר ע"מ יפעל ונזור*) אל יפעל
לעלה אשר זכרנו כשער הקודם, ונזור עוד אל יפעל בצרי על משקל יתן זרות
אחרת וכן נזור יאמר (איוכ יח ט) עוד אל יאמר אך הזרות חוץ לדרך ההקשה הוא
כהנור שכל אדם האמר (משלי יח יא) אשר היתה ההקשה בו להיות האמר
בפחתות הוא כי הוא מקור כמו כראריך הענן (נמדנר ט כג), וכמרו ביום האמר
כידם (ירמיה לז לב), ועוד פסוח והמליט (ישעיה לא כ) השמרם אחם (יחזקאל יד),
כגרן עת הדריכה (ירמיה נא לג) כלם מקורים והיתה ההקשה שיהיו הראים פחתות,
וכהנור נסו הפנו האמר לשכת, נרו מאר האמר לשכת (ירמיה טו ח ל) אשר
המה צוויין מכנין הפעול וההקשה להיותם פחתות הראין, ואמרו האמר הפני כקמץ זר
עוד והמשפט פחתות הוא כעבור שהוא צווי מן הפנה; וכזרות קולי אל אלהים
והאויין אלי (תהלים עו נ) בפחתות הוא וההקשה להיות בסגול כמו ולא האויין
אליכם (דברים ח ט) כי הוא פעל חולף כמרו אבל האויין הפחתות הוא צווי
כמו האוינה אלהי יעקב (תהלים פד ט) ויהיה עוד מקור. וכמו הזרות הזה במקרא
הרכה ממה שזכרנוה כבר כשער הקודם לזה וממה שלא זכרנו בו. אך הנור
המלה מהשער אע"פ שכא על ההקשה כהנור ואנחנו יאמר לך איש אלף (שופטים
יז כ) אשר זה משער יאמר יאמר ובא על ההקשה כאשר אמרתי קודם זה

(*) ונזור הוא לשון אחר מדרך הסקפה והמדור, וכלאין ולענין הזה השתמש גם
כאפדי בדכריי המוכחים לקצן — אם אין שם טעות סמעתיק — וזה כנזירות הקודם
לכס" וסוף העד הסדר.

שיש מלה שחבא על העקר ויהיה חלוף השער על זולת זה, וכורות ושלש נשי בניו (נלשית ז יג), לשלש אחיהם (ליונ ח ד), ומעלות שבעה עולותיו (יחזקאל ט כו) אשר באו בהא על העקר, והשמוש והמנהג במספר הנקבה שיהיה שלש ושבע בלא הא אע"פ שהקשה להיותם בהא כי היא סמן הנקבה כאשר אתה עתיד לראות בשער המספר (מד). וכבר שמשו בכמו הזרות הזה עוד בבריתא באמרם בשלשה וארבעה מברכין ברכת המזון ורצו בזה בשלש ברכות וארבע ברכות אך כחבו סמן הנקבה על ההקשה והעקר והגיתו השמוש והמנהג; וכבר רבה המחלוקת בין הגאונים בפרוש הבריתא מהם מי שברח משומם ברכות בעבור ההא ומהם מי ששסם ברכות ואמר שאינו יודע עלת ההא¹. וכורות ושפתי חכמים חשמו"ם (עלי יד ג) מהשער אע"פ שהוא על ההקשה, כי המנהג ככל יפעול כאשר יתחבר עם כנוי הפעול או הפעולים שחפיל ממנו הואו כאמרם ולא ישמרנו בעליו (עמות כל ל), כי חשמו"ם בבטנך (עלי כז יח), ויזרקוהו על המזבח (ויקרא ט יג), וכבר בארנו זה בשער השמוש; על זה בא רב השער מנפול ואו המשך ועזוב להורות עליו, ואפשר שיורו עליו בקבץ פום (כח קמץ חטף) באמרם הוא יהי"ם מפניכם (יהושע כג ט), ודם יד"פד (יחזקאל לה ו), יקבני (יעזיה סג ז) באותי יאק"ם (יהושע י י). ואלה המלות גם כן והדומה להם מאשר נזר מהשער ובא על ההקשה. ופעמים יבא בשער מלה ושחים על העקר להורות על עקר השער ואם יהיה המנהג זולת זה.

שער לב. מן ההפוך².

דע כי ההפוך ברבריהם יהיה על שני דרכים, האחד מהם במבטא והשני בענין, כי הרברים כאשר לא יכנס בהם ספק יתכן בהם ההפך וזולתו. וההפך אשר במבטא כמו כשב וכבש ושמלה ושלמה, בלעני שפה (יעזיה כח יח) נלעג לשון (שם לג יט), ולשון עלגים (שם לד ד); חמנת חרס (שופטים כ ט) חמנת סרה (יהושע כד ל). ובכלי גמא (יעזיה יח ט) ואח האגמים שרפו באש (ירמיה נח לב) ההשים אגמון באפי (ליונ ט כח), ויהלש יהושע (עמות יז יג) את כל הנחשלים (דנריה כה יח), והיית לזעוה (שם כח כה) והיה רק וזעה (יעזיה כח יט), בני עולה (ש"ג ג לד) בני עלוה (יהושע י ט), ומחלעות לביא (יואל ח ו) מלחעות כפירים (תהלים נח ז), ויהרר האיש וילפת (דוה ג ח) נפתולי אלהים נפתחי

¹ הנתינת היות נכריות מו והרס אלפסי ז"ל כתב: „הא שמעתם שקלו וטרו כה קמלי ז"ל ולא סלקו לכו כל עיקר טעם דסבירא לכו דהא דתנא שלש וארבעה ברכות חזקו וקאלי לכן כיכי תני לכו כלשון זכר ולא חשבו כה פירוקא“, ולהרס המחבר טעמו ח"ל פה כהא, והיה זרות על דרך ההקשה והעקר כמו שהשמע הכתוב כהא נאמרו כלשון נקבה ומעלות שבעה.

² אמר הא פ"י נ"ב: כע: עומכם מכל החוקרים הסדור דנדרים הוא מביא גדולות שנסנות לכגיע אל התכלית הנרצה כי העדר הסדור יחייב העניע השגת התכלית על הדך הנרצה וכבר חזק קלת העדקדקים מחכמי יון שהדוה לעולם היה כשז טכעדר הסדר אל הסדר והוא מכוון מפעולת ס' ית' שהם תכלית היוצר והסדר וכעו אשעיר עליו הכוונ לדיק וישר הוא וכל מה שנטעל מבעולות יותר שלם הוא כסדר והיוצר בפעולותיו וכבר אמרו בפעולות הטבע שכן כולן מתוקנות ומסודרות בתכלית הסדר והתקון והשמים למי טעלת מליחותם היה הסדר נתנועתם יותר, וכבר היה ראוי למי טענין כזה לתם תכלית העדות כדבר אליהם ית' רלומי נספר הזה אשר הוא דברי התורה הנבדלים והטבירים נרוח הקדש, אבל מה אעשה וכבר הכייתו ח"ל וכן הוא פסק הסלמס שאין

(נרשית ל ח), לפרש להם (ויקרא כד יג) פשר דבר (קהלת ח), איה (נרשית יט ה) איה (הושע יג י) גער בים (נחום ד ד) רגע הים (ישעיה נא טו), יושבי הרל (שם לח יא) יושבי הרל (תהלים מט), יחרו נאלחו (שם יד ג) אשר חלאתה בה (יחזקאל כד ו), אנקת אסיר (תהלים עט) נאקת בני ישראל (שמות ו), גברתי (תהלים לא) גבורתי (ליכנ ג), ויפצר בם (נרשית יט ג) ויפרץ בו (ש"כ יג כה), אלגמים (דכ"ב ט יא) אלמגים (מ"ז י יג), וערפל חתלתו (ליוז לח ט) המלחמה (מ"ז י כב), ויחרזו (ש"כ כב) ויחרזו (תהלים יח), אי לזאת אסלח לך (ירמיה ה ז) שעורו לאי זאת ופרשו איה מאלה עונות אסלח לך, אי מזה עיר אתה (ש"כ טו כ) השעור מאיה עיר, מלבד עלת הבקר (נמדנר כח כג) מלבד נשי בני יעקב (נרשית טו) לבר מאיל וצבי (מ"א ד כג), בעבור זה עשה ה' לי (שמות יג ט) השעור זה בעבור עשה ה' לי כלומר זאת העבודה בעבור כך וכך, חרות על הלחות (שם לז יו) חתר לך בקיר (יחזקאל ח ח) כבחיצי מענה צמד שדה (ש"א יד יד) שעורו בכחצי

מוקדם ומאוחר בתורה ומכוון זה העדר הסדר ממנה זה מחוייב מקלת פריצות אשר בלו בתורה כמו הענין בפ' וישמע יתרו עם שקדמה לנתינת התורה כנה חין ספק שהיה הענין אחר נתינת התורה וכמו שאמר והודעתי את חקי האלהים ואת תורתיו ואין זה לבד בתורה השלמה כי גם צנניאם והמדברים ברוח הקודש, וראה העדר הסדר הזה תמלל ביוחזקאל קודם ספר הכנולא שהיה בשנה הרביעית ליהויקים לספור הכנולא שהיה נרשית מערכת לדקיה וכתובים כתב על נדרות נבל קודם לכמה מעשרים שהיו לדוד ולזולתו והיה הדין נותן שיהיה קודם לכולם בנתינת זו וכן במקומות רבים זולת אלה, והראוי שאמר בזה כי למען היה ספר התורה מיוחס למעשה אלנעתי ית' וכמו שאמר בעצרת הכנולא כתובים באלכז אלהים והיה הענין כן בשמים כמו שאמר כי אראה שצין מעשה אלנעתיך הכה כנר היה ראוי שיהיה הענין בהם מתדמה וכמו שנראה בתנועת השמים והוא ספרו של אדם הראשון העדר הסדר לפנים וזה במירות הקורה להם והקדמת המתאחר לקודם, כן הענין בספר האלהים והוא ספר הזה המקודש אשר הוא דברי אלהים חיים, וכמו שהעדר הסדר הנראה בתנועת השמים הוא לפי מה שיראה מנלתי שיהיה הענין כן בעלמו כן הענין בהעדר הסדר הנראה בכתוב כי הוא אמנם לפי הנראה בתחלת המעשה כנלתי שיהיה הענין כן אבל יש שם סדור וכוונה מיוחדת גלויה או נעלמת, וביאור זה כי ההקדמה והאחור יובנו על פנים מתחלפים וכבר אמרו כי שם הקדמה ואחור בזמן ומעלה וזולת זה והעדר הסדר הנראה בכתוב בזה הוא ההקדמה והאחור הזמנים, וכבר נראה בכתוב מקפיד לקדימת המעלה תמיד וזכר מזה לפני אחרן למעלתו זולת שלש מקומות כמו שאמר במסורה, ואמר בכתוב עשיתי את התרץ את האדם ואת הכהנה הקדים האדם למעלתו עם שהוא תכלית בריאותו ית' וכן נתינת התורה והכתוב כלל לזולתה מהקדימות או שנה הסדר ליחס מה בין שני הענינים או לשנה אחרת, והמשל כי אמנם כמסכת פ' יתרו לפ' עמלק להודיע ההבדל בכותם וכי זה כיון לאחד את זכר ישראל וענש פריסם וזה כיון להתחבר אדם ולהישרם בעלמו העובד עד שנה אחר לו ענש רבינו ע"ה והיית לנו לעינים ומפני זה ראוי לישראל כשיבואו למחות זרעו של עמלק שיזכרו העונש שעם יתרו לזרעו אם יזכו בין עם עמלק וכן אמר שאל לבני קני חתן עשה ואתה עשית חסד עם בני ישראל וג', וכן מסיבות פ' וירד יהודה לפ' ויוסף הורד עם שנינו יסוד עם חסר היה קודם עבירת יוסף להודיע ההבדל אשר בין כניסת יוסף ילדו על דבר אשר אדוניו עם היומו אתה ציית תמיד והיה מונעת אותו וענין ילד יסוד עם חסר שאל אתה במקרה יושנת בפתח עירם, ומטין הסבות האלה וזולתם מפני שיתנו מזה שנראה העדר הסדר בכתוב ותמיד אמרו חז"ל למען כמעט פריסם זו לו, ודעת קלחם שדורשים סמוכים וזה יורה כי הוא קשה בעיניהם יחס העדר הסדר לספר האלהים, אבל תח הסבה לשדר הזה אשר בין פריסם למרשם יאות למי שבו יתור עליון במדרגה מהמדקדק ולכן נתינת העסק צמין הזה מהעדר הסדר בכלן ונתיין בארץ מיני ההקדמה והאחור אשר נעלם בספר האלהים למען שיות למדקדק העסק נכון.

בהקדמת הבית על הכף כי פרושו בכמו מרה מ הארץ; אריוך דמעתי (ישיה
 יו ט) יחבן שיהיה צדק ע"מ מי אנהמך וזהוה היור למד הפעל על דרך
 השלמות והחמות כאשר היא יריון מרשן ביחד (תהלים לו ט) שלם ביד וכמו
 שיהיה עוד אמרו הזמות יכסיומו (זמות טו) שלם ביד ההפוכה מהא בסה שמים
 (תנחומי ג כ) אשר היא למד הפעל, והמנהג והשמוש יכסו כמו יגלו שמים
 (ליונ כ כו) ובא זה יכסיו שלם ע"מ ידברו לו (יחזקאל לב כח) אלא שעובד
 דגשוח הסמך להקל כאשר עובד דגשוח (השין) הנזן ויקנאו אותו (נחלית כו יד)
 ולמד וימלאום למלך (ז"ל יח כו, וכן וימלאם עמר נחלית כו יד ע"פ הסמך)
 וקוף מדי חבקשנו (נחלית טג ט) וזולת זה הרבה ממה שוברנהו בשער החסרון;
 ואפשר שזהוה היור כלומר נוספת כאשר היא נוספת בלדריש הרבר (עזרא יו)
 ופרושו ארוך דמעתי כלומר דמעתי. — ומן ההפוך מן הפעלים העלולים הפאין
 והענין אמרו גם בוש לא יבושו (ירמיה ו טו¹), לא חגורו (דברים ח יז) כי
 יגרתי (סס ט יט), והיה הטוב ההוא אשר ייטיב ה' (נמנדר י לג), כי חצור אל
 עיר (דברים כ) לא יצר צערך (מזלי ד) יצרו צערי אנו (ליונ יח), ורעה עינך
 (דברים טו) מרוע לא ירעו פני (מזמי כ ג), לא הקין הנער (מ"ד ד לא) וייקץ
 נח (נחלית ט כד), ריבה ה' את יריבי (תהלים לח), כי ירד רע (מכס ח יז)
 והיום רד מאד (זופטים יט יא) ואפשר שיהי רד מאד פחסי והוא על שני הפנים
 בענין הנה חנות היום; רשו ורעבו (תהלים לד יח) מוריש ומעשיר (ז"ל כ), אם
 ישוב ישבני ה' (ז"ל טו ח) אם שוב תשובו² (ירמיה יז י), יעף (ישיה כ ד) עיף
 (נחלית כח). ומן ההפוך מן הפעלים העלולים העין והלמד אמרו דבר ה' בזה
 (נמנדר טו) בוו יבוו לו (ז"ל ח) ובוו יקלו (ז"ל כ ל), לב נשבר ונרבה (תהלים כח)
 או רבו במרוכה (נמנדר יח), עד צואר יחצה (ישיה ל כח) והוא בונה חוץ
 (יחזקאל יג י), ספחה בהמות (ירמיה יז ד) יהירו יסופו (ישיה סו יז), אם תעירו
 ואם תעוררו (ז"ל כ ז) וקיר ערה מגן (ישיה כז ו), אנה פנה דודך (ז"ל ו)
 אפונה (תהלים פח יו) ויש לנו באפונה זולת המאמר הזה בספר השרשים, רודה באף
 גוים (ישיה יד) וזיה כאשר חריר (נחלית כח), למרעהו אשר רעה לו (זופטים
 סוף יד) איש רעים להחרוע (מזלי יט), והחיות רצוא ושוב (יחזקאל ח) ברצחו עם
 אלהים (ליונ לד ט) בי אם רצתי אחריו (מ"ד כ) וירצוהו מן הבור (נחלית טח³);
 עד אשר אם שאו ערים (ישיה ו יח) להשביע שואה ומשואה (ליונ לח כו⁴),
 ואם אמנם שגיתי (סס יט ג) אחי הלך משוגחי (סס⁵), ישועו ואין מושיע
 (ז"ל כח) הנוחן חשועה למלכים (תהלים קמד י⁶), ושפו עצמותיו (ליונ לג כח)

¹ קראו הכוכבים כי הנח הנעלם שהוא עין נמלת כוז נהפך לפניו נמלת יבוא כי
 בין יוד העמיד וכתב נח נעלם הוא פח כפועל, ולולי זה היה יביש תקצן גדול כמו
 תכניו; וימכן היותם שני ערצים כוז יכז וכ"כ ר"י בחזיתות הכוז 72, וכן כל הסקאות
 הסנה מן הכפוכים הם שני ערצים כמו גור יגר, טוב יטיב, לור ילר, אז שהוא סתק
 נענין כי הנח הנעלם שהוא נמלת טוב עין הוא נמלת ייטב פח.

² ר"ל העין נמלת ייכני ש נמלת יכז פח וכן הכח הנעלם שהוא חסר הכח
 נמלת חסר. ש לטין נמלת טוב, כ"כ ר"י בשרש יכז וחזרו הכד"ק.

³ רצתי אחריו, וירלוהו, מן שרש רוצ, רלוז וזוכ, נחלותו, מן שרש רלח.

⁴ שזו ושואה משרש שזה שכן פשוט לדעת הממחר מעלולי העין וכן כתב ר'
 יהודה (139) בשרש שזה להשביע שזה, רק ושואה רחוק שיהיה עטנה" ולזה לא ידעתי טעם.

⁵ שגיתי מעלולי הלמד ומשוגחי מעלולי העין.

⁶ ישועו, משועה, מעלולי העין, ומשיע מעלולי היוד.

הוא יושפך ראש (נרמזית ג¹), ובאנו שרה את אלהים (הזע יב ד) השירו ולא ירעתי (סז ח ד²) ויחבן להיות כל אלה לשונות שונות.

אבל ההפוך בענין באמרו על הרים יעמדו מים (תהלים קד ו) הענין על מים יעמדו הרים כאשר אמר לרוקע הארץ על המים (סז קלו ו³), נרפא נגע הצרעת (ויקרא יד ג) [נרפא הצרוע מן נגע הצרעת] כמו אז יאסף אחו מצרעתו (מ"ט כג), כל העובר על הפקודים (שמות ל יג) משפטו כל העוברים עליו הפקודים, וחשקמו ברמעות שליש (תהלים פו) הטעם וחשקמו רמעות בשליש והשליש מרה מן המדות כאשר אמר וכל בשליש (ישעיה מ יב), וחשם בפך עיניה (מ"ט ט ל) משפטו וחשם הפך בעיניה כאשר אמר כי חקרתי בפך עיניך (ירמיה ד ל), עיני גברות אדם שפל (ישעיה נ יא) משפטו גברות עיני אדם שפל, חולעת שני (שמות כח) שני החולעת, עד דוד הגדיל (ז"א כ מא) הטעם עד הגדיל דוד, ועוללתי בעפר קרני (חיונ יו יד) הבית הגה במקום על כאשר אמרתי (לעיל 32) בבית אשר אני רוכב בה (נחמיה נ יג) כלומר עליה, ובית בנפש יכפר (ויקרא יז יא) כלומר על הנפש יכפר וכאלו אמר על הדרך הוה ועוללתי על עפר קרני וזה מההפוך, אבל שעורו ועוללתי עפר על קרני על ענין ויעלו עפר על ראשם (ישעיה ז ו) ופרשו והעליתי עפר על ראשי ולא שהוא מלשון עלה אך הוא מבעלי הכפל. בענין זה וממנו אצלי במעל ידיהם (נחמיה ח ו) כלומר בנשיאת כפיהם ע"מ והבאתי מרד (ויקרא כו לו) שהוא מבעלי הכפל (רכב) כאשר בארתי בס' הרשגה⁴. ישם ר' יהודה ועוללתי בעפר מן עול ברזל ואיננו רחוק (רחם מנחם בן סרוק ודונא); ומן הלשון הוה והענין הוה נורא עלילה (תהלים סו ב) ובאור זה כי נורא עלילה תאר אחרי תאר לאלהים הנזכר בפסוק והוא בעלילה להגעה (לחוק) כאשר זכרתי בווילת המקום הוה (לעיל 39) ואפשר שלא יהיה בעוללתי בעפר הפוך ושלא תהיה הבית בענין על, אבל יהיו הרברים כאשר המה ויהיה פרושו ועוללתי ראשי בעפר, וחברתי לך כל זה ללמדך דקדוקי הרברים וולד הענינים. יין ידליקם (ישעיה ה יא) הטעם יין ידליק (כלומר ירדפו אחד יין) על ענין שכר ירדפו (סז), וקרא אכר אל אבל ומספר אל יודעי נהי (עטוס כ יו) [שעורו יודעי נהי אל מספר], והוא הפכה שער לבן (ויקרא יג י) שעורו ושערה הפך לבן כאשר נאמר ושערה לא הפך לבן (סז יג ד), כי נפש כל בשר דמו בנפשו הוא (ויקרא יז יד) השעור נפשו בדמו הוא, החת פטרת כל רחם בכור כל מבני ישראל (במדבר ח יו) השעור

¹ שמו מעלולי הלמד ויזשך מעלולי העין.

² שרם מעלולי הלמד השירו מעלולי העין.

³ כתב הרמב"ם במאונס דף מ"ה האומר רלזון הרג שטעון, רלזון כוח הפועל, ואם חמר י"ח שטעין יהיה יותר מבוחר, או לשטעון כמו כתבו ללכנר, וכטעון ורנ יענד ליער, בן יכנד חב, כניו ירלו דלים, חון מלחד וכו' חכנים חקיו מים (חיונ יד יט) ולח חרע שני עכל חמנס כפירשו לדברים לב עג, וישעיה ה, כד. וסד, ח, מביס עוד שלס וכו' חמנתו עמו, כחכול קס לזון חז, מים חנכס חז. חנל על הרים יעמדו מים חתו עליו כפירשו, ההפוך דכרי חלבים חיים על מים יעמדו הרים, תהפוכות כלבו" ובין זה על ר' יונה, ונחמתי חין מן הלך לפסוך פסוק זה, כי מוטור החל נחמר על כנריסלס וחמר המטורר כי דימדו חסס חל עולמו חס מוכס נחמלס חל חלון כולס נחמס כמו לנזס והיו המים עולים ועומדים על הכרים עד אגער חסס חסס וכו' מפניו ונקיו חל חקוס חלד, חז עלו הכרים מתוך המים. וזה חין הפוך כלל. (דכרי חכס בעער)

⁴ כי דעת ר"י חיוג חיונו חזס חורס, חלס חפרחון וחכלול.

כל בכור מבני ישראל ואמרו בכור כל תמורת אמרו פטרת כל רחם כאלו אמרו
 תהת כל בכור מבני ישראל; ושרץ היאר צפרדעים (שמות 2 כח) אינו ר"ל שהיא
 ישרץ, כי היאר איננו חי אבל הוא רוצה שהצפרדעים ישרצו והוא אם כן מההפוך
 וכמהו שרץ ארצם צפרדעים (תהלים קס ל), ואין ראוי לומר בשני הפעלים האלה
 שהם לצפרדעים על דרך ההקדמה והאחור (כשעל הנל) ושהם נפרדים, אבל זה
 מן ההפוך בענין¹), והראיה על זה אמרו ואת כל נפש החיה הרמשת אשר
 שרצו המים (נלמדת א כל) ישם הפעל למים והוא לחיה, ואם יתעקש מתעקש
 ויאמר כי שרצו איננו כי אם לחיה, כי ענין החיה קבוצ, ואין זה חרש מעקש
 אנשי דורנו, נשיב עליו באמרו בכל אשר חרמש האדמה ובכל דגי הים (שם ט ז),
 אשר שעורו כל אשר חרמש באדמה וכל דגי הים, הלא חראה היאך הוציא הפעל
 בלשון נקבה מפני ששם אותו לאדמה והיאך הביא הבית על הפועל והוא כל
 אשר על דרך ההפך וכן הכיאת הכית עוד על העומף על הפועל והוא וכל דגי הים
 ואמר ובכל דגי הים זה על דרך זה; וכמהו עוד ועלה שמיר ושיח (ישעיה ה ו)
 השעור בו ועלה בו שמיר ושיח, וכמהו והנה עלה כלו קמשונים (שלי כד לא),
 תועד על אדמת עמי קוצ שמיר תעלה (ישעיה לנ ג) אין תעלה פעל לקוצ ושמיר
 אבל הוא לאדמה על דרך ההפך, והפרוש שהם סופדים על שדי חמד על גפן
 פריה ועל אדמת עמי אשר תעלה קוצ ושמיר כלומר אשר זאת מרחת כאשר
 נאמר ועלה שמיר ושיח, וכמהו ועלחה ארמנותיה סירים (שם לד ג), והיה המשפט
 בכל זה להיות ויעלה שמיר ושיח כלומר ויצמיח, והנה תעלה כלו קמשונים, ויתעלה
 ארמנותיה סירים, ואינו נמנע להיות אמרו קוצ שמיר תעלה מזה ר"ל שיהיה
 עתיד העלחה (וכדלו תעלינה), וכמו זה העיר היצאת אלף חשאר מאה והיוצא
 מאה חשאר עשרה (עמוס ה ג) שם הפועל לה והוא על האמת לאנשיה ושעורו
 היוצאים ממנה אלף והיוצאים ממנה מאה. ועד קירות הספן (ע"ו י) [עד ספן
 הקירות] כי הפרוש מן הקרקע עד תחת ספן הקירות ואין נכון לומר עד קירות

(*) כי ההפך בין ההפוך נענין וזין ההקדמה והאחור הוא, ההפוך נענין הוא רק
 נכונת הדברים וזי אפשר להפך הכתוב בפועל מה שאין כן בהקדמה ולחיות כי נמין
 הוא ההפוך הוא בפועל ולזה חסר ושרץ היאר צפרדעים הוא מהפוך נענין הכונה כי
 הפועל הוא היאר והמים והכונה ההפך המפדים והחיה וזי אפשר להפך להקדים ולאחר
 הדברים ולאחר וצפרדעים שרץ היאר או היאר שרץ הצפרדעים (ועל זה נראה ג"כ דעת
 המחבר כי הפעל שרץ איננו מתעבר), וזו ההקדמה אשר הביא המחבר פה מן ההפוך
 נענין הם מן המוקדם והאחור נפרק הנל וזין הנדל מה נעמי ההפכות נכני פרקים
 וכן עשה שער מיוחד מן החיות והקירות, והעתיק או אולי המחבר נעלמו העיר על
 זה נראה פרק הנל; והאמדי הנדיל מיני ההקדמה והאחור נפשוטם כמו חלף סדר
 החיות בשמות ובגזרות, במורכבים הם נמשפע אחד והם ההקדמות נפרק הוא
 ובכל או נמשפעים מתחלפים מה שקדם המחבר נאמר לז על החיות ואמר ולולי
 כלל המחבר נכס מן העין הוא — „והנה חלף שלשה מינים לא יחייבו
 העיר הסדר כי העין הראשון נאמר שהם גזרות מתחלפות ובאים האחרים שהוא חופן
 אחר מהדבור לא ייחס זה העיר הסדר וכן ג"כ יקרה נאמר בלשונות בדרך לחות הדבור
 להקדים ולאחר מה שהתבאר חלוף ליפות ולסדר העלמרים“. והחכם כמכר לז
 העיר מלוטע על ההקדמות אשר הביא המחבר בלשון פרקים האלה רק על הקדמת נעשה
 לנאמר אחר כי כן ראו. הם הפרשה ואל משה אשר ביהם אחר מתן תורה, אטרו נעשה
 על מלות מעשיות והם השמנה דברות עם המעשמים ונאמר על מלות השמניות הנכי
 ולל יחס לך ולדעת רש"י אשר אחר כי זאת הפרשה קדמה למתן תורה כי אמרו נעשה
 על הדין והנאמר על השמנה מדוע העולם, אשר תושב נכפשותינו מלות השמנה.

התקרה כי הענין היה משתנה; וירץ אליו בחמת כחו (דניאל ח ו) ר"ל בכח המחו; כד הקמח לא חכלה וצפתה השמן לא תחסר (מ"א יז יד) משפטו קמח הכד לא יכלה ושמן הצפתה לא יחסר; שבעות חקות קציר ישמר לנו (יחזקאל כד) משפטו חקות שבעות קציר.

שער לג.

מן המוקדם והמאוחר.

(השער הזה דומה לשער הקודם לו ועל כן אם יובא באחד מהם מאומה מכל אשר בא בחברו אינו מוין (דלגה הסענה לעיל 211)

דע כי ההקדמה והאחור הרכה בדבריהם וזה באמרו על אף איבי תשלח ירך (תהלים קלח ז) השעור תשלח אף על איבי, אשר יאמר כי הוא זה (שמות כח) המשפט כי זה הוא והוא רומז בזה אל מה שזכרו מעצם הטענה (עמין הטענה כ"ט ה) בלומר כי זה הוא מה שאתבענו בו, וישם את הים לחרבה ויבקעו המים (שמות יד כח) סדרו ויבקעו המים וישם את הים לחרבה, וירם תולעים ויבאש (שם יו כ) סדרו ויבאש וירם תולעים כי העפוש אשר היא עלת הבאישה קודם להעלות התולעים כי העלה קודמה לעלול; וחצים מחזיקים והרמחים המגנים (נחמיה ד י) סדרו המגנים והרמחים כי העטוף בא אחרי העטוף עליו; וזה להשאות גלים נצים ערים בצרות (ישעיה לו כו) [סדרו וזה להשאות ערים בצרות גלים נצים] באמרו כי שמה מעיר לגל (שם כח ז) עד אשר אם שאו ערים (שם ו יח); לי יעקו אלהי ידענך ישראל (הושע ח ז) סדרו לי יעקו ישראל אלהי ידענך; ויאמר אלהים יהי רקיע בחוך המים ויהי מבדיל — ויעש אלהים — ויהי בן (בנשית ו ח) סדר הרכבים שיהיה ויהי בן אמצעי בין אמרו בין מים למים ובין ויעש אלהים את הרקיע, כי ויעש אלהים וג' הוא על דרך הבאור כי הענין ישלם ביהי בן כאשר אמר ויאמר אלהים תוצא הארץ נפש חיה, — ויהי בן ואחר בן אמר ע"ד הבאור ויעש אלהים את חית הארץ; אף אש צריך תאכלם (ישעיה כו יח) סדרו אף צריך תאכלם אש; ואשר נתן כתר מלכות בראשו (תשכ"ח ו ח) רצה וכתר מלכות אשר נתן בראשו; אם תפרו את בריתי היום ואת בריתי הלילה (יחזקאל כ) [סדרו אם תפרו בריתי את היום] והמשפט עוד באם תפרו להיות אם תופר כאשר בארתי קודם זה, ויתכן להיות את בריתי היום על אמתו ויהיה השעור אם תפרו את בריתי עם היום ועם הלילה; אדם כי יקריב מבם קרבן לה' (ויקרא ח) סדרו אדם מבם כי יקריב; ויקבר בקבר יואש אביו בעפרה אבי העזרי (שופטים ח לג) המשפט ויקבר בקבר יואש אביו העזרי בעפרה; והקריב אהרן את פר החטאת אשר לו ובפר בעדו ובקד ביתו ושחט את פר החטאת אשר לו (ויקרא יו יח) המשפט להיות והקריב אהרן — ושחט ובפר בעדו; נעשה ונשמע (שמות כד) משפטו נשמע ונעשה; וחבתו זכתי שלמים לה' אותם (ויקרא יז ה) משפטו וחבתו אותם לה' זכתי שלמים; מחץ מתני קמיו (דברים לג י) משפטו מחץ קמיו מתני ואפשר שרצה מחץ מתני קמיו וזהו המס כאשר נאמר סיגים כסף (יחזקאל כח יח) באילים השערים (שם ט לח) במצלותים נחשת (דכ"ט עו יט); ויחפרו כל מצרים סביבות היאור מים לשחות (שמות ז כד) שעורו לשחות מים ואין מים פעול באמרו ויחפרו, כי המים לא

יחפרו, ויהבן שלא יהיה הנה מוקדם ומאוחר אבל יהיה בו הסתר [רבר] כאלו
אמר ויחפרו כל מצרים סביבות היאור להוציא מים לשתות; הלא ראתה מה
העם הזה דברו לאמר (ירמיה לז כג) השעור מה דברו העם הזה לאמר; אשר
חכמים יגידו ולא כהדו מאבותם (ליונ טו יח) השעור אשר חכמים יגידו מאבותם
כלומר אומרים בשם אבותם; הפלא חסדיך מושיע חוסים ממחקומים בימינך
(תהלים יז ז) סדרו הפלא חסדיך בימינך מושיע חוסים ממחקומים; מי יתן
בספר וידקו (ליונ יע כג) שעורו מי יתן ויחקו בספר; ויהי כנוח עליהם הרוח (נמדנר
יח כה) שעורו ויהי כנוח הרוח עליהם והפריד בין הסמוך והסמך אליו; והנה מן
היאר עלת שבע פרות וג' (נלגזית טז כ) שעורו והנה שבע פרות יפות מראה —
עלת מן היאר; איש כפתרן חלמו חלמנו (זס טז יח) שעורו איש חלום כפתרנו
חלמנו, והענין שכל אחד ממנו חלם חלום שאינו דומה לחלום חברו והוא מתאחד
כפתרנו, כלומר לא נתחברנו בחלום אחד אבל כל אחד ממנו חלם חלום יש לו
פתרון בפני עצמו¹), ונצטרך לזה בעבור אמרו ונחלמה חלום בלילה אחד אני
והוא ושתף עצמו עמו, ובאר שלא היה חלום אחד באמרו איש כפתרן חלמו
חלמנו, והיה משפט הדברים עוד להיות איש חלום כפתרנו חלם להוציא הפועל
בלשון אחד על מלת איש וקבצו (נל"ר נלמנו) כנשאו על הענין. והנה איש
צרו כספו בשקו (זס טז לה) סדרו והנה צרו כסף איש בשקו; וה' ישלמך
טובה תחת היום הזה אשר עשיתה לי (ז"ל כד כ) שעורו תחת אשר עשית לי
היום הזה; והיית ממשש בצהרים כאשר ימשש העור באפלה (דברים כח כז)
[סדרו והיית ממשש בצהרים באפלה כאשר ימשש העור] לגבל מה שיגיע אליך
מן הצרה והמצוקה, ואם רצה אפלת העורון הדברים כאשר הם, והטעם הראשון
חזק יותר; ולערב ימולל ויבש (תהלים ז) משפטו ייבש וימולל; ושמע אישה ביום
שמעו וההריש לה (נמדנר ל ח) משפטו וההריש לה ביום שמעו כאשר אמר
הקים אתם כי ההריש לה ביום שמעו; אחר נפש (זס לא כח) משפטו נפש אחר;
וית רענן יפה פרי תאר (ירמיה יח) משפטו פרי יפה תאר, וכבר קדם לנו בו
בשער החסרון פנים אחרים; אמר לנער ויעבר לפנינו ויעבר ואחז עמר (ז"ל סוף ט)
שעורו אמר לנער ויעבר לפנינו ואחז עמר — ויעבר, ואכירה והנה לא אלהים
שלחו כי הנבואה דבר עלי וטוביה וסנבלט שכרו למען שכור הוא למען אירא
(נחמיה ו יב) סדרו והענין כי הנבואה דבר עלי למען שכור הוא וטוביה וסנבלט
שכרו למען אירא; שכן ארץ ורעה אמונה (תהלים לו) המשפט רעה אמונה ושכן
בארץ כאשר אמר סור מרע ועשה טוב ושכן לעלם (תהלים לו כז); למש כל
חרש נחשת (נלגזית ד כג) שעורו כל לטש וחרש נחשת ויש בו חסרון אבי,
עד שיהיה סדרו הדברים אבי כל לטש וחרש נחשת וברול; אשר היה דבר ה'
אל ירמיה הנביא אל פלשתיים²) (ירמיה עז וכן זס עז על כגוים) שעורו דבר
ה' אשר היה — אל פלשתיים; וכל הארץ באו מצרימה לשבר אל יוסף (נלגזית
סוף טז) השעור באו מצרימה אל יוסף לשבר, ואפשר להיות אל הנה במקום

¹ וכדנרי כפתרן פי' החכם זל"ל איש כפתרן חלמו (סוף יסב) כפתרן כיס פרטי
ועיוות לכל אחד מהם ודוגמתו איש אשר כנרתו, איש כפתרן ידו ופי' פתרון חלומו של
אחד מהם כיס כפתרן חלומו שלו ולא כפתרן חלומו של חברו, וכמוכנה כחלן להניח
כי כס עיטם כניצו אין פתרון של זה כפתרנו של זה ולפיכך היו זועפים כדכח.
² ונעזות לוי' כפתרון כפסוק נע"ל יח לא, כי זס סדרו ככחוב כולו כנכון.

מן¹; וישא אברהם את עיניו וירא והנה איל אחר נאחו בסבך (שם כ ז) [השעור וישא אברהם את עיניו אחר וירא²]; ונר אלהים טרם יכבה ושמואל שכב בהיכל ה' וג' (ש"ל ג ז) משפטו ונר אלהים טרם יכבה בהיכל ה' אשר שם ארון אלהים ושמואל שכב; [ותרא את יצחק ותפל מעל הגמל ותאמר אל העבד — ותקח הצעיף ותחבם (נלגזית כד סד) משפטו] ותרא את יצחק ותאמר אל העבד — ויאמר העבד הוא אדני ותפל מעל הגמל ותקח הצעיף ותחבם, כלומר שירדה ותחבם מבשחה ממנו אחר שידעה בו, ויתכן להיות ותפל מעל הגמל במקומו על שיהיה ענינו וכבר ירדה מעל הגמל כלומר שראתה אותו אחר שירדה מעל הגמל לענין שהצריכה לרדת כאלו אמר ונפלה מעל הגמל כאשר נאמר אף הוא ויכה את המים (מ"ז נ יד) כענין והכה את המים, ורב דבריהם על הדרך זה; ויקחו את צרה העם בידם (זופטיס ז ח) המשפט ויקחו בידם את צרה העם כאשר נאמר קחו בידכם צרה (יהושע ט יא); ואתו החל לבנות מזבח לה' (ש"ל יד לה) שעורו אותו מזבח החל לבנות לה', וצריך אהה לדעת כי כבר נעשה במכמשי קודם זה מזבח בעבור אמרו ויאמר שאל הגישו אלי העלה והשלמים (שם יג ט) כי (לא) היה מקום שהיה בו מזבח ואמרו אם כן הנה אתו החל לבנות מזבח איננו רוצה בו כי אם לכמו הענין הוה בלבד, כי המזבח אשר נבנה במכמשי היה לזולת הענין הוה ר"ל להעצר על האויב, אבל המזבח הוה היה בעבור מה שאמר ולא תחטאו לה' לאכל אל הדם (שם יד לד) ואלה נמנעו רנה מ"י).

ש ע ר ל ד •

ממה שהובא מן הדברים על הרחוק לא על הקרוב.

(הקרוב מזה) אמרו ואם שלש אלה לא עשה לה (שמות כז יא) איננו רומז באמרו שלש אלה אל שארה כסותה ועונתה הקרוב אליו אבל הוא רומז אל אשר לא יערה והפדה ואם לבנו ייערנה בעבור מה שאמרו רבותינו ז"ל ר' אליעזר אומר זו שארה כסותה ועונתה א"ל ר"ע מה צריך והלא כבר נאמר שארה כסותה ועונתה לא יגרע מה חלמוד לומר ואם שלש אלה יכול עשה לה כל האמור בענין ח"ל ואם שלש וג' אמר מעתה לא ייערנה לא הוא ולא בנו ולא פראנה³; ועוד ואף לאמתך תעשה כן (דברים עו יז) איננו רומז אל הרציעה אבל הוא רומז אל אמרו קודם זה הענק תענק לו מצאנך וג'; צעקו וה' שומע (תהלים לד) אין הכוונה אשר בצעקו לעושי רע הקרוב אליו אך לצדיקים ר"ל אמרו עיני ה' אל צדיקים; אבל תאבדון — ותצתם את מזבחם — לא תעשון כן לה' אלהיכם (דברים יב ז — ח) רבותינו ז"ל נושאים אמרו לא תעשון כן לה' אלהיכם על אמרו ואבדתם את שמם מן המקום ההוא, כלומר לא תהרסו בתי האלהים כאשר

¹ ראה לעיל 16 ור"י בן כלעם כתב כמו כן בשמות הענינים, וישלח מקום טן ככל אשר שמענו אל משה בן נשעם חליך (יהושע ח יז) טן משה ומשך, ומרני את תזנתיך אל חרץ כענין כשדיעה (יחזקאל יו כט) ענינו מלחך כענין, ויתכן כיות כשדיעה חסוד ולו וענינו שנתה נלחך כענין וכשדים וזה יותר נכון; לשבר אל יוסף מן יוסף.

² כ"כ ראה בשם ים מפרש ופטר ופלו כיה כיה חמרי כן לו חמרי זאת כעשפס כלשון ככל מוכלת.

³ גרסת המסכת משה מנרמנתו נמכילתה

צויתי אתכם להרוס בתי הבעלים ומקומות עבודתם, אמרו הנוחץ אבן אחת מן ההיכל ומן האולם ומבין האולם ולמזבח עובר בלא תעשה, שנאמר ואבדתם את שמם — לא תעשון כן לה' אלהיכם (ספרי פ' ראה) והוא אצלי עוד נושא ענין אחר נוסף על זה הענין כאשר היה לשון אל תאכלו על הרם (ויקרא יט כו) סובל שבעה ענינים כאשר בארו אותם רז"ל (פנהדרין סג) והענין ההוא שיהיה נשוא על מה שיש לפני זה ר"ל על אמרו אשר עברו שם הגוים אשר אתם יורשים אתם את אלהיהם על ההרים הרמים וג' והוא מפני שצוה אותם להרוס מקומות עבודת הבעלים וספר על המקומות ההם שהם על ההרים הרמים ועל הגבעות ותחת כל עץ רענן הוהידם יח' מעשות מקומות עבודתו בכמו המקומות ההם אבל במקום מיוחד ומקום ידוע הוא אמרו לא תעשון כן לה' אלהיכם כי אם אל המקום אשר יבחר ה' — והבאתם עלותיכם וג' כאשר אמר השמר לך פן תעלה עולותיך בכל מקום אשר תראה כי אם במקום אשר יבחר וג' וספורו על המקומות ההם נקרה בחוץ מאמרו המוחל בו והוא אבר תאבדן את כל המקומות וג' ואחר כן השלים מה שרחל בו ונתצחם את מזבחתם וג' ואחר כן הוהיר מעשות כמעשיהם אשר הוא מספר עליהם מעשות עבודתם על ההרים הרמים וג' ואמר לא תעשון כן לה' אלהיכם וג' (וכן פרש"י רצ"י והרמב"ם והרשב"א), ואל יאשימו אדם בחברנו הענין הזה אל לשון לא תעשון כן עם שאנו סוברים בו מה שאמרו רז"ל (בספרי), כי כבר אמרו רז"ל מקרא אחר יוצא לכמה טעמים ואין טעם אחר יוצא לשני מקראות דבי ר"י תנא וכפטיש יפוצץ סלע מה פטיש זה מתחלק לכמה ניצוצות אף מקרא אחר יוצא לכמה טעמים (פנהדרין לד לעיל VIII), וזה אע"פ שהוא מכלל הלאוין אין נמנע לחבר אליו לאו אחר מכלתי שיהיה חוספס במצות אבל יהיה פנים אחרים נכונים אין היוק בסבור אותם כאשר לא היוק סבור שבעה פנים בלא תאכלו על הרם והוא גם כן לאו אחר.

ומן השער הזה אשר אנחנו בו אמרו והבאתי אהו בכלה ארץ כשרים ואותה לא יראה ושם ימות (יתקלל יכ"ג) אמרו ואותה לא יראה שב אל ירושלים אשר קדם זכרה באמרו: הנשיא המשא הזה בירושלים, ועוד ויסב שמואל ללכת ויחזק בכנף מעיילו ויקרע (ע"ז טו כו) הכניו אשר ביוחזק שב אל שאול הרחוק לא על שמואל הקרוב, ואלו היה הפעל לשמואל כאשר חושבים אנשים שנושאים אותו כמו מעשה אחיה השילני היה אומר ויקרעהו ר"ל המעיל כאשר אמר באחיה ויקרעה שנים עשר קרעים (מ"א יח ל) בעבור שהיה המעשה בכונה ממנו והענין הנה בהפך זה, והוא כאשר פנה שמואל ללכת מאח שאול החזיק שאול בכנף מעיילו ונקרע בלי כונה ממנו, ועל כן אמר ויקרע והפועל למעיל עצמו על דרך כל נפעל*); ועוד ועתה אכנו נא בחנית ובארץ (ע"ז כו ח) אין ובארץ עטף על בחנית אבל הוא עטוף על אכה כאלו אמר אכנו נא בחנית [ואכנו] בארץ; שלם ישלם אם אין לו ונמכר בגנבתו (עמות כג) אין זה שב אל אמרו אם זרחה השמש עליו דמים לו אך על אמרו חמשה בקר ישלם תחת הצאן וג' (וכ"פ בראש"י); ואם על המשכב הוא או על הכלי אשר היא יושבת

* כי זה דרך הנפעל והתפעל לקננת המזכר זהם יורו על שהפעל פועל הפעל ולפי יתעבר על פעול וכן כתב לעיל 93 והנפעל בעמוד הוא הפועל בעלמו וכן לעיל 25 ולפי זה דעת רד"ק אשר לדעתו הנפעל הוא כולו פעול ואין בו פועל כלל, והפעל והנפעל זה לעומת זה כי זה פועל זה פעול, ובכך השיג עליו האפדי בפרק יח.

עליו (ויקרא טו כג) אין אמרו הוא כנוי דבר שקרוב אליו אבל הוא כנוי הרם
הנוכח בראש הענין ואשה כי תהיה זבה דם יהיה זבה בכשרה, והענין ואם על
המשכב הוא הרם או על הכלי וג'; ויהי בשמונים שנה — בשנה הרביעית
בחדש זו הוא החדש השני למלך שלמה על ישראל (מ"ו ו) אין אמרו למלך
שלמה נשוא על החדש השני הקרוב אך על אמרו בשנה הרביעית, כאשר אמר
בשנה הרביעית יסר בית ה' בירח זו (זס ו לו); ויצג את המקלות אשר פצל
ברהטים בשקתות המים אשר חבאן הצאן לשחות לנוכח הצאן (נחלצית לו לח)
אין אמרו לנכח הצאן מחובר בענין באמרו לשחות אבל באמרו ויצג את המקלות
כאלו אמר ויצג את המקלות לנכח הצאן ברהטים בשקתות המים אשר חבאן
הצאן לשחות כלומר במקום אשר הם שם; כי לא אלמן ישראל — כי ארצם
מלאה אשם (ירמיה נח ה) אין אמרו כי ארצם מלאה אשם שב אל ישראל
ויהודה אבל על ככל הנזכרת קודם; אחת ירך גוים הורשת וחטעים (תהלים מד נ)
אין אמרו וחטעים נשאו על אמרו גוים הקרוב אבל על אבותינו הרחוק; החוק
מלחמתך אל העיר והרסה וחוקהו (ז"נ יח כה) הכנוי אשר בחוקהו שב אל יואב
אע"פ שהוא רחוק, כלומר חוקהו ואמצהו על זה זה מהצוי מצוה בו (הנביא)
[המלך]; וגם אני אגרע ולא תחוס עיני (יחזקאל ה יא) יחכן שיהיה עיני פועל באמרו
ותחוס ויהיה על הדרך הזה במקומו, ויחכן עוד שיהיה פעול באמרו אגרע כאלו
אמר וגם אני אגרע עיני ולא תחוס כאשר אמר ולא יגרע מצדיק עיניו (איוב לו ז)
ויהיה בתחם כנוי נסתר שב אל עיני; חנה את נשי ואת ילדי אשר עבדתי אתך
בהן (נחלצית לו כו) אמרו בהן שב אל הנשים בלבד; לכו נא הגברים — כי
אחיה אתם מבקשים (זמות ט יא) שב אל אמרו כי רעה נגר פניכם הקודמת; כי
שמי בקרבו (זס כג כא) איננו נשוא על אמרו כי לא ישא לפשעכם אך הוא
עלה לאמרו השמר מפניו ושמע בקלו והוא נשוא עליו ושעורו השמר מפניו ושמע
בקלו כי שמי בקרבו ואל חמר בו כי לא ישא לפשעכם; כאשר דבר ה' ביד
משה לו (נמדנר יז ה) אין אמרו לו שב על משה אבל על אהרן הנוכח קודם;
לא תשאר פרסה כי מִצְנו נקה (זמות י כו) אין הכנוי אשר בממנו שב על פרסה
אבל על המקנה הנוכח קודם; כי יראתם מפני האש ולא עליהם בהר לאמר
(דברים ה ה) אין לאמר מחובר בענין עם אמרו ולא עליהם בהר אבל עם אמרו
פנים בפנים דבר ה' עמכם בהר, וסדר הדברים פנים בפנים דבר ה' עמכם בהר
לאמר אנכי ה' אלהיך, ואמרו אנכי עמר בין ה' — להגיד לכם — ולא עליהם
בהר יקרא הקרות הדברי (זכות הנקדל מטמר מוטמר) וכן יקרא כל דבר שיכנס
בתוך דברים שלא נשלם ענינם כאשר אחיה רואה, וכמהו אמרו חציך שנונים
עמים תחתך יפלו בלב אויבי המלך (תהלים טו ו) כי אלה הדברים לא ישלם
ענינם כי אם בהתחבר וסדרם [חציך שנונים — יפלו בלב אויבי המלך] ונקרה בהם
עמים תחתך, פרושו כפרך העמים על ענין ואתן ארם תחתך ולאומים תחת נפשך
(ישעיה מג ד) זה כמו שאומרים הערב לאט כפרך האנשים כולם, וכמהו בהקרות
עוד הקרות אמרו אשר נלהם אבי עליכם וישלך את נפשו מנגד ויצל אחכם מיד
מדין ואתם קמתם וג' ותמליכו את אבימלך וג' כי אחיכם הוא (זופציע ט יז) בין
אמרו ואם באמת ובתמים וג' שמחו באבימלך, ומה שיש בין הדברים ההם מן
הדברים הם נקרים בניהם לבאר בהם אמרו ואם כגמול ידיו עשיתם לו, ומפני
אך הדברים האלה הנקרים והפסק חבור הדברים אשר נקרו בהם הצטרכו לשנות

התנאי והוא אם באמה ובחמים וג' ואחר כן הבר עמו התשובה והיא שמהו באכילתו, וכמהו הנה מים עלים מצפון וג' וועקו האדם והילל כל יושב הארץ מקול שעטת פרסות אביריו וג' על היום הכא וג' (ירמיהו נז ז — ד) וסדר הדברים וועקו האדם והילל כל יושב הארץ על היום הבא לשרד את כל פלשתים, ונקרה בו מקול שעטת פרסות אביריו עד סוף הפסוק, וכמהו עוד וארא אל אברהם אל יצחק ועל יעקב כאל שדי ושמי ה' לא נודעתי להם וגם הקימתי את בריתי אחם לחת להם את ארץ כנען (שמות יג) סדר הדברים וארא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב וגם הקימתי את בריתי אחם לחת להם את ארץ כנען ונקרית בו השבועה אשר היא כאל שדי ושמי ה' (1) והגשבע עליו עוד והוא לא נודעתי להם כלומר ואם נגליתי אליהם לא נגליתי אליהם מכלי חוצץ כהגלותי אותך; וכמהו עוד וישאלו בני ישראל בה' וג' ופינתם בן אלעזר בן אהרן עמד לפניו בימים ההם לאמר האוסף עוד לצאת למלחמה (זופטים כ כח), אמרו לאמר מחבר לאמרו וישאלו בני ישראל בה' ואמרו ושם ארון בריה ה' וג' ופינתם בן אלעזר וג' נקרה בו; וכמהו עוד אמרו יום אשר עמדת לפני ה' אלהיך בחרב — ואשמעם את דברי (דברים ז י) הוא מחבר עם אמרו רק השמר ושמר נפשך מאד פן חשכת את הדברים אשר ראו עיניך, כאלו אמר אשר ראו עיניך יום אשר עמדת וג', ושעור והודעתם לבניך ולבני בניך הוא אחר זה; וזה אשר זכרנוהו מן ההקרות ואם הוא הקרות בשער הוא דומה לו (2) וכבר זכרנוהו בנולת השער הוה מפני שהוא דומה לו גם כן.

ועתה נשוב אל מה שהיינו בו, ושמעתי ישראל ושמרת לעשות אשר ייטב לך ואשר תרבוך מאד כאשר דבר ה' אלהי אבותיך לך ארץ זבת חלב ודבש (דברים י ג) אמרו כאשר דבר ה' וג' איננו מחבר בענין עם אמרו אשר ייטב לך ואשר תרבוך מאד אבל כמה שהוא למעלה מזה וסדר הדברים וזאת המצוה וג' אשר צוה ה' וג' לעשות בארץ אשר אחם עברים שמה לרשעה כאשר דבר ה' אלהי אבותיך לך ארץ זבת חלב ודבש למען חירא את ה' וג' ולמען יארכו ימיך ושמעתי ישראל — ואשר תרבוך מאד. וממה שהוא דומה לשער הוה רמזם כזאת או בזולתו פעם אל מה שלפניו ופעם אל מה שאחריו, וממה שרמזו בו אל מה שאחריו אמרו זאת אות הברית אשר אני נתן ביני וביניכם (בראשית ט יב) והוא רמזו אל אמרו [את קשתי נחתי

(1) ר' מנחם כצנז דע פי' לא נודעתי להם הוא מאמר מוסגר וסדר הכתוב ואלה כל חזקתם וג' נאל שדי ובשמי ה' וגם הקימתי וגו', כלומר נדעתי להם נאל שדי ובשמי ה' ובדתי עמם את הכרית ואת השבועה למת להם את ארץ כנען אכל לא נודעתי להם פנים אל פנים כאשר נדעתי לך, וכ' לעיל 34 ונראה משם כי נאל שדי ובשמי ה' לא נודעתי הוא מאמר מוסגר ונכחו כי הכולל ית' נשבע למשה נשמו הנכבד נאל שדי ובשמי ה' כדי לחלק לו מעלה ולגדל לו אכל עצמו כי לא נגלה אליהם ענלי מסך כאשר נראה למשה וזהו לא נודעתי להם כמו שפירש ר' מנחם, וגם מה הפירוש ונקרית בו השבועה אשר היא נאל שדי ובשמי ה', והוא ר"ל ענין השבועה הוא לא נודעתי להם, והכית נאל שדי אשר הוא לשבועה נמשכת גם אל ובשמי ה' ואין כונת הדבר כי גם תשמיש הוא לשבועה כמו שהציג עליו כרצונו, הכנתי דבריו לעיל. ואתה הקורא תפלת על תפלת על אשר נתתי לעיל דבריו בן כדברים בין נאל שדי ובשמי ה', כי כמו שנראה בזה היתה שבועת ה' יתברך נאל שדי ובשמי ה', ולא נודעתי להם נדד יטב, גם נ"ל שם ומאמר לא נדעתי וג'.

(2) ר"ל נשעור, כלומר אף אם אינם מאמרים מוכתרים נאמרת לפי סדר הכתוב רק הם מן המוקדם והמאוחר, הניחם בבאן לפי שהוא דומה לכמכרים בשער הזה.

עגן והיתה לאות ברית; ואולם בעבור זאת העמדתך (שמות ט יו) והוא רומז אל אמרו בעבור הראהך את כחי וג'; לו חכמו ישכילו זאת (דברים לב כט) והוא רומז אל אמרו איכה ידרך אחר אלף; וזהו חק בישראל (שופטים יא לב) והוא רומז אל אמרו מימים ימימה תלכנה בנות ישראל לחנות לבת יפתח; ונתן ביום ההוא מופת לאמר זה המופת אשר דבר ה' (ט"ז יג ג) רומז אל אמרו הנגה המוכח נקרה; ועוד מה שאמר האלהים למשה רבינו ע"ה וזה לך האות כי אנכי שלחתיך (שמות ג יב) חושבים ההמון כי שהוא רומז אל אמרו בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלהים על ההר הזה ושהאות על הדרך הזה נתן לו שהאלהים הוא השולח, וזה לא יתכן משני פנים, האחד שמשנה לא נסחפק כי השולח הוא האלהים יתע' שיצטרך בזה אל אות, והשני כי האות והמופת לא יתן על הדבר כי אם בעת אשר רוצים לברר הדבר ההוא לא אחריו ומשה ע"ה אלו היה מבקש אות על ברור השליחות או אם היה מסחפק בה היה ברין לחת האות בעת ההיא עצמה קודם שיקבל השליחות על כלחי ברור לו שיהיה באות לא שיכא לו כי אם אחר כן לזמן ארוך ואחר קבלת השליחות, אך משה ע"ה לא טען בהתאחרות השליחות כי אם בכוחו את נפשו וקטנותה בעיניו וחולשתו פעסיד לפני פרעה ולדחיצת לפניו, הוא אמרו מי אנכי כי אלך אל פרעה, ואמר לו הבורא ית' אל תירא אותו ואל יפחידך ענינו כי אני מאמצך ומחוקך ואות על זה כי אני שולחך ומצוך לעמוד לפניו הוא אמרו כי אהיה עמך, אבל אמרו בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלהים על ההר הזה הוא הורעה לו במה שיהיה זולת זה על דרך הספור והוא עטוף בכלי אות עטף וזה הרכה בדבריהם כאשר התבאר כבר. — וממה שרמזו בו אל מה שיש לפניו אמרו (ט"ז יד ט) אם כה יאמרו אלינו רמו — ואם כה יאמרו עליו עלינו ועלינו כי נתנם ה' בידנו וזה לנו האות, רמו כאמרו וזה לנו האות אל מה שקדם זכרו מרבירי, וכמהו וזאת אשר דבר להם אביהם ויכרך אותם (נחלזית טז יח), וכמהו וזה לך האות אכול השנה ספית וג' (יזעיס לו ל) שם הבורא יתע' שוב האויב מעליהם כאשר אמר ושכתי חתים באפך ומחגי בשפתיך והשיבתיך בדרך אשר באה בה (טז) איה על התמדתם ותקון ענינם, הוא אמרו וזה לך האות אכול השנה ספית וג' ויספה פליטת בית יהודה וג' אומר אל תיראו ממה שהפחיד בו האויב שיגבר עליכם ויגלה אתכם מארצכם כי ימיכם יארכו וענינכם ייטב בימים ההם והאות על בירר מה שאעידכם בו השכתי אותו מעליכם.

שער לה.

בשאלה לדעת.

דע כי אחיות השאלה לדעת שונות זו מזו בענינים שוות בשאלה, והוא כי מן השער שלו שיהיה שאלה על מי שיש לו דעת ומהשאלה על מה שאין לו דעת, ואיך שאלה על הענין וכן שאר המלות שונות זו מזו בענין שוות בשאלה. וממלה השאלה לדעת אי ושואלים בה על מקום נושא נשאל עליו כמו אי הכל אחיך (נחלזית ד), אי מזה באה (טז יו), ויוסיפו עליו ה ויהיה ענינה הענין ההוא בעצמו כמו איה האנשים (טז יט); וכבר חברו עליו הכנוי באמרו ויאמר לו איבה (טז י) ויאמר אל בנותיו ואיו (שמות כ ב); ויש ששואלים באי על

ששואלים בה על מה שאין לו דעת כמו מי פשע יעקב — ומי במות יהודה (מכ"ס ט' כ; דונ' 20), מי שמך כי יבא דברך ובכרונך (זופטיס יג יו) במקום מה באשר נאמר ויאמר אליו מה שמך (נרדזית לז כח); ושואלים בה על הענין כמו מי את בתי (רות ג יו) איה ענין את בו והוא במקום מה, כאשר נאמר עוד בענין הוה ויאמרו להם אחיהם מה אחם (זופטיס יח ט), ולא יתכן להיות טעם מי את בתי ר"ל איזו אשה את כי לא יתכן שלא היתה מברת אותה, והראיה עליה עוד השבחה אותה בענין וכמה שאירע לה הוא אמרו וחגר לה את כל אשר עשה לה האיש, ולא ענתה אותה אנכי רות. ומהם הן ושואלים בה שאלה בוללת שואלים בה על ישוב הרבר כמו היש את לבבך ישר (מ"ב י טו) אם הוא נמצא כן, האחה זה (מ"ט יח יו), המקנא אחת לי (נמדנר יח יט), הלהרגני אחת אמר (שמות נ יד), וכאשר שואלים בה על אחד משני דברים יבא בדברים אם, כמו הרוב רב עם ישראל אם נלחם נלחם בה (זופטיס יח כה), היש בהבלי הגוים מנשימים ואם השמים יחנו רביבים (ירמיה סוף יד) האנכי הריחי את כל העם הוה אם אנכי ילדתיהו, הצאן ובקר ישחט להם — אם את כל דגי הים יאסף להם (נמדנר יח יב כנ), העבר ישראל אם יליד בית הוא (ירמיה נ יד), ההיתה זאת בימיכם אם בימי אבותיכם (יואל א נ); ואפשר שיפילו מכמו הדברים האלה אם וימירוה ברא השאלה כאמרם החזק הוא הרפה (נמדנר יג יח), אבל אם ישאלו בה על דבר אחד לבד לא יהיה בדברים אם כאשר קדם באורו. ויש ששואלים בה על דרך התוכחה והכלמה כמו המן העץ אשר צויתך (נרדזית ג יא), המלך המלך עלינו — הבוא נבוא (ס' לו ח י), ההמיר גוי אלהים (ירמיה נ יא), האחה האיש אשר דברתי (זופטיס יג יא) על דרך ההפלאה. ומהם אף והיא כמו הוה באמרו אף כי אמר אלהים (נרדזית ג) כלומר האמר אלהים כך, וכמרו האף חספה ולא חשא למקום (ס' יח כנ) האף אמנם אלה (ס' יח יג), האף חפר משפטי (חיונ ט ח) הוהה כך, אלא שוה ממה שהחבקך בו שני משרחים (ר"ל הכה וחק) כי ענין אף כי אמר אלהים הוא כמו האמר אלהים כלומר האמר כך, ואמרו האף חספה הוא כאשר אומרים הערב אהל כאן כדא וכרא, הוהה כך וכך, ומקבצים בו שחי מלות לשאלה והמה האלף והלמר (נמלת חלל). ואפשר ששואלים בכי כאשר נאמר כי יאמר מעשה לעושהו לא עשני (ישעיה כג יו) כלומר הוהה זה¹); וכבר הוסיפו עליה בשאלה הוהה כאשר עשו באף, נאמר הכי אמרתי הבו לי (חיונ ו כנ), הכי יש אשר נותר לבית שאול (ס' ט) כלומר הוה נמצא. ואפשר שמחסרים מלת השאלה כמו באלף ארדף אחרי הגרוד הוה (ס' ל ח), ויאמר שלום בואך (ס' יו ד), אחת זה בני עשו (נרדזית כו כד), אחת עתה חעשה מלוכה על ישראל (מ"ט כא ו), כי עתה לא רבחה מבה בפלשחים (ס' ל יב ל), חמש; ברכה (חיונ ט כד), שלום לגער לאבשלום (ס' יח כח), הובישו כי חועבה עשו (ירמיה ו טו²), אחת אמרת ארתינו ימלך אחרי (מ"ט א כד), לא לבי הלך (מ"ט ס כו). וכבר הויתי סבור כי דהדלירי את דשני ושני חבריו (זופטיס ט) מן השער הוה והויתי חושב כי עקר הקבוץ היה ברא כי הוא אצלי פועל לא נזכר פועלו כמו השלכתי

¹ ור"י כן נלמס קרע ענינה להסתכונן וכן מלת השלכס הן דלקמן ונמלס נוס
הדבור לענין העמדת השלכס הכי קרע שמו (נרדזית כו לו).
² והוא נלמסן תמיס הכוניסו שכן יורה סוף הסמוק גס נוס לא יכנסו.

מרום והועתק אל היתה כי זה יוחר קל עליהם אע"פ שהן שהיהן גרונות ושהיא שאלה בחסרון הא השאלה ושם היו מביאים עליה הא השאלה היה הדיחתי, עד אשר השתכלתי בזה הרבה, וראיתי דבריהם בנוים על שכל אות שהיה דנה להזותה חטף ואחריה אות גרונה שהם מעתיקים החטפות אל האות הגרונה ומנקדים האות אשר העתקה החטפות ממנה בקמץ גדול כמו מה פארי (ע"ל כח יד לעיל 125). על מאסם (עשוס נ ס) ביום בחרי בישראל (יחזקאל כ ס) כל שכן כי החדלתי אשר הוא כמו השלכתי מרחם והעתיקה החטפות מן האות אל היתה בעבור שזה יוחר קל עליהם, ואלו היה החדלתי על דמיון השלכתי היתה ההא קמוצה כמו הא אמלאה הדיחה (יחזקאל כו נ), כי הדיחתי (מ"ל ככ לד), ואלו היה שאלה ולא היה מחסרין ממנו הא השאלה היה הדיחתי בסגול תחת הראשונה ובקמץ תחת השניה; וכבר בארנו ענינה באות החית מספר השרשים (ראש לעיל 198). ויש שמביאין הא השאלה על מלח לא ורוצים בו לקיים הדבר ולאמרו כמו אמרו הלא אחיך רועים בשכם (נחלזית לו יג), הלה היא ברב בני עמון (דנניס ג יח), הלא ה' יצא לפניך (אפטיס ד יד), הלא איר לעול (איונ לט ג), הלא כי משחק ה' (ע"ל י); ויש שיהיה להורות ולהזהיר כמו הלא יראתך כסלחך (איונ ד ו *), ויש ששואלין בזה במקום ההא באמרו הן היתה כזאת (ירמיס נ י), הן נוכח את חועבת מצרים (אמט ח כג), ומזה מדוע וענינו כמו ענין למה ר"ל השאלה על עלת הדבר באמרו מדוע קדמוני ברכים (איונ ג יח) ומדוע לא ידאחם (נמדנר יח ט) והוא אצלי מלה מירכב ר"ל שעקרה מה אשב לשאלה הוסף עליה דוע ופרשו בעיני מה דעת שיהיה הדבר כן (דנני ר"י נן כלעס נזה כנלתי לעיל דף טו).

ש ע ר לו.

נזכר בו משפטי הא השאלה לדעת.

כאשר יהיה אחרי הא השאלה אות שאיננה גרונה ויהיה האות מונעת באחד מן השבעה מלכים חונע הא השאלה בשבא ופתח כאמרו השפס כל הארץ לא יעשה משפט (נחלזית יח כה), השלום לו (עס כט ו) הזה אחיכם הקטן (עס מג כג), הירוע נדע (עס מג ז), הנמצא כזה (עס עט לח), המבלי אין אלהים בישראל (מ"ל ט ג), ההמו הנערים (ע"ל יו יח); ואם תהיה האות אשר אחריה אשר איננה גרונה מעברת בשבא חונע ההא בפתח ואפשר שידגשו האות ההיא המעמדת בשבא ואפשר שלא ידגשו, והדגוש כמו הדיחתי נבל ימות אבנר (ע"ל ג לג), הבמחנים — השמנה היא (נמדנר יג יח כ), הברכ כח יריב עטרי (איונ כג ו), הכתנת בנך היא (נחלזית לו נכ), הלבן מאה שנה יולד (עס יז יח), הדרכי לא יתכנו (יחזקאל יח כט), הנפשות חצודנה לעמי ונפשות לכנה חחינה (יחזקאל יח יח) כלומר הנפשות עמי חצודנה ונפשותיכנה חחינה. ואשר איננו דגוש כמו הדיחתי אלוה השמע — המעט ממך (איונ עו ח יח) הבעד ערפל ישפוט (עס כנ יג), הברכה אתה היא לך (נחלזית כו לח), המיחר פרצים היה הבית הזה (ירמיס ז יח), השכחתם את רעות אבותיכם (עס מד ט), הדיעחם את לבן בן נחור (נחלזית כט ט), הכונה יעשה את אחוזנו (עס סוף לג), הלהרגני אתה

(*) ולכן כונת המחדר נזה כענין למה כמו שכתב ר"י נן כלעס נצמו ולמר ויחר מוז שיכיס חס לא תחזק שילחך כסלחך וענטיחך שחשן עליה זכר נח מי כוח נקי אחד.

אמר (שמות כ יד), מה טוב לכם המשל בכם שבעים איש (שופטים ט כ). ואפשר שניניו הא השאלה בפחה ואשר אחריה מונע באחד השבעה מלכים ויהיה אשר אחריה דגוש ואפשר שלא יהיה דגוש וזה מעט מאד בדבריהם נאמר ה' ייטב ה' (ויקרא י יט) והניעו הוא בפחה ודגשו היור אחריה. והיה הדין שחיהיה הוא בשבא ופחה ושחיהיה מה שאחריו מוקל כמו היש את לכך. (ע"כ י טו), הילכו שנים יחדיו (עמס ג ג), הידוע נרע (נלגזית ט ג). ואמרו המבלי אין קברים במצרים (שמות יד יט) ופחהו הוא ולא דגשו המם והיה הדין שחיהיה הוא בשבא ופחה כמו המבלי אין אלהים בישראל (ע"כ ט ג), המעמך ישלמנה (לויכ לז לג לז) רד"ק נמכלול כ"ז אות כ). אכל אם יהיה מה שאחרי הא השאלה אות גרונית הוא מונעת בפחה גדול או קטן כמו האחה זה (נלגזית כג כג), העיר לנו חלק ונחלה (שס לט טו), ההצליח ה' (שס כד כה), ההיחם כל נקבה (נמדנר לט טו), ההיחה זאח (יואל ט כ) ההשכב אשיב (נלגזית כד כה), ההאנכי הריחי (נמדנר יא יכ), האמר האמר (יחזקאל כח ט), החפץ אחפץ מוח רשע (יחזקאל יח כג), החזק הוא הרפה (נמדנר יג יח) לא יהיה כי אם זה הבן ודע*.

שער לז.

ההודעה והסתם.

דע כי הסתם הוא כל דבר פושט במינו אין רוצים בו אחד בלתי אחר וזה כאמרך איש המור סוס פרד גמל אבן בגד והדומה לזה, וההודעה מינים, מהם השמות הנורעים ר"ל בני אדם ושמות ארצות כמו ראובן ושמעון ורוד ושלמה ירושלים מצרים בבל ושמרון, ומהם מה שהודיעוהו מן הסתמות ביחוד ובהגדרה כאמרו מנפת הסוס הפרד הגמל והחמור (זכריה יד טו) וזה ביחוד המינים, אבל יחוד האישים כאמרם ונביא אחד זקן ישב בבית אל (ע"כ יג יח) וכאשר רצה להודיעו הכניסו עליו הא ההודעה ואמרו ויהי דבר ה' אל הנביא אשר השיבו (שס יג כ), ועוד נגע צרעת כי חיהיה באדם זהו סתם, וכאשר הודיעוהו אמרו ואם פרוח חפרח הצרעת (ויקרא יג ט יג), ועוד וכשר כי יהיה בערו שחין, ואח"כ אמר כהודיעוהו במקום השחין (שס יג יח), ועוד מכוח אש, מחית המכוח (שס יג כד) כי אלה מקרים אישיים, ועוד שבע פרוח יפוח מראה, והנה שבע פרוח, אלה סתמות, וכאשר הודיעם אמר הפרוח רעות המראה את שבע הפרוח יפוח המראה והבריאות (נלגזית טל) ועל זה נהג המאמר בשכלים. ומהם הכנויים, כי השם לא יכנה עד שיודע והם כמו יור בני עברי, ואו בנו ועברו, וכף בנך ועבדך, ואני ואחה והוא והיא, ומהם מה שיודע ברמו אליו כאמרך זה וואח ואלה, ומהם מה שיודע מן הסתמות בהסמכם אל ההודעות באמרם הנה בעל החלומות הלזה בא (שס לז יט) ונדע בעל בהסמכו אל החלומות הידוע ביחוד ובמחו עבר מלך (ירמיה לח), משרח משרה, עבר אברהם (נלגזית כד לד); ומה שנאמר אל הכנויים נודע בהם כמו בני עברי בנו ועברו והרומה לזה. וכאשר תחאר השמות המשפט והרקשה שתחאר הסתם בסתם וההודעה כהודעה כאמרך המלך הגדול ותאר המלך והוא הודעה. באמרו הגדול והוא גם הוא הודעה כמחו מיד האלהים

* כן הוא נב' כ"י וקשה להסב. ונראה שכוונתו על שופן השלש שגמלת כרפה שגמל נב' ולפי דרך הלזון היה לו לומר א"ס, כחזק הוא א"ס רשע רשע למעלה דף 220.

האדירים (ע"ז ד ח), הארץ הטובה (דברים ט לה) ההר הטוב (שם ג כה), אבל חאר הכתם כסחם כמו ומלך גדול (מהללס לה ג) הרים גבנונים (שם סז יז), אלהים קרשים (יחזקאל כד יט), ארץ אכלה (נמדנר יג לב), זאת היא ההקשה והמשפט. ויש שמשנים ומתארים ההודעה כסחם באמרם על הארץ אחרת (ירמיה כז כו), את הכבש אחר (נמדנר כז ד), הרוד אחר (ירמיה כז כ), הראש אחר (ע"ז יג יז), הכרוב אחר (יחזקאל י ט), הגוים רכים (שם לו כז); ומתארים הסחם בהודעה כאמרם הרים הגבוהים ליעלים (מהללס קד ית), חלל הגדול (יחזקאל כז יד), ערים האלה לאפרים (יחזקאל יז יט), ויבא הלך לאיש העשיר (ע"ז יז ד). חצר האחרת וחצר הגדולה (מ"ז ז ח יב), ביד מלאכים הבאים ירושלם (ירמיה כז ג), ובארץ הרחבה השמנה (נחמיה ט לה), שבע פרות הטובה, וכאשר יודיעו שם סמוך ההקשה שחבוא ההודעה על הסמוך אליו כאמרו ותאכלנה הפרות רעות המראה ודקות הבשר את שבע הפרות יפות המראה; ויש שמודיעים הסמוך והסמוך אליו יחדיו כאמרו קח את כוס היין ההמה (ירמיה כה טו), שחי העבחה הזהב (שמות לו יז), עשו ככל ההזעבה הגוים (מ"ז יד כד), ואת כל הממלכות הארץ (ירמיה כה לו), הספר המקנה (שם לב יז) המזבח הנחשת הבקר הנחשת (מ"ז יז טו), התרומה הזאת (יחזקאל מה יז), השער הצפונה (שם מ ט), הלשכות הקדש (שם מו יט), הארון הכרית (יחזקאל ג יד), היתד הארג (זפטיס יז יד), והארץ הגבלי (יחזקאל יג ה), ועל האוצרות בית האלהים (ד"ל ט כו), וכל העם המלחמה (יחזקאל ח יא), והמנהג הזה נהגו רבותינו ז"ל כאמרם בחפלה בזמן מיוחד (ר"ל בניי ר"ה ו"כ) בא"י המלך המשפט (ורד"ק חז"ל כי נכל חלה חסר הנשמך). ואפשר שיביאו ההודעה על הסמוך כלבד וזה מעט כאמרם ועץ הרעת טוב ורע (נחמיה ט ט) שעורו ועץ רעה הטוב והרע, ויעשו את הפתח שש (שמות לו כו) אם לא היה סמוך היה כמו לבני אהרן תעשה פתח (שם כח ט) אבל הוא סמוך כמו כתונה עזר (נחמיה ט כא), וכמו זה והרים את הרשן אשר האכל האש את העלה על המזבח (ויקרא ו ג) אמרו הרשן סמוך אל מה שאחריו, ואת העלה פרושו מן העולה וכאור זה שיהיה שעורו והרים את הרשן אשר האכל האש מן העולה על המזבח, ופרוש הענין והרים רשן מה שתאכלהו האש מן העולה אשר על המזבח. וכבר קרמו דברי כי השמות הנודעים הודעות, והראיה על זה המנע בא ההודעה עליהם כי אם מעט, כי לא יאמר היצחק היעקב הרוד השלמה; ומה שסימך אל מאומה מאלה ר"ל השמות הנודעים הוא הודעה כסמיכה כאשר אמר (וזה כאמרו) משרח משה, עבר אברהם, אלא שהם מכיאים עליו עוד ההודעה כאשר אמר ואת הנפלים אשר נפלו על המלך ככל (מ"ז כה יז) אל הכור מלכיהו בן המלך (ירמיה לו ו), את אדני המלך אשר (ישעיה לו ח), אל הארץ כנען (נמדנר לד ז), המזבח בבית אל (מ"ט יג ד), מן הים הגדול (נמדנר לד ז), הדרך תחלן (יחזקאל מז טו), וזה כמו מה שנבקצו בו שחי הודעות כמו אמרם הארון הכרית, הבקר הנחשת, כל עם הארץ (זכריה ז ז) וזולתם. ויש שמודיעים השמות הסמוכים אל הכנויים והכנויים הודעות, כי השם לא יבונה עד שידוע, ומה שסימך אל הכנוי צריך שידוע בו כאשר יודע מה שסימך אל זולתו מן ההודעות בהסמכו אליו. וממה שהביאו עליו ההודעה ממה שנסמך אל הכנויים אמרו והעם לא שב עד המכהו (ישעיה ט יב), כחוך האהלי (יחזקאל כא), והחציו אל מול הר עיבל (שם ח יג), את כל ההרותיה בקע (מ"ז טו יו), וכל

אשר פֿעריג (עוּלָה י יד), ותנתן היא ומביאה והילדה (דניאל יא ו). ודע כי המשפט באמרו בערינו בה ערינו וחסרה הרא והעקה חנוּעָה אל הבינה כאשר היה המשפט בויתן אכל בערים (נחלזית טל מז) שיהיה בה ערים וחסרה הרא והעקה חנוּעָה אל הבינה, והוא המשפט עוד באמרו וכל העם העביר אותו לערים (סס טז כח). וכמו זה אצלי הבאחם הא היהודעה על הוא והיא והמה כנים, והכנוי הוּדעה; ובמרו עוד הבאחם אות ההוּדעה על אלה והוא לרמוז ומה שנרמו הוא הוּדעה, אמרו האנשים קֵאלה (נחלזית לד כח), קֵאלה תחלק הארץ (נמדנר כו ג), ותקראנה אחי קֵאלה (ויקרא י ט) ומשפט הרברים להיות כמו כל העם אלה (ז"ל כ כג) לא קֵאלה (ירמיה י יו), קֵאלה חנגה (מ"ל כנ יט), וכן עשו בזה ובזאת. עוד רומה לזה הוּדעהם השמות הנודעים בקצח המקומות כאמרם (ותהי) נחתי לחצי שבט המנשה; (דברים ג יג), לחשעה השבטים וחצי השבט המנשה (יחזקאל יג ו), לימנה משפחת הימנה (נמדנר כו טד), הארונה היבסי (ז"ל כד יו), הר הגלעד (נחלזית לא כח), העמלק (ז"ל א ט), החרמה (נמדנר סוף יד), ארץ העוץ (ירמיה כה כ), וחינו גס תלר כמו שזנו אחרים), כי שדרה עי (ירמיה טט ג) מלך העי (יחזקאל יב ט), הוא בא עד לחי (זופטים טו יד) פֿלחי (סס טו יט), פֿקיר (סס מ י), חרשה — פֿחרשה (ז"ל כג טו יו), אבל אמרם פֿשטים (נמדנר כה ח) הגלגל (מזכה ו כ), אל הפכים (זופטים ט) ומה שדומה להם לא נקראו כי אם על דרך ההוּדעה. ואפשר שיהיה כמיהם בקרקר (זופטים מ י). ומן השמות הנודעים מה שיהיה מורכב משני שמות יישמו שם אחד, וזה על שני רכים שיחבר ביניהם בכתב בנקוד או בחבור כמו גלעד אשר הוא מורכב משני שמות (נחלזית לא מז) וחובר ביניהם חבור גמור בנקוד ר"ל בהיות השבא תחת הלמד, וכמהו ישראל, יחלאל (נחלזית טו יד), וכמו מלכיאל (סס) איעזר (נמדנר כו ל) אשר חברו ביניהם בחבור והדומה להם, או שלא יחבר ביניהם במכתב ולא בנקוד סוף השם הראשון ולא בחבור ויהיה חבורם בלתי גמורה ולא שלמה כמו בית שמש, בית לחם ושנים עשר ובית אל והדומה לזה. ומה שהוא מן הדרך הראשון ר"ל מה שהרכבתו גמורה ושלמה וחרצה להודיע המיוחד אליו הביא את ההוּדעה בתחלת השם המורכב ותאמר הגלערי (זופטים יא), הישראלי (ז"ל י כה) היהצאלי המלכיאלי האיעזרי (נמדנר כו מז) ומה שדומה לזה כמיהו. ומה שיהיה מן הדרך השני אשר אין הרכבתו גמורה וחרצה להודיע המיוחד אליו, חביא את ההוּדעה על השם השני ותאמר בית האלי (מ"ל יי לד) בית השמשי (ז"ל ו יח), בית הלחמי (ז"ל יו), (בית) בעפרת אבי העזרי (זופטים ו כד) ואמרם אבי העזרי ראה על שהרכבת אבי עזר איננה גמורה, ואמרו בהוּדעה שנים עשר ויקרא יהושע אל שנים העשר איש (יחזקאל ד יד).

שער לח.

בלשון הוכר ולשון הנקבה.

דע כי רוב השער הזה כבר נכנס בשער הכנים בעבור השחתתם בכנים, ואנחנו שונים ממנו הנה מה שאנחנו צריכים לזכרו ומה שלא נוכל לעמוד מבלעדי שנותו, כדי שיארגו הדברים ויתחברו הענינים. ודע כי לשון הוכר הוא העקר

בשער הזה וכי לשון הנקבה סעוף נכנס עליה, יורה אותך על זה נפול והוא לשון זכר על הזכר ועל הנקבה כאשר נאמר ולא ימות מכל לבני ישראל דבר (שמות טז) ר"ל מאוסה מבהמתם בין זכר בין נקבה, והוא נופל גם בן על כל מה שיש בעולם כאמרו מקום אשר אין שם מחסור כל דבר אשר בארץ (זפתיס יט י), ועוד ואין מבליט דבר בארץ (סז יז), ולא יראה כך ערוה דבר (דנריס כט טו) ענין אלה מאומה מן הדברים וכן הוא הש"י אצל הערב שפרשו הדבר לשון זכר והם מפילים אותו על כל זכר וכל נקבה ומביאים אותו לעד כאשר הביאנו אנחנו דבר, כי הדבר יהיה בתחלה לשון זכר ואחר כך יבא עליו סימן לשון הנקבה בין שיהיה שם בין שיהיה פעל, תאמר להביא על אמר לשון נקבה אמרה ולהביא על שמע לשון נקבה שמעה על אכל אכלה, על ארם ארומה ועקב עקבה וזקנה וחכם חכמה, וההא הואת היא רפה לעולם כי אם במלות ידועות באה כהא נראה על הזרות כמו ותעלמה יצא אור (איוני כח יא), בכבורה בטרם קץ (יעיסי כח ד) וזולתם ממה שנאמר שהוא נזכר במסורת¹; ויש שימיר ההא הואת בזה במקומות מכלתי סמיכה כמו ושכרת ולא מיין (יעיסי נא כא), שפעת אני רואה (טז ט יז), עשה רע מאת (קסל ט יז), כי אולח יד (דנריס לז לו), ושבת לנשיא (יחזקאל טו יז); וחטאת עמך (שמות כ יז) הוא פעל חולף לשון נקבה והוציא העם בלשון נקבה על דרך הערה אבל בהסמך אי אפשר שלא תהפך ההא הואת לתו אלא מה שבא זר, כאשר נאמר עד שנת הדרור (יחזקאל טו יז), יונת אלם (תהלים נז), וחכמת המסכן בויה (קסל ט יז) והדומה לזה. וכאשר חספר על האחד הזכר אשר איננו במעמד בפעל העתיד הגמור או בפעל העתיד העטוף כואו השבאית או כואו הפחוחה המורה על החליפות תאמר ירא ה' עליכם (שמות כ כא), וילך איש מבית לוי ויקח (סז ט). ואם תדבר עמו תאמר אלי תבוא (נרצזית ל יז), אתה תאכל ולא תשבע (מיכס ו יד). ואם חספר על הנקבה תאמר אשר איננה במעמד תאמר הבת חשעים שנה תלד (נרצזית יז יז) תבוא אליך (איוני ד ט), רצוני תבוא תגע עדיך, ותלד על ברכי (נרצזית ל), ותקרא את שמו (סז), ותלך העלמה (שמות כ ט), ויהיה הלשון הזה שוה עם לשון הדבור עם האחד הזכר; ואפשר שמוסיפים בו יור כאשר אמרו וחוני שם (יעיסי ג י), איך תשקטי (סז טו יז), אך תיראי אותי תקחי מוסר ולא יכרת מעונה כל אשר פקדתי עליה (זפתיס ג יז) וישחזה הננה עיר לשון הספור על הנקבה אשר היא במעמד בלבר, וכאלו הלשון דבטה וההבטה חלק מחלקי הצחות ואני נוטה בו יותר על הענין הראשון². וזכר עשו הפך זה ר"ל שהם הפילו היור מלשון הספור על הנקבה הנמצא במעמד, נאמר ותקריבי ימך ותבוא עד שנוחך (יחזקאל כז ד) והשחזה הלשון הזה עם לשון הספור על הנקבה אשר איננה במעמד. ואם חספר על קהל הזכרים אשר אינם נמצאים במעמד תאמר ולא יאשמו (זכריס יא ט), והאנשים ינחשו ויסרהו (מ"א כ ל"ג), וישבו ויבאו — ויבו (נרצזית יד ז); ואם חספר על קהל הזכרים הנמצאים במעמד תאמר ותשבו ותבכו — ותשבו (דנריס ט טה),

¹ נמצאה רכתס ח"ב מן חד חד טפיק ה"א והפסוק ותעלמה יא אור נכסה סס, כמו שזעיר כנר מ"ג יחזקאל כז כד. והכא נמפיק על הזרות ולתפארת הקריאה ולדעת רז"י ההא לבנוי נמקלת הכזכריס סס.

² כוננו כי הוה מדבר ע"ד הכחות פעם לכוח ופעם שלל לכוח נפסוק חסד, ועל זה אמר חוני מוסר בו יותר אל הענין הראשון ר"ל שזיור כוספת.

ים חספר על קהל הנקבות אשר אינם נמצאות חאמר חצרקה ממך (יחזקאל יו נ), וחרכנה — וחלכנה (נלגזית כד סא) וחבאנה ותרלנה וחמלאנה (זמות נ יו) ויחבקו שני סמנין לנקבה ר"ל החו אשר היחה סמן לנקבה בספור על הנקבה האחת והנן וההא אשר המה סמן קבוץ הנקבה; ואפשר שיספוק להם בסמן הנקבה בחו לברה ושמו סמן הקבוץ הואו אשר היא סמן קבוץ הזכר והסכימו בלשון הנקבה על החו לברה כאשר נאמר ואלמנוחך עלי תבטחו (ירמיה טע יא), וחקרו עצמות (יחזקאל לו ז), גרי ביחי ואמהותי לזר תחשבני (ליוז יט טו) וזה על יחד האמהות בלבר, ומשבוחך חוכךך (ירמיה נ יט), ואפשר שיבאו בזה הפעל העתיד האחר ויוסיפו עליו הנן וההא אשר המה סמן קבוץ הנקבה ויאמרו מנוי יעמרתה, (דניאל ח כב) וישרנה הפרוח (ז"ל ו יב), ויחמנה בבאן לשחות (נלגזית ל לט); ואפשר שישומו הספור על זה כספור על הנקבה האחת כאשר נאמר חכמות שרוחיה חעננה (זופטים כ כט), לא חמער אשוריו (תהלים לו לא) וההקשה חמערדנה כמו והנבעות חלכנה (יזאל ד יח) חכרענה ילדיהן חפלחנה (ליוז לט נ), וחיהה ההקשה בחעננה שיהיה חעננה אותה כמו וחענינה הנשים המשחקות (ז"ל יח ז) ובא על חענה אותה ובאשר חבר הבנוי שמהו נון והא דגש הגון כאשר נאמר בזכר אל ירפנו (ליוז לז ג). ועל רוב השער ר"ל חפעלנה. ואם חספר על קהל הנקבות הנמצאות במעמד יהיה על הלשון הדוא אשר יהיה על אשר אינן נמצאות במעמד ר"ל על חפעלנה כאשר נאמר וחמאי גלויכן חשאניה (יחזקאל כג טט), זה כפור על הנמצאות במעמד, ונאמר בספור על אשר אינם נמצאות במעמד וחמהרנה וחשאנה עליו נהי (ירמיה ט יז), ונאמר בספור על הנמצאות במעמד הקים חקימנה — ועשה חעשינה את נדריכם (ירמיה מד כה) — ועל אשר אינם נמצאות במעמד ולא חעשנה כומחכנה (יחזקאל כג מח). ואם חספר על קהל הזכרים בפעל החולף חאמר הלכו, אכלו, והספור על קהל הנקבות יהיה על הלשון הדוא גם כן כמו וכל הטף בנשים אשר לא ירעו (נמדלג לז יח), טוו את העינים (זמות לה כו), ולא נורע כי באו (נלגזית טל כא), כוננו ידיך (זמות טו יז), ידיך עשונני (תהלים קיט עג), ובעבור שאמר עשוני הנחיג עליו ויבוננוני, ועיני ראו ולא זר (ליוז יט כו), ברכות אביך גברו (נלגזית טט כו), ויהי כי יראו המילדות — ולא עשו (זמות ח), כי קמו עיניו משיבו (מ"ל יד ד), כי גברו בנות ציון (זעיה ח). ויש שמספרים על קהל הנקבות בפעל החולף בלשון הספור על הנקבה האחת כאשר נאמר חכמות בנתה ביחה חצבה עמוריה ושאר מה שיש בענין ההוא מכמו זה (מלי ט), ועיניו קמה (ז"ל ד טו), כי קמה על ככל מחשבות ה' (ירמיה נח כט), וחמאחינו ענתה בנו (זעיה יט יב), ובמו זה כי מאחנן זונה קבצה (זיכא ח ז) כאשר בארתי בספר ההשואה¹.

ודע כי קבוץ שמות הזכרים הוא ים כמו מלכים עברים ילדים חמורים, ואפשר שימירו המם כנון כאשר נאמר אלהי צידונין (מ"ל יא לג), חמין ושעורים² (יחזקאל ד ט), יכרעון אחרין (ליוז לא י), ולא יאמין בחיין (זס כד כב), למחות מלכין (מלי לא ג), יחדרו האין (יחזקאל כו יח), לקץ הימין (סוף דניאל), כל שעריה שוממין (זיכא ח ד). ואם יהיה הזכר ממה שאין לו דעת יחנן שיקבץ

¹ וזה לדעתו חקיקת חתת זרק חקוף כמו ופתחו שערך (זעיה ס) ורלח סדלח"ט
סס, וכן קנלח על ועלכח ולא על שערין.

² ככ"י חמין ושעורין ולא מלחתי כי חס חמין ושעורים.

על לשון זכר ולשון נקבה כמו הר אשר יקבץ על הרים והרוח (עמוס א יג)
 כדעת ר' עמנוס ולא כדונס) ויער על יערים ויערות (תהלים כט ט) ונהר על נהרים
 ונהרות, וקדרום על קדרומים (ז"א יג כא) וקרמוט (ישיה טו כג); אבל קבוצ
 הנקבה הוא ה' כמו אתון אתונות וארץ ארצות וקשת קשתות; ואפשר שיקבץ
 על לשון הוכר כמו רגלים וידים ועינים ופעמים, רגלי עני פעמי רלים (ישעיה כו ו),
 עזים מאתים (נחמיה לז טו). ואם יהיה נקבה האחת הא הנקבה הם ברוב
 דבריהם מואסים לקבץ אותה עם ות אשר הנה סמן קבוצ הנקבה ומחסרים
 אותה על מאסם הקבץ שני סמנים לנקבה כאשר נאמר בקבוצ שנה שנות ימין
 עליון (תהלים טו יא) ובקבוצ חלה על חלות לחם (ויקרא ז ג), ובקבוצ שפחה
 שפחות, ושרה שרות, ושרה שרות, והקשה באלה הקבוצים שנחות בהפוך הא
 שנה חו וחלחות ושפחות ושרחות; ואפשר שיבררו בקצתם על ההקשה
 כאשר נאמר בקבוצ שפה שפחותיו שושנים (ז"א ה יג), ואמרו חבקי אשפחות
 (איכה ד ט) והוא קבוצ אשפה מאין ספק וכן דברו בו רבותינו ז"ל, וכבר אמרו
 מאשפות ירים אביון (תהלים קיג ז) על החסרון כמנהג, ורגשות חו אשפחות שלא
 כהקשה אבל על דעתם בזולתו מן הקבוצים כמו מטעמים ומרובדים והרומה לזה.
 ודע כי כנויי קבוצ הוכר אשר איננו נמצא המחובר עם השמות המקבצים
 קבוצ הוכר הוא הם כמו ראשיהם רגליהם ידיהם עבדיהם גמליהם, ואפשר שיוסיפו
 אחרי המם הא כאשר נאמר ואל אליהמה לפנימה (יחזקאל ט טו), ואפשר
 שיחסרו ההא וישימו הכנוי הזה מן כמו חלב וזבחימו (דברים לז לט), יחזו פנימו
 (תהלים יא ז), נסיכמו נדיכמו (ז"א פג יב), הרם שנימו (ז"א נח ז). ואם יתחבר
 עם השמות המקבצים כות יהיה ס כמו ירוחם (מ"א ז לג), וגבותם מלאות עינים
 (יחזקאל א ח) בתרבותם (ז"א יו ט) בשרחם (נחמיה יא כה), למשפחותם; ויש
 שיהיה הם כאשר שקוציהם ותועבותיהם (יחזקאל יא כז) את גויתיהם (ז"א כג)
 שרותיהם ליורשים (ישיה ח י), ויחרגו ממסגרותיהם (תהלים יח טו), למשפחותיהם
 יצאו (נחמיה ח יט), וכתחו חרבותיהם לאחים וחניחותיהם (מלכה ד ג); אבל כנוי
 קבוצ הוכר המחובר עם השמות הנפרדים או עם הפעלים הוא ס בלבר כמו זה
 בראשם (מלכה ד יג), לשונם, צאנם, בקרם, ארצם, וישיבם לנצח (חזקוני ז),
 אשר גאלם (תהלים קז ב); ויש שיוסיפו עליה ואו ואומרים ענקתמו גאווה (ז"א עג ו),
 חלבמו סגרו פימו (ז"א יו יא), הרם שנימו בפימו (ז"א נח ז) שיחמו נריכמו (ז"א
 פג יב) רצוני שיחמו, תהמת יכסימו (שמות טו ה). ואם יתחבר הכנוי הזה בזולת
 השמות והפעלים יהיה גם כן ס כמו להם, לבדם, אותם, כלם, ויש שיהיה
 הם כמו קבוצ מונר כלם (ז"א כג ו), ישפטו אותם (יחזקאל כג טה) המם הוא
 חמורת הגון כי הוא מספר על הנקבה וכו' על לשון הוכר. וכנוי קבוצ הנקבה
 אשר אינם נמצאות במעמד גון כמו ושמותן אהלה (ז"א כג ד), בלכתן —
 לארבעתן (ז"א א י), וישען (שמות כ יז) והוא השער, ויש שימירו הגון הוא
 במם כמו ויגרשו — וישק את צאנם (ז"א ו' לעיל 113), ועם האמהות —
 עמם אכברו (ז"א ו' כג), הנה בחי הבחולה ופילגשוהו אוציאה נא אותם וענו אותם
 (זפניה יט כה); ויש שיוסיפו על הגון כמו לברנה (נחמיה כח כט) אל קרבנה (ז"א
 טז כז) כלנה (ז"א טז לו) ויש שיהיה הן כמו לברנה, עליהן, וגויתיהן וכתועבותיהן
 (יחזקאל יו ט), וברא אותה, (ז"א כג טז), הם ישפטו אותהם (ז"א כג טה) כמם
 חמורת הגון, וחונניה במצרים בנעוריהן (ז"א כג ג) וכל מוצאיהן וכמשפטיהן

וכפחחיהן (זס מנ יא). ויש שיוסיפו על הגון הזאת היא כמו קצב אחד לכלהנה (מ"ח ז לו), את גויחיהנה (יחזקאל ח יא), אשר נשא לבן אתנה (זמות לה כו) וחוספה ההא הזאת על אותן אותה או שיהיה אותהנה יחכן גם כן. ואפשר שישומו כנוי קבוץ הנקבה כל שכן אשר איננה אמתיה בכנוי הנקבה האחת אמרו רק בחטאות ירבעם בן נבט (אמרו רק) אשר החטיא את ישראל דבק לא סר ממנה (מ"ג ג יג) ועוד וילכו בני ישראל בכל חטאות ירבעם אשר עשה לא סרו ממנה (זס יו כז). וכנוי קבוץ הזכרים המדבר בהם ס כמו אמרתם הרנחם עשיתם עמדתם ידעם, ואפשר שימירוה בנן כמו עמדת על חרבכם עשיתן חועבה (יחזקאל לג כג) וזה הכנוי לנקבה כמו מדוע עשיתן הדבר הזה (זמות ח יח), בילדכן את העבריות (זס ח יו) ואחן צאני (יחזקאל לד לא), למה זה עובדתן (זמות נ כ); ואפשר שיוסיפו ההא כמו ואחנה ידעתן (זס לא ו), כסחחיתכנה, ונפשות לבנה חיהנה (יחזקאל יג יח כ); ויש שימירו הגון הזאת במם כמו מקנה אביכם (נלגזית לא ט) בכזבכם לעמי (יחזקאל יג יט). ואם יתקבץ הזכר עם הנקבה יגבר הזכר על הנקבה כאשר נאמר וינשק לבניו ולבנותיו ויכרך אחיהם (נלגזית לב) ונאמר בנקבה בלכר ואמיר אחיהן (יחזקאל יו כ), אבל אמרו תנה את נשי וילדי אשר עברתי אותך בהן (נלגזית ל כו) רצה הנשים לבדן כי העבודה לא דיחה כי אם כהן לבדן.

וכאשר חצוה הנקבה האחת חוסיף יוד לנקבה על צווי הזכר ונהג השער בולו על זה ולא היה הפרש בצווי הנקבה הנלקח מן הפעל הקל בין מה שהצווי ממנו לזכר פעיל בואו המשך ובין מה שהצווי פעיל זולת ואו ובלו הוא פעיל כי אם בעמידה והפסק הדברים כי אפשר שיהיה הצווי בו לנקבה ממה שהצווי ממנו לזכר פעיל פעיל, אמרי לי אחי הוא (נלגזית כ יג), שמעני בח וראי והטי אונך ושכחי עמך (תהלים מה יא), הסבי עניך (ז"ס ו ד), עמדי נא (ישעיה מז יג), כי חצוה הזכר מזה חאמר אמור שמע הטה הסב ואחא מוסיף יוד בצווי הנקבה; ואם חצוה קבוץ הנקבות חוסיף נה על בנין צווי הזכר, אמרו שמענה נשים — ולמדנה בנחיתם (ירמיה ט יט), הגרנה שקים ספרנה (זס מט ג), לכנה שכנה — קראנה לי מרא (רות ח), אל שאול בכינה (ז"ס ח כד), ואפשר שיוחסרו ההא כאשר נאמר שמען קולי (נלגזית ד כג) הגיעו העין מפני שכבר להקבץ שני נחים, ואמרו קראן לו (זמות נ כ) בא הצווי הזה על בנין צווי הנקבה האחת והיה משפטו להיות קריא ברפיוח האלף כאשר אמר קראנה לי מרא; ואמר צאינה וראינה (ז"ס ג יא) בהגעת האלף להצמד הדברים*, ואפשר שיהיה בנוי על לשון הצווי לנקבה האחת.

ועד כי חו המדבר בו הזכר מונעה לעולם בקמץ, נאמר ושמרת ועשית והלכת, ואמרת, ואם חדבר עם נקבה תניח החו כאשר נאמר אמרת לה (תהלים יו יג), ואמרת בלבבך (ישעיה מט כא), עד לא שמח אלה (זס מז ז), וזכרת את דרכיך ונכלמת (יחזקאל יו טא) זה הוא רוב דבריהם, ואפשר שיוסיפו על החו הזאת יוד וישחזהו לשונו עם לשון המדבר נאמר דמיתיה בח ציון (ירמיה ו נ) כי היא דכור עם הנקבה ואלו היה בא על המנהג היה דמית בנה החו אבל חוסיפו יוד לנחץ לשון הנקבה ולבארו ודמה לדבר המדבר על עצמו דמיתיה

* כי מן כדווי צאנה נרפיות האלף והגיעה להזות כעלה אל ורמינה.

לקאת מדבר הייתי כיום חרבות (תהלים קנ ז), וכמהו עוד אמרו ואסיר אתהן כאשר ראיתי (יחזקאל יז כ) המשפט בו ראית בנה התו כי הוא דבור עם הנקבה ר"ל ירושלם ורוצה באמרו אההן סדם ושמרון, רק הרבה פעמים כותבים היוד הוזה ואין בוטים בה¹), אבל כאשר יהברו הלשון הוזה ר"ל לשון הדבור עם הנקבה עם כנוי הפעולים מקיימים היוד במכטא, נאמר לא במתחרת מצאתים (ירמיה נ לד), ונחחירו לפניהם (יחזקאל יו יט), וישחיה גם כן זה הלשון עם לשון המדבר על עצמו כאשר אמר הרגחים כאמרי פי (כזעז ו ז), והשמותיהו לאוח (יחזקאל יד ח), ואם היה הבנוי נפרד היה לא במתחרת מצאת אוחם, יתחף אוחם לפניהם בנה החיו מכל אחר מהם; ויש שיפילו מכמו זה היוד בקצח המקומות וישחיה לשונו עם לשון הזכר המדבר כאשר אמרו המדבר אליך והבאתו אלי (ע"ז יד י) והשחיה הלשון עם לשון הדבור עם הזכר ר"ל והבאתה אל חוך ביתך (דברים כז יג), ועוד משבעתך הוזה אשר השבעתנו (ירמיה נ יז) שככה השבעתנו (ע"ז ה ט), ועוד בחלון אשר הורדתנו (יחזקאל נ י) ודמה ללשון הארמית די מלח מלבא הורעתנא (דניאל נ כג).

שער לט.

ממה שנהגו בו הנקבה מנהג הזכר.

מאשר נוהגים בנקבה האחת מנהג הזכר האחד ומביאים אותו מכנא, מפילים ממנו סימן הנקבה כאשר עשו בכי יהיה נער בחולה (דברים כז כג), והיה העלמה (נרמית כד טג), אשר הביא שפחתך (ע"ז כה כז), ובא אלה לפני מוכהך (מ"א ח לא), פלגש כלב מעכה ילד שבר (דכ"ט כ טח לעיל 111), אשר השבעתנו (יחזקאל נ יז) בשלשה מקומות (נ זכזעז עס וזד כ"ט ה ט), ויאמר עוד משבעתך הוזה (עז) בלשון הזכר, ככל החורה — אל חסור ממנו (יחזקאל ח ז) והם ששה במקרא נאמר בהם ממנו במקום ממנה זכרם המסורה²), וחעשי הרעות וחוכל (ירמיה ג ה) המשפט וחוכלי, וחקריכי ימך וחבוא עד שנותיך (יחזקאל כז ד) במקום וחבואי, והיתה צעקה — אשר כמהו לא נהיתה וכמהו לא חסף (עמות יח ו), והבאתה את המנחה אשר יעשה (ויקרא נ ח) בהביא הפעל בלשון זכר והוא למנחה. וממה שנהג המנהג הוזה אמרו החצר הפנימי (יחזקאל מג ה) במקום הפנימי, אלא אם יאמר כי החצר הנה בלשון זכר כאשר הוא באמרם בחצר העליון (ירמיה לו י), אל בית הנשים שני (חסתר נ יד) ר"ל שנית, וכמהו מרה שני (נחמיה ג ל), ושם השני צלפחד (דכ"א ז טו) רצה השנית כי הוא שם אשה בעבור אמרו ומכיר לקח אשה — ושם אחתו מעכה ושם השני צלפחד וחרינה לצלפחד בנות, ואמר אשה הנה במקום נשים, ואמרו לחפים הוא במקום מן חפים והם שתי משפחות ואמרו אתהו הוא במקום אשחז (לעיל 16; 180). וממה שחסר ממנו גם כן סמן הנקבה אצלי אמרו יצא לחפשי לחפשי ישלחנו (עמות כז נ כז) השעור בשניהם לחפשיה, ויחכן שתהיה היוד נוספת על לחפשי³) וכאשר הוסיפו היוד נדהק החולם ושכ

¹ והן מ"ג מלין כתיבין ולא קריין, מסורה ריש מלכים.

² מסורה כפ' לו (ו ח) ונמסרת לשופטים יח מדפס נטעות כ' ו"ל עס כמו שגזיק הע"ג.

³ וסלחוי לחופש ע"מ קודש וחודש והוא עס דכר ולטעם סלחאן לחפשיה כוול תולד כפסולס ולרמז"ע נלו שנים מערמים וסלחד היכ מספיק וכוול תולד כסס.

קמץ בעבור תוספת היוד. וכבר חסרו סמן הנקבה עוד מן אמרו כשגגה שיצא (קהל י ה) ר"ל שיצאה וחסר הוא והעתקה תנועת האלף אל הצדי כאשר עשו במשרת את המלך (מ"ל טו) אשר עקרו משרתה, והוא המאמר בועשת את התבואה (ויקרא כ כז) והרצת את שבחתייה (שם כו לז), אלא שבמלות האלה ראייה על הנקבה בשנותם בנינם. וכבר הנהיגו קבוץ הנקבה מנהג קבוץ הזכר בכמו אמרם אנה המה מולכות (זכריה י), ויגרשום — וישק את צאנם (שמות ז יז), ויעש להם בתים (שם ט כ), את מקנה אביכם (מלזית לו ט), בכזבכם לעמי (יחזקאל יג יט), ישפטו אותהם (יחזקאל כג טז); ויש שמקבצים הנקבה האחת אשר בה סמן הנקבה על לשון זכר כמו שנה ושנים, ומכה מן המכים אשר יכהו (מ"ב סוף ח), שער הפנה (מ"ב יד יג) שער הפנים (זכריה יד י), ושבע השבילים הבריאות (מלזית טז ז), מאלמים אלמים (שם לו ז) בקבוץ אלמה כאשר זכרנו בזולת המקום הזה. (לעיל 125); ודומה לשער הזה מה שמביאין אותו העברים בלשון זכר במה שאין לו דעת מן הנקבה, ובלבד מה שאין נקובתו אמיתית ר"ל מה שאין לו רחם, מזה אמרו השמש יצא (מלזית יט כג) ונאמר שמש זרחה (מסוג' י), ונאמר ורוח גדולה וחזק מפרק הרים ומשבר סלעים (מ"ל יט יא), ונאמר בחורה כי אש יצאה מחשבון (מסוג' כז כט) ובירמיה כי אש יצא מחשבון (מ"ב טז), ונאמר עוד חאכלהו אש לא נפת (איוב כ כז); ונאמר ארץ בלשון נקבה, והוא הגובר עליה, והארץ היתה חתה ובהו, ובלשון זכר ולא נשא אותם הארץ (מלזית יג ו), נעתם ארץ (ישעיה יט ט), ועוד שרץ ארצם צפרדעים (מלזית קה ל) כי הוא מן ההפוך כאשר זכרנוהו (לעיל 211) ועוד מארץ אחר (יחזקאל כ כד), ויתגעש ותרעש הארץ (ע"כ כז ח). — ועוד ומעלות שבעה עולותיו (יחזקאל ט כו) והלאו ומעלות שבע כעס נפסוק (כ).

ש ע ר מ.

ממה שנהגו בו הזכר מנהג הנקבה.

יש שנהגים העברים הזכר מנהג הנקבה בקצת הלשונות, נאמר חמים אחת בדרכיך מיום הירצד (יחזקאל כ טו) כלשון הנקבה שוה, ועוד ועדתיו וחקיו אשר צוץ (דברים ו יז), כשמעו ענך (ישעיה ל יט), מה ענך ה' (ירמיה כג לו), והוא שכף הכניו בדבר עם הזכר מונעת ה' והיא בדבר עם הנקבה מעמדת כשבא ה' ונהגו הזכר הנה מנהג הנקבה, וכמזה אצלי פור עצמת חנך (מלזית ג ו) אלא שהיא מקצרת ואמתתה החונה עליך, וכמזה איחך בנוח הכף בדבר עם הזכר והוא בדבריהם רב ונודע משיצטרך אל י'. ומן השער הזה עוד אמרו והנה באו — לקחי חטים (ע"כ דו) משפטו המה והומרה המם בנך, וכמזה דרך הנה פניהם (ירמיה נ ה) ר"ל המה ויש בו הסתר דבר והשעור דרך המה שמים פניהם, וכמזה עוד לא נסור אל עיר נכרי אשר לא מבני ישראל הנה (זכריה יט יז) ובמקם המה כלומר אנשי העיר וזה הפך אמרו בנקבה אנה המה מולכות (זכריה ה י) וכבר בארנו ענין אשר לא מבני ישראל הנה במה שזכרנו קודם לזה (187); ועוד הלהן חשברנה הלהן חעגנה (רות ט ג), עשיתן חועבה (יחזקאל לג כז) כאשר קדם זכרו, ועוד בשדה אשר יקצרון והלכת אחריהן (רות ג ט), ויתכן שתהיה הנונין האלה תמורת הממין, ויתכן שהוא רוצה באמרו אחריהן מה שקדם מאמר

וכה תרביקין עם נערתי ושהוא רוצה בו הקוצרים יותר חזק בענין, ואפשר שיהיה חבי כמעט רגע (ישעיה כו ב) מהשער הזה אלא שר' יהודה שם אותו שם, והוא גם כן בו טוב, אך אפילו אם הוא שם הוא במקום הצווי והמקור. וממה שנהגו המנהג הזה אמרם בקצת המקומות אף בדבר עם הזכר כמו אף כרוב (יחזקאל כו יד), ואף תרבר אליו (דברים כ כד¹) ומן הדומה לזה אמרו והנותרת מן המנחה (ויקרא כ ג) משפטו והנותר, אך מפני שהיתה שארית המנחה מנחה, הנהג מנהגה בלשון מפני שהיא קצתה, וזה ממה שנהגים הערב כמה במקומות רבים; ומזה אמרם קטני עבה (מ"א יכ י) זקמן לשון זכר וספר אותו בלשון הנקבה כי הוא כנוי לאצבעו הקטנה והאצבע לשון נקבה כאשר נאמר באצבעו הימנית (ויקרא יד כו), אצבע אלהים היא (זמות ח טו), אע"פ שהחפץ באצבע אלהים סכה ונגע.

ש ע ר מא

ממה שנאמר בלשון אחד לזכר ולנקבה.

מזה אמרם גמל לזכר ולנקבה כאשר נאמר גמלים מניקות (נחל'ית נכ יו) ואמרם חזיר לזכר ולנקבה וכן שפן וכן הארנבת וכן דג, ארבה, וכן חר וצפור אלא שאלה השנים לשון נקבה על כל פנים² בין שרוצים בו הזכר בין שרוצים הנקבה כאשר נאמר כל צפור טהורה תאכלו (דברים יד יא), ושתי תורים (ויקרא יד כב). ומן השער הזה רמזתם אל הזכר ואל הנקבה בלשון אחד הנער הלו (זמיר כ ח), הפלשתי הלו (ע"א יז כו), השונמית הלו (מ"ד ד כה); ויש שמבדילים בין שתי הרמזיות בקצת המקומות כאשר אמרו מי האיש הלזה (נחל'ית כד סה), בעל ההלמח הלזה (ס"א לז יט), הארץ הלו (יחזקאל לו לה³). וממה שדומה לשער הזה קראם שם לזכר ולנקבה בלשון אחד כאמרם לזכר צלפחד בן חפר (נמדר כו לג) מיכיהו בן יטלה (מ"א ככ ט) ונאמר על הנקבה מיכיהו בת אוראל (ד"ב יג כ), וחרהינה לצלפחד בנות (ד"א ז טו); ונאמר בזכר איש בן מעכה (ע"א כ לז) ובנקבה מעכה אשת מכיר (ד"א ז יו) אבשלום בן מעכה (ע"א ג ג); ועוד אמרם לזכר בני יצחק שלמית הראש (ד"א כג יח) ולנקבה שלמית בת דברי (ויקרא כד יא); ולזכר חנון בן נחש (ע"א י כ) ושבי בן נחש (ע"א יז כו) ולנקבה אביגל בת נחש אחות צרויה (ע"א יז כה), וכמו זה קראם שם לנקבה אחינועם (ע"א יד כ) אביגל בת נחש ואביטל (ע"א ג גד) וזה בדבריהם הרבה.

ש ע ר מב

ממה שאמרוהו בלשון הנקבה בעבור הפעלה או תכונת

הענין או האמרה או הערה.

ממה שאמרוהו בלשון נקבה בעבור הערה אמרם וחתה ישראל (ע"א כד ט) וחתך ישראל ופלשתים (ע"א יז כה) וחתה ארם (ע"א ח ו), וממה שאמרוהו

¹ ונמסרת ג' אף לשון זכר, וכעליו כול ואם ככה אף עשה לי (נמדר יא טו).
² וכתיב בלשון זכר כלפור כוד על גג (תהלים קכ ח). ³ אכן כזו הסתמטו גם לזכר גם לנקבה כמו עם זו ירתי לי, תלכנו מן הדור זו, גם זו רעה חולה, ועדתי זו אלמדם.

בלשון נקבה בעבור הפעלה או תכונת הענין אמרו וזה אשר ללויים (נמדנר ח כד), התחת זאת לא יומת שמעי (ע"כ יט כג), ולא שח לבו גם לזאת (שמות ז כג), כי עשית זאת (נלשית ג יד), בואה ארע (שם טז לז), בואה אכרות לכם (ע"כ יח ז), בואה יבא אהרן (ויקרא יג), יכרת ה' לאיש אשר יעשנה (מלכני יג), ויח שבה לו צדקה (נלשית טו ו), ובה ארע (שם כד יד), כי לא היתה המלך להמית (ע"כ ג לו), כי מרה תהיה באחרונה (ע"כ נ כו), הלא היא כתובה על ספר הישר (יכנע י ג), ושמתיה חרפה (ע"כ יח ז), כי תועבה היא למצרים (נלשית טז לז), וישם אתה יוסף לחק (שם טז כו), עלי היו כלנה (שם טז לו), למה זה אתם עברים את פי ה' והיא לא תצלח (נמדנר יד טז), וזהו חק בישראל (שופטים יח טז) ר"ל הפעלה הזאת כלומר הליכות בנות ישראל מימים ימימה לתנות לבת יפתח; וזהו הכנס (שמות ח יד) כלומר תכונת הענין הזה ר"ל ענין הכנים כי המס הנה מורה על הענין כאשר הוא כריקם והנם (לעיל 68), הנקלה בעיניכם (ע"כ יח כג) כלומר הענין הזה. וממה שאמרוהו בלשון נקבה בעבור האמירה, ודבר ולא יקיסנה (נמדנר ג יט), על כן היתה למשל הגם שאול בנביאם (ע"כ י יח) כלומר האמירה הזאת.

ש ע ר מ ג

הא כנוי הנקבה שאיננה במעמד

דע כי ההא אשר היא כנוי הנקבה אשר איננה במעמד הפעול בה או הסמוך אליה היא נראית לעולם ר"ל מפיך רק במקומות הרפחה על הזרות כאמרו עונה בה (נמדנר טו לח), בחטאה בשגגה (שם טו כח) בחפי משכמה (ליוט לז כג), ועברתו שמרה נצח (שמוס ח יח) חלאתה בה (יחזקאל כד ו), ורחמה הרח עולם (ימיס כ יז), ותחמרה בחמר (שמות ז ג), צדה אורה (ע"כ כז), כל אנחתה השבתי (ישעי כז כ), מיום עזבה את הארץ (מ"כ ח ו). וכבר נהג בברכיהם רפיות ההא אשר היא כנוי הנקבה אשר איננה במעמד הפעול בה בזולת המין הזה ר"ל בהתחברה עם פעל הנקבה החוליף, וזה שפעלה אשר היא חולף הנקבה כאשר יתחבר בכנוי הפעול הנקבה ההפך בו ההא לחו ותהיה ההא אשר היא כנוי הנקבה אשר איננה במעמד רפה שלא כמנהג, ואומרים צדה וחבלים אחזתה כיולדה (ימיס טט כד) ברפיות ההא, לו חיה רעה אעביר בארץ ושבלתה (יחזקאל יד טו) וכעסותה צרתה (ע"כ ח) וידו חלקתה להם בקו (ישעי יז לד) ככל אשר צותה חמותה (רות ג ו). (לחם ההערה בסוף התורה).

ש ע ר מ ד

זה שער המספר

דע כי כאשר חשנה או תקבץ שם זכר אתה מוסיף שתי תוספות אחת מהן אות רפה והיא היוד והשנית מס או נון, תאמר גבר גברים וגברין אם תרצה בהמיר המס בנות, וקבר וקברים ומלך ומלכים ומלכין, למחות מלכין (עזלי לז ג); ואם חשנה או תקבץ שם נקבה בין שיהיה בו סימן הנקבה בין שלא יהיה, אתה מוסיף עליו גם כן שתי תוספות אחת מהנה אות רפה והיא

הוא והאחרת חו, תאמר ארץ וארצות וחרב וחרבות ולשון ולשונות ושנה ושנות
ימין עליון (תהלים עז יא) (כ"י שני שנות דור ודור דננים לז ז), ואפשר שיקבצו
בו קבוץ הוכר כאשר נאמר בקבוץ שנה אם עוד רבות בשנים (ויקרא כה נא),
ובקבוץ מכה מן המכים אשר יכהו ארמים (מ"ב ח כז); והיה סימן המשנה
והקבוץ אחר, כי כל משנה קבוץ, כי כאשר אחת שונה אחת מקבץ אחר אל
אחר, כאשר אם אחת מקבץ מספר אל מספר.

ודע כי כאשר תזכור האחד ותאמר איש או גבר או קבר או חרב או זולת
זה מן האחרים, כבר נקבץ לך באחד ההוא הודעת המספר והודעת המין, וכאשר
תאמר שנים אנשים מרגלים (יחזקאל ז) או שלשה שרגים (זכריה ט ז) או
ארבעה חרשים (זכריה ז ג) או הדומה לזה, לא נקבץ לך בשנים ולא בשלשה
ולא בארבעה ולא בזולתו מן המספר המין עם המספר*). ועל כן זכרת המספר
ואחר כן הברת המין אשר אחת רוצה להגיד, כי המספר הזה גזור מן המין אשר
זכרת ותאמר שלשה אנשים, ארבעה חרשים (זכריה ז ג), והיתה ההקשה שתאמר
אחד אנשים (כלומר אחד מן הלזנים) כאשר תאמר שלשה אישים שלשה אנשים,
אבל בעבור שהיה אפשר שזכרו איש ויקבצו בו שני הדברים ר"ל הודעת המספר
והמין, נאמר ויהי איש מהר אפרים (זפתיים יז), איש היה בארץ עוז (חיוני ח)
מכלי שזכרו עמו אחד, ובן אמרו אחד נפש מחמש המאות (זמלני לא כח)
הוא חבנית קודם, ואין אמרו נפש תאר לאמרו אחד, כי העצמים לא יהיו חארים,
כי החארים חכונות והחכונות מקרים וכאשר יקדם התאר יהיה המספר חמורתו
וכאלו הוא עטף הבאור; וכאשר יקבצו אי אפשר שלא יזכרו המספר כי אין עליו
ראיה. ואפשר שיקדמו המספר ויאמרו שלשה אנשים, ששה אנשים, עשרה אנשים,
שחים מערכות (זמלני כד ו); [ואפשר שיאחרו] אותו ויאמרו אילים חמשה,
עהודים חמשה, ככשים בני שנה חמשה (זס ז) ואין זכרון המספר הנה תאר
כאשר היה באמרם איש אחד כבש אחד תאר, כי אי אפשר בלעדיו כי אין ראיה
על הכמות הואת כי אם בזכרון, אבל הוא הגדרת המוחל בו ולא ישלם הדבר כי
אם בו; ואין דברי זה מונע משהיה בלשון הוה תאר ומתואר בזולת המקום הוה,
ר"ל בכמו אמרו וישב דוד בצקלג ימים שנים (ז"ב ח), כי שנים תאר לימים,
וההפך בינו ובין אלים חמשה כי זה הלשון היה ראוי שיוציאוהו בלשון יומים
ועל כן היה שנים בדבר שאין צריך לו והיה באור לסמן המשנה, רק דברי
במקום הוה בלבד ובכמהו, אבל אמרם שלשה אנשים או ארבעה חרשים או
הדומה לזה מן המעט שבמספר (כ"י שני מן המעט) הוא סמוך אל הספורות

(* חמר חמדי נב' כ"ד: וראוי שתדע כי שמות המספרים כלם הם תארים וכן הוכחו
קלחם נדמיונים שהתבאר חמסן זה ראוי שיוכן במספר חמטרי וחס כל המספרים שהוכחו
בכתוב לפי שזילקתו על זה האופן יורו על המקרה ונשאלו כי המספר הוא מקרה
למפור עלל המעממים וכו' המואר עלל המדקדקים וגם עלל המעממים מלד הכח אשר
למפור על המעממים חמסן כשילקח המספר המוחלט כנס הוא שם למקרה לא שם התאר
וזו מוסכם בכל המספרים זולת האחד שחלקו עליו גדולו המכמים חס מה שזרה
עליו שחמדות הוא מקרה לו הוא עין כטשח ובעצ"ס ז"ל כתב צמורה שהוא מקרה
ובמאמר עליו ית' נאמר שהוא אחד לא שחמדות להרשיק המקרה מעלנו ית', ונראה כי
שחמדות כרכו מענו כמו שחמט קדמון על שחמדות המדוש, ויראה כי הראש"ע טענת
הוא ולזה כתב צמורה המדוש ה' אחד, טעם לכדו, להודיע שחמט יאמר עליו ית' אחד
לא יורה על המקרה ולזה חמר שהוכח כי לכדו שחמדות המדוש.

בענין לא בלשון, כאשר אמר ויהי כאיפה שעורים (רות ז יח) ולא נראה הסמיכה בלשון אע"פ שהוא סמוך בענין. ויש שסומכים המספר הזה בלשון בהסמכו אל השמות הנראים, אמרו ארבעה ימים (זופטים סוף יא), עשרה כסף (זס יז י); וממה שמורה על כי אמרם שלשה אנשים והרומה להם סמוך, אמרם את עשרה השבטים (מ"א יא לב) כאשר אמרו את עשרה השבטים (זס יא לא) והם שניהם סומכים, אלא שסמיכה האחד בלתי גמורה כי איננה בלשון; ואמרו עוד שבעה שקלים ועשרה הכסף (ירמיה לב ט) וזה סמוך בענין, מבלי ספק גם כן שלשה אנשים והרומה לו סמוך בענין. אבל כאשר הם סומכים אלה המספרים אל הכנויים אי אפשר שלא תראה הסמיכה בלשון בהיפוך ההא תו בהכרח, כמו שאמרו ויצאו שלשהם (נמדנר יז ד), אל הימין לארבעתם (יתקחל ע י), ויפלו שבעתם (ז"ב כל ט), ואם יטעון עלינו טוען למנוע הסמיכה מן המספר הזה כמה שאמרו שחיים מערכות (ויקרא כד ו) שנים עדים (דברים יז ו), שנים חדשים (זופטים יא לא), ולשנים האנשים (יהושע ו כב), פי שנים (דברים כ"א, י"ז) שנים כרובים (זמות כה יח), נדחה אותו באמרו גם כן על פי שני עדים (דברים יט טו), שני אנשים (זמות כג יג), שני כרובים (זס לו ו), שני חדשים (זופטים יא לא) הסמיכה בהם נראית, ונאמר במם שנים עדים ומם שחיים מערכות ומם שנים חדשים ומם שנים כרובים והרומה להם מה שאמרנוהו במם סיגים כסף ומם באילים השערים (לעיל 129) וזולתה שהיא רחוקה. ומשמושיהם וממנהיגיהם שידחקוה בסמיכה כאשר אחת רואה ושיחסרו אותה בוולת הסמיכה במקום הוה להקל כאשר חסרוה מן הרודד עמי תחתי (תהלים קמד ט) וזולתו כאשר קדם זכרו בוולת המקום הוה. ודע כי אע"פ שלשון המשנה והקבוץ ברוב דבריהם אחד לפי שכל משנה קבוץ כאשר אמרנו כבר, הם נוהגים בקצת דבריהם במשנה לשון הקבוץ, מורים בו כי הספור שנים מבלי שיוכרו המספר, ואפשר שיתקבץ להם במספר ההוא הורות על המספר ועל המין כאשר התקבץ להם זה באחד, וזה בכמו אמרם הואל קח ככרים (מ"ב ה כג), חמוד חמרתים (זופטים טו יז), רחם רחמתיים (זס ה ל), מאתים לחם (ז"א כה יח), שנתים ימים (נרלזית מ"א ח), וטמאה שבועים (ויקרא יח ה), לירכתיים ימה (זמות כו כז), ממחנים ועד ירכים (זס כז מנ), בין הערבים (זס יז ו), אלפים באמה (נמדנר ז פה), איש הבינים (ז"א יז ד), והידים ידי עשו (נרלזית כו כג), יום או יומים (זמות כל כל), אמתים וחצי (זס כה יז), פעמים (נמדנר כ יא), הורעו והלחיים (דברים יח ג), חומה גברה דלתים וברית (דברים ג ה), והראיה על כי דלתים הנה לשון משנה ואיננו קבוץ, שאחד חומה וברית, והוא ספור על כל מדינה כאשר נאמר כי נסגר לבוא בעיר דלתים וברית (ז"א כג ז), אלא אפשר שיעובו השמוש במשנה הוה בקצת המקומות וישובו אל הקבוץ וזכרון שם המספר ואמרו ושחיים דלתות לדלתות (יתקחל מ"א כד). ימים שנים (ז"ב ח) ובמשנה לשני ימים ולילה אחד (זנחיס נה), ונאמר וישימו לה ידים (מ"ב יא יז), כלומר שחיי מערכות, ועוד והידים ידי עשו (נרלזית כו) ונאמר שחיי ידות (זמות כו יז) וקבץ, ואלו היה אומר ידים לקרש היה נכון. ובדברי בעל ההלכות שני אלפים אמה (פלכות גדולות כ' עירובין) וחפשו עליו בזה אנשים מבועלי הדקדוק ואמרו אלו היה זה נכון לא אמר הכתוב אלפים באמה (נמדנר ז פה) מבלי שני אלפים, וכבר הראינוך הכתוב שאמר אך אם יום או יומים בלשון המשנה ואמר גם כן ימים שנים בלשון הקבוץ, ובמקרא עוד

דלתים ובריה וגם כן ושתי דלחות, וכאמחים (נעמד מ"א לא) וגם כן שחים
אמות (יחזקאל מג יד), ומפני שחפסו עליו כזה הבאתי רוב הדברים האלה לעזור
לבעל ההלכות. ובעבור שהיה המשנה קבוצ באשר אמרתי לפני, היה קל
בעיני העברים לשמש בלשון המשנה בקצת המקומות בקבוצ באשר נאמר שבעה
עניים (זכריה ג ט), שש כנפים (ישעיה וצ) לקחנו לנו קרנים (עמוס ו יג), ועקש
דרכים (עזריה ב יח), בעצלותם ימך המקרה (קהלת י יח) ונסב חומה ומגדלים
הלחים ובריהים (דנ"ה יד ו), ומים, ושמים וזולת אלה מן הקבוצים.

ודע כי בא ההא במספר הזכר בפחות מעשרה אע"פ שהוא אחד הנקבה
איננה על דרך בואה לנקבה בכמו הלכה היא (ישעיה ג ו), האמרה בלכבה
(ישעיה מז ט), כי אם היה כך היה המספר לשון הנקבה נופל על הזכרים, וזה
מה שלא יתכן, אך באה הנה כבאה בבליילה. ההוא (נלשית לנ כג) והדומה
לו ממה שזכרנוהו כבר (לעיל 39) ובמשפה לא תחיה (עמוס כ כז) שרצים
בו הזכר והנקבה, אבל באה עליו ההא להגעה. ואם תפול המספר על הנקבה
תפילו בלא הא ותאמר שלש וארבע ועשר כאשר תאמר שמש וארץ, והיתה
ההקשה לכתוב ההא במספר הנקבה ולהפילה ממספר הזכר, אך מפני שהביאה
במספר הזכר להגעה ולנחץ ראו להפילה ממספר הנקבה כדי שלא יתדמה
בלשון אע"פ שכתובה במקומות מעטים במספר הנקבה על העקר, וזה באמרם
לשלש אחיהתם (חייב ד ד), ושלש נשי בניו (נלשית ז יג), ומעלות שבעה
עולותיו (יחזקאל ט כו; לעיל 207). וכאשר תצא מהקשר הראשון (ר"ל מלש המספר
עד עשרה) תחבר אליו שם ממה שהיה בעקר המספר עד שחשיתו וחשימים
שם אחד והוא אמרך במספר הזכר אחד עשר יום, שנים עשר יום, שלשה עשר,
ארבעה עשר, עד חשעה עשר תכתוב ההא אשר הושמה כמן לזכר בתחלה
ותסירה מן הסוף כדי שלא יתקבצו שני סמני לנקבה בשם אחד אע"פ שאין
ההא במספר הזכר לנקבה. ותאמר במספר הנקבה ויהי באחת עשרה שנה
(יחזקאל לא), בשתי עשרה שנה (ס לז יז), שלש עשרה, עד חשע עשרה
חסיר ההא מן ההתחלה כאשר היה בעקר המספר ותכתבה בסוף על אמת
לשון הנקבה ואמרו אחת עשרה ושתי עשרה, וקבצת בין שתי לשונות לנקבה
בעבור השתנות השני סמני ר"ל שהאחד מהם תו והשני הא רפה. ודע כי העקר
היה באחד עשר ושנים עשר עד חשעה עשר להיות אחד ועשרה, ושנים ועשרה
ושלשה ועשרה. וחשעה ועשרה, ומפני שהיה עקר המספר להיות שם אחד מורה
על כל שלשה וארבעה וחמשה הרכיבו שני השמות האלה ושימום שם אחד
וחסרו ואו העומק, ועל כן לא נכתבה הא שנית בשלשה עשר וזולתו כדי שלא
יתקבצו שני סמני דומים בשם אחד; ואפשר שימירו הנה עוד ההא בתו כאשר
אמרו כחמש עשר אלף — מכל מחנה בני קדם (זופנים ח י) ואין תתו הוו
למסיכה כי אין טעם לסמיכה הנה, אבל היא בתו ושברה ולא מין וזולתה. וכאשר
חשנה המעט שבקשרים ר"ל עשרה, תגזור לו משמו מה שיש בו ראייה כי יצא
ממנו אל כפלו, והראיה עליו מה שישגהו מן החוספה ר"ל היוד והמם והוא
אמרך עשרים, ושנותם תנועת העין ממנו הוא שלא כמנהג בשאר הקשרים
והוא שהם גזרו שלשים משלשה וארבעים מארבעה. וחמשים מחמשה וכן עד
חשעים והיו בדין שיגזרו משנים שם במקום עשרים ולא עשר אבל שני העשרה,
וכאשר שני בעשרים המנהג בשאר הקשרים, שני תנועתו להיות ראייה על בא

שלא כמשפטו. ואם יאמר אומר ולמה לא גזרו משנים שם במקום עשרים?
החשובה שאם היו רוצים זה היו צריכים לחסר סמן המשנה ממנו ולהשיבו לאהדות
ולא בא לעולם מתאחד, והמנעם ממנו אם כן כמפני דהק. וכאשר חוסיף על
העשרים אחר ומעלה או אחת עד הקשר השלישי ואשר אחריו מן הקשרים
חאמר וביום עשרים וארבעה הזה (נמטיט ט ז), בעשרים ואחד (חגי נ), בעשרים
וארבעה לחשיעי (זס נ י), ביום עשרים וארבעה (זכיה א ו), בעשרים ושבע
שנה (יחזקאל כע יז), בעשרים וחמש שנה (זס ט), כל מלכים שלשים ואחד
(יהושע סוף יז) וכן עד סוף הקשרים; ואפשר שיפרידו קצת המספרים מקצתם
כאשר אמרו ויהיו חיי שרה מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים, ושלשים יום
ושלשה ימים וששים יום ושש ימים (ויקרא יז), ואפשר שיעטפו הרב על המעט
כאשר נאמר בשבעה ועשרים יום לחדש (נרדמיט ח יז), חשע ועשרים שנה
(זס יא כד), שחים ושלשים שנה (זס יא כ). שבע ושלשים ומאה שנה (זמז
ו י), ואהרן בן שלש ושמנים (זס ז ו); ואפשר שיפרידו בין אלה המספרים גם
כן כאשר נאמר שבע שנים וארבעים ומאה שנה (נרדמיט מז כח). ואם יאמר
אומר למה לא בנו אחר ומה שאחריו מן המספרים עם עשרים ויושמו שם אחר
כאשר עשו באחר עשר והרומה לו? נאמר כי נמנעו מזה בעבור סימן הקבוץ
אשר באחד משני המספרים כדי שלא יהיה השם משתנה, אבל אחר עשר
והרומה לו על אשר לא היה בו סימן לקבוץ לא היה זה רע בעיניהם ושמיהו
כמו אביעזר וביח אל וביח לחם; ואם יטען עלינו טוען בשנים עשר, החשובה
שלא יכלו לחסר סימן המשנה ממנו והיה שם השם אל האהדות, וזה מה שלא
דברו בו, הקלו זה בו לבד אבל אפשר שיחסרו אחת משתי החוספות אשר הם
סימן המשנה והוא המם ואמרו שני עשר איש (יהושע ג יז), שתי עשרה אבנים
(זס ד ח), ואין זה על דרך הסמיכה אך להקל כאשר הקלו זה במי המרים
(נמדנר ד כד), משכימי בבקר (יטעיה ה יז) וזולתם, והיתה הקלות הנה יותר
צריכה בעבור ארך השם. ואם יאמר אומר ולמה לא עטפו עליו (ר"ל נגנים עזר)
כאשר עטפו בשנים ועשרים? נאמר כי רצו להיות המנהג בכל מה שיש למטה
מן הקשר הראשון והשני אחר. וכאשר הגיע אל הקשר אשר אחרי העשרים
יהיה ענינו בכל אשר יקבץ עמו מן המספר בענין העשרים אלא שגורחו משלשה
מפני שהוא לשלש המעט שבקשרים*) וכן מה שאחריו עד חשעים; וכאשר תגיע
אל הקשר אשר אחריהם יהיה לו שם חוץ לשמות האלה כי מעלתו מעלת שלשים
מאשר לפניו וארבעים והרומה להם ותאמר מאה ולא תגזור לו שם מעשרה שלא
ירמה לעשרים ואמרך מאה שנה יהוא סמוך בענין אע"פ שאינו סמוך בלשון,
ואפשר שייסמכוהו בלשון כאשר אמר מאה שנה (נרדמיט כה ז); וכאשר תגיע
אל הקשר השני אחרי המאה תאמר מאתים, והיתה ההקשה במאתים;
מאות וקצרותו, וכאשר תגיע אל הקשר השלישי ומעלה תאמר שלש מאות
וארבע מאות עד חשע מאות, וכאשר תעבור החשע מאות תגיע אל קשר יהיה
לשוננו משונה ותאמר אלף.

ודע כי מה שאחרי השנים אל העשרה מן הספורות לא יהיה על הרוב כי

(*) ר"ל המעט שבקשרים הוא מספר העשרה והוא תשלוף יהיה שלשים, ומפני שלש
זה יכנה שלשים מן שלש.

אם קבוץ או לשון שהוא מיוחד לקבוץ כאשר אמרו שני אנשים עברים נצים (זמות ב), שלשה גביעים (זס לו יט) וארבעה אנשים (ז"כ ח ג) חמשה אנשים, חשע שנים, שנים עשר שנים, ורחב עשרת אלפים (יחזקאל מז יג), חמשה בקר וארבע צאן (זמות טף כח), ושתי צאן (ישעיה ז כח), שני רכב סוסים (ז"כ ז יד), כי רכב שם לאחד וליותר מאחד מן המרכבות כאשר עתיד להתבאר זה בשעתו מספר השרשים, וממה שבא עליו רכב שם לקבוץ אמרו ועשרה רכב (ז"כ יג ז) הוא שם לקבוץ כמו חמשה בקר ושתי צאן, אלא שכבר אמרו שני העמר (זמות יו כב), שלשת הנפת (יחזקאל יז יח), ורחב עשרה אלף (יחזקאל טז יח) ועשרה הכסף (ירמיה לז ט), עשרת כסף (זופתים יז י), ארבע רבוא, שתי רבוא (נחמיה ז סו עט) בלשון מאוחד (*) ויתכן לאסוף שני רכב סוסים (ז"כ ז יד) עוד על אלה, וכן ועשרה רכב (זס יג ז) על שלא יהיה שם לקבוץ רק לאחד, ויתבאר לך זה בשעתו מספר השרשים. והתו באמרו הנפת חמורת הא, וקבוצו כל נפת דאר (ז"כ ד יח). ומה שאחד העשרה עד העשרים ואחד, העשרים עד החשעים, יש שיהיה מאוחד על דרך ההכרה למין כאשר אמרו אחד עשר יום — בעשתי עשר חדש (דברים ח ב), לשנים עשר שבט (זמות לו יד), שנים העשר איש (יחזקאל ד ד), ושחים עשרה מצבה (זמות כד ד), ובארבע עשרה שנה (נחמיה יד), חמש עשרה אמה (זס ז כ), חשע עשרה שנה (זס יח כב) חשע וששים שנה (זס ה כו), עשרים קרש (זמות כו יח), שנת החמישים שנה (ויקרא כה י); ויש שיהיה מקובץ על אמתת המספר ואם יהיה להכרה כי הם מכירים בקבוץ כאשר אמרו הבשילו אשכולותיה ענבים (נחמיה ט י) ואמרו ענבים הכרה, ואמרו ועשרת אלפים כרים חטים ושעורים עשרת אלפים (דס"ב כו ה) אמרו כרים הכרה למספר ואמרו חטים הכרה למין, ועקר ההכרה להכיר הקבוץ באחד כאשר זכרנו כבר [להכרה כמו אזור עור (ז"כ ח ח), מלא חכמה וכליל יופי (יחזקאל כח יב); כ"כ בגליין הכ"י] וכמו שנאמר ארבעה טורי אבן (זמות לו י) והכיר הקבוץ ר"ל טורים באבן והוא אחד; ואמרו כמה שהכר כמה שאחרי העשרה עד החשעים בקבוץ עשתי עשרה יריעות (זמות לו יד), שנים עשר אנשים, שחים עשרה אבנים (יחזקאל ד כ ג), עשרים קרשים (זמות לו כה). וכן יאוחד מה שאחרי המאה ויקובץ אמרו מאה שנה (נחמיה יח י) מאת ארנים למאת הככר (זמות לח כז), מאה אלף (ז"כ ג ד); ומה שאחרי האלף גם כן מאוחד ומקובץ אמרו אלף גפן באלף כסף (ישעיה ז כג), עשרת אלפים איש (זופתים ח ד), כי אלף שנים (תהלים ל ד), מאה אלף כרים ומאה אלף אילים (ז"כ ג ד) ודעתם בהשחמשם במאת אלף (נחמיה כ ט) כסמיכה ומאה אלף בלא חמיכה הוא דעתם בהשחמשם בעשרת הכסף (זופתים יז י) כסמיכה ועשרה הכסף (ירמיה לז ט) בלי סמיכה.

ורע כי העקר באמרם עשתי עשרה הוא על שתי עשרה, כלומר המספר אשר קודם שתי עשרה והוא כנוי לאחת ר"ל שענן עשתי עשרה הוא ענן אחת עשרה וחסרו הלמד להקל ואמרו עשתי, ואמתתו להיות מספר לנקה כלכד וכאשר חסרו הלמד וכנו שתי המלות מלה אחת שמה במעלה מלה בלתי מורכבות כאלו היא מלה בפני עצמה כאשר עשו באמרם את ירובעל ואת בן

(*) מיוחד ל' יחיד ונצי כ"י כתוב ככל הפרק מלומר.

(ע"ל ינ יט) אשר עקרו בן דן¹ וחסרו הנון ובנו השתי מלות מלה אחת כאילו היא בפני עצמה; והביאו עשתי על הזכר (דה"ל ינ יג; כד ינ) כאשר הביאורו על הנקבה². ואמרו במספר הנקבה עשתי עשרה יריעות (שמות כו ז) בכתיבתה הוא באחרונה על המנהג במספר הנקבה, ואמרו במספר הזכר בעשתי עשר חרש (דברים ח ג) בחסרון ההא על המנהג במספר הזכר ובטחו מן הספק במלה הזאת בעבור שכתבו ההא בסוף המספר לנקבה וחסרו ממנו לזכר.

ש ע ר מ ה • בהודעת המספר •

כאשר תודיע מהאחד עד עשרה חסמוך המספר אל הספור ותבא ההודעה על הספור כאשר נאמר שני העומר לאחד (שמות יו כג), ועמרו שני האנשים (דברים יט י), והמולג שלש השנים (ע"ל כ יג), וארבע הירות (נחל"ט מו כד) שבע השבילים, שבע הפרוח (סמ"א), שש השעורים (רות ג יח), לחשעה המטות (נמנדנ לר יג), את עשרת השבטים, ועוד עשרה השבטים (מ"ל יא לא לב) כאשר היתה המלה קודם ההודעה, ואמרו עשרת כסף (זפטיס יז י), עשרת הרבדים (דברים ד יג) ועוד שבעה שקלים ועשרה כסף (ירמיה לב ט) סמוכים בענין לא בלשון כאשר בארנו קודם זה. ואם תודיע מהעשרה ועד העשרים משני המספרים אשר יישמו שם אחד תביא ההודעה במספר השני כאשר נאמר שנים העשר איש (יהושע ד ד), והוא בשנים העשר (מ"ל יט יט) כי הרכבתו איננה גמורה, ואם תרצה תביאנה על המספר הראשון לדמותו אל מה שהרכבתו גמורה כאשר נאמר ובשנה האחת עשרה (מ"ל סוף ו), ואם תרצה תביאנה על הספור ולא תביאנו על המספר כאשר נאמר ואת שחים עשרה האבנים (יהושע ד כ); וכאשר תגיע אל עשרים וזולתו מן הקשרים תביאנו על הספור כאשר אמרו עשרים הקרשים (שמות לו כד), את ארבעים היום ואת ארבעים הלילה (שמות ט כה), שלשים הכסף (זכריה יז יג), ואם תרצה תביאנה על המספר ולא על הספור כאשר נאמר שנת החמשים שנה (ויקרא כה י). וכאשר תגיע אל מאה תביא ההודעה על הספור כאשר נאמר למאה הככר (שמות לח כז) ואם תכיר תביא ההודעה על ההכרה כאשר נאמר ויהי מאה ככר הכסף (סס), וכאשר תעטיף מספר על מספר ותרצה להודיע, תודיע המספר הראשון בלבד אם תרצה ותעטיף השני בלא הודעה כאשר נאמר יום האחד ועשרים (שמות יז יט), ואם תרצה תודיע בל המספרים כאשר נאמר ואת פרויי השלשה והשבעים והמאתים (נמנדנ ג טו), ואם תרצה תודיע הקצת מבחלי הקצת כאשר נאמר ואת האלף ושבע המאות וחמשה ושבבים (שמות לח כח), את החמשים ומאתים איש (נמנדנ סוף יז) ואפשר שלא ידוע זולת המין המוכר בו בלבד כאמרו אלף ומאה הכסף — וישב את אלף ומאה הכסף (זפטיס יז ג).

¹ וכול שמואל שנה עין (זפטיס יג ז לט"ל 151). ומלינו עוד שם עלם נפני עמנו ובני חולם כדן (דה"ל ז יז) בלתי מורכב מן בן דן.
² והנה על זה דר"ק ואמר כי לא נכונו דבריו כי מלכנו העלם נמספר הכתבים והם ראוי להיות נזכר עשתי עשר ונחל"ט נלכות מ"ז עשג על ר"י גם כנה שומר על שתי עשרה, כי אחד קודם לשנים וזה הפך הכתוב ענין עשרים שנה ומעלה; וזה עוד נמקנע אכנס עמילם כ"ל.

ש ע ר מו .

ש ע ר א ח ר מ מ נ ו .

כבר אמרנו בשער הקודם לשער הזה כי העברים מביאים ההא במספר הזכר כאשר למטה מעשרה ואומרים שלשה אנשים וארבעה וחשעה ועשרה אנשים וכי הם מפילים אותה ממספר הנקבה ואומרים שלש נשים, עשר נשים, שבע נשים, שבעה פרות והרומה לזה, כי נשים קבוץ נקבה והאחת ממנו שאיננו מלשוננו אשה, וכן באחת משנים שנה, והאחת מפרות פרה, ואמרנו ג' כ' בו כי הם משנים זה ובוזתים ההא במספר הנקבה על הזרות מן המנהג אע"פ שהוא כעקר כאשר אמרו ושלשת נשי בניו (נלגזית ז יג) והאחת אשה כאשר אמרנו, ואמרו ומעלות שבעה (יחזקאל ט כו) ועוד על אבן אחת שבעה עינים (זכריה ג ט), ואת הכבשה ישלם ארבעתים (ז"כ יג ו), ואומר הנה כי אמרו שבעה שופרות היוכלים (יחזקאל ו ד), שבעה מוכחות (נמדנר כג), ואת הכידות עשרה (ט"ל ז מג) והרומה להם איננו על הרעף הואת, וזה מפני שהיה אחד המוכחות מוכח והאחד משבועות שבו והאחד משופרות שופר והאחד מכירות כיור בלשון זכר כתבו ההא במספר הכל על הענין והניחו בלשון [זכר], וכבר עשו עוד כזה במספר קבוץ הנקבה האחת אשר יקבץ על לשון הזכר כאשר קדם מרכנו בו כי הם מפילים ההא ממספר הקבוץ והוא מפני שהיתה האחת ממנו נקבה כאשר עשו באמרם שבע שנים (נלגזית כ ז), כי בעבור שהיתה האחת משנים שנה בלשון נקבה הביאו מספר השנים על הענין והוא לשון הנקבה והניחו לשון שנים והוא לשון זכר, וכן עשו בשבע שבילים (סס טל כג) מפני שהיתה האחת (לשון נקבה) וכראש ש ב ל ת י מ ל ו (ליוני כד כד); אבל אמרם עשר כברי כסף (ט"ז כ ח) הוא ראייה על שהם מביאים הכבר בלשון נקבה.

נשלם ספר הרקמה

בעזרת הנהגת עצמה

ויש בו ארבעים וששה שערים

וכלם על הסדר מסודרים.

(כ"ב נב"י פאריס).

נשלם החלק הראשון ממחברת הרקדוק הנקרא ספר הרקמה.

(כ"ב נב"י פאריס).

אלה שמות הטעמים: אשרי האיש, חור. לא הלך, רחק. בעצת, רחק. כל חוסים נצת. מושכי, חקף. ישועתה, טרף. לדור, פור. לדור, שפר. למנצח, נחק. ילדתי, מחת. קומה, נית. ואשמרה, בחם. לא עמר, אחנחה. אל חק, בחר. וחפשו, סלק. אשרי, גור. למנצח, זבר. הנה זאת, פרק: (כך כחוד עוד בנני כ"י של סקמט בסוף אחרי שיר הכתיבה, וטוב נשפוט שאין ר' יונה מחבר סדנרים כאלה הסמנים והחמשים, גם אין. זה דרכו לכתיב לשון קשה כזו בלי לנארס יותר. וכדלכס להעמיק בנמות סדנרים כאלה אדכס מכס נחליטן מנצחות ככתיבה יערך למולן הסערה כס' תורת אמת דף 4).

באורים והשגות והוספות.

לשער א. אמר החכם האפרי נפ"ט של חבורו היקר מעשה אפד, כל שם
 זיווג לנושא מה גזר משם מקדשו שלא יבא על דרך הפועלים או הפועלים אשר הם חלק
 מבניי הפועלים קראו. המדקדקים בשם התואר, ואולי לשמות הפועלים והפועלים קראו
 ג"כ שם התואר, ובתב החכם ר' יונה (עמוד 2) „ומין שלישי שהשמות נקראו תואר
 מפני שמתארים בו כל אחד משני המינים הראשונים כאמרנו זהב טהור, כיום הרג רכ"ו
 וג' ולא הטיב בנאור שם התואר מה שורה על העלם ועל המקרה הכאז והנושא עליו,
 כי הנה יהיה כל שמות הפועלים והפועלים שמות התואר כי כולם יורו על העלמים
 והמקרים הנאזים עליהם ואף לא יהיו תוארים ג"כ לפי זה לב חורג, ולאן מדרגת,
 ורג עושה, שמות הפועלים, ואדם עשוק ופן שכן שמות הפועלים, ומב הבדל בין
 אלה והדומים להם ובין זהב טהור וכל מוס רע שהכיל בעשלו, ואולי כן הם אכלו
 וכמו שינא, ואם מפני שלא באו על דרך הפועל והפעול קראם שמות התואר, הנה לא
 יהיה ההבדל לשם תואר בענין כלל זולת השם, וגם כי הוא כנר חשך לתא המכה כשחשך
 מפני שמתארים בו כל אחד והיה אם כן כאלו באר הדבר בעלמו כי אנוחם כשנעלם
 משנו מה הוא התואר ועלם משנו גם כן מה הוא הדבר שמתארים בו אשר נעבורו יאמר
 שנקרא התואר. ומפני זה אמר כי התאר הוא השם המורה על הנושא ועל מה שינא
 עליו יחד וזה כשיהיה הכאז הוא קנין לנושא או כח יעשך משנו פעל או הפעלות על
 התמידות וביחוד יאמר תואר לשם המורה על הנושא ועל מה שינא עליו מערענה סוגי
 הליכות (הכיום הרב המורה ח"א פנ"ב). ואמנם אמרתי שיהיה הכאז קנין לנושא או כח
 יעשך משנו פועל או הפעלות על התמידות לתא ההבדל בין התואר ושם הפועל או הפעול,
 והמכלל כי ההפך אשר בין טוב ופולח ופן הפולח לכל עוובי הוא כי פולח לא יקרא
 כי אם בעת פעל הסליחה ופולח יקרא מלך הכח אשר לו על הסליחה גם בעת היותו
 בלתי פולח בפעל וכן ההפך בין וגונב איש ובין אם ימלא בגנב כי לא יקרא גונב
 רק בעת היותו גונב בפעל וגנב יקרא מלך הכח אשר לו על הפועל ההוא המגונה וגם
 בעת השינה יקרא גנב להיותו מוכן אל זה על התמידות כשיזמין ועל דרך זה לכל התארים
 כאמרך נדיב כלי שזע נכל גבור נדיק אביר אדיר אמיץ חולתם משמות התוארים אשר
 באו בכתוב לאלפים, וכבר היה מנהג העברים להבדיל בין שמות התוארים ושמות הפועלים
 והפעולים בשמות להם מיוחדים לכל אחד מהמינים ובקלתם יבדילו ביניהם כשיסופו
 יוד על שמות התוארים כמו חכלילי ערירי אויבתי (מכא ז ח) שוכני, ואני קורא
 ליוז הנושא יוד התואר אכל כל המדקדקים ישימום נוספות ואין הענין כן ומפני זה
 כתב הראש"ע על ורלון שוכני פנה כי לא יאמר שוכני על רגע אחד, הנה כבר הורה
 כי היות שוכני תורה על ההתמדה ובי שוכני הוא תואר או אולי אמר זה מלך כח
 הגזרה, וכזה אני חושב ביוזין שאלו בעגביהי ומשפילי ומקמי ומושיבי לפי שהם כולם
 תוארי הפעלות לבורא ית' יורה על הפע אלה הענינים מלחו ית' על ההתמדה, והאומר
 שאלה היוזין והדומות להם נוספות לא הבינו הענין הזה וכבר קרה בלאון העברי לקוזה
 אכלנו היום שלא ימלאו לכל התארים שמות מיוחדים וישתמשו בה בשמות הפועלים או
 הפועלים וזה במקומות רבים בכתוב בשמות הפועלים, עובר לבשר, הולך את חבטים,
 רוכב העצים, לעשה נפלאות, ומה גם כן הפולח לכל עוובי כרופא לכל מחלותי, ו
 ובשמות הפועלים אדם עשוק, נדיק אתה בנאך, אורידך ארור ובאלה רבים, אמנם כשילקחו
 אלה השמות מלך שהם שמות פועלים או פעולים הנה מובנם כבדל מטה שירי עליו
 כשילקחו מלך שהם תוארים כמו שהודעתך, ולזה כתב הראש"ע על ופרעה חולס היה
 חולס ועל ורנהק שומעת ריחה שומעת להורות כי אלה השמות לא ילקחו כלל מלך שהם
 תוארים עד שיהיה נושא המאמר ופרעה חולס ונאזו והנה עומד אכל הוא שם הפועל
 ופרעה נושא במאמר וחולס נאזו וכן ורנהק שומעת ולא ילקחו מלך היותם תוארים אלא
 מלך שהם שמות פועלים ולזה קצר בהם מלת היה אשר היא נכח על שמות הפועלים
 כי אמרנו ראוהן הולך שם הפועל הנה הרלון בו שהוא עתה הולך או היה או יהיה.
 ומפני שהבינו ישראלי ז"ל ההבדל הזה בין שמות הפועלים והתוארים הנה במה שלא
 מלאו להם שמות כדללים בכתוב הבדילו הם ביניהם בתוספת כון ויאמר גוזלן חוטא

כועסן אין הקוסדן מלמד, לא הנדילו ביניהם כי אם בתוספת נון לכד וכן מלמדים כתוב ומנוקדים במשיניות קדומות ועתיקות שהם אללי, וזה בתארים אשר ישמטו בשמות הפועלים אבל בשמות הפעולים אשרו מרחם רחמן וזה הכנה בלשון החכמים ז"ל יאמו הכון להורות על התוארים וכבר היה זה הענין קדום ממסדרי התפלות אשרו כי אתה מונחן לישראל מן העולם ומוחלן לשבטי יאורון, ועם שם התואר מפליה הוא סלח בכבוד הכה לשמות בשמות לנחות הדבור אשרו סולחן כי מעתה לא מלאו חתר והוכרחו לעשות מוחלן.

ודע שכבר יקרה בלשון עברי שהם יעשו לפעמים שמות התארים שמות העלם לגשמים שיתארו בהם וקראו המדקקים לאלה התוארים תוארים גזברים ורלו שכבר יחזק כח השם התואר עד ששם עלם (ראה ההערה לעמוד 64 ורד"ק במכלול עמוד קנט) ויהיה אם כן לפי מה שהוכח השמות ארבעה שם דבר ויכלל שם העלם והמקרה ושם התאיר ושם הפועל והפעול ושם הפעל ואפשר כי זה הוא הנדלה מענין השמות אלל המדקקים, אבל לפי שהיה שם הפועל והפעול מורה על זמן עבר או עתיד וגם שהוא בלתי מוגבל מכאן השם אולי שמו אותו בכלל הפעל אשר הוא החלק העליון מחלקי הלאה, אבל כבר ראיתי להחכם ר' יונה שעשה שמות הפועלים והפעולים מין אחר מהשמות ובתו על המין הזה (סוף עמוד הראשון):

„ורמין הזה מהשמות מורה על העלם ועל המקרה יחד נעוד התחברות העלם המקרה“ ולפי זה לא יהיה אללו הנדל בין שמות הפעולים והפעולים ושמות התאיר וכן הפלל חין אשר אחרי כן „ומין שלישי מהשמות נקרא תואר“ ולכן יראה כי הוא מעות כפל כנוסחא במפרים ורליו „ורמין השלישי מן השמות והוא המין הזכר שמות הפועלים והפעולים וזה מחוייב שאם לא כן לא היה מין שלישי אבל רביעי, והנה לפי זה לא הנדיל ההנדל שזכרנוהו וקרא לשמות הפועלים והפעולים שמות התואר וקרא לאלה שמות מושמים בגזר לפי שהם נגזרים לעלמים מהמקרים השמות עליהם כאמרו קודר הלכתי הנגזר מקדמות, להוציא אל הורג כמו ועלומים כל הרוגיה הנגזר מהרג רב.

ואמר בסיף השער „כי שמות העלמים אינם נגזרים“ וביאר כי בכוונתו בשמות העלמים אלהים מדברים בלד וי' והנה שכן גלעד והמלכה ולכן העור וקברות התולה והגבל ואדם העיר (יהושע ג יו) ותפוח (שם יז ח).

עמוד 2. „אומר לשון הספר הוא לשון האלם והלשון הנדלה יותר“ כל כי זה הוספה מהשתתק או היה כתוב בגליון הספר לנדר מלת אומר או חסר בזה דבר. שם „ואם כן המקור אשר הוא עין המקרה הוא יותר קדמון“ וג' הכה ר' יונה לא הנדיל בין המקור או שם הפועל ובין שם המקרה, והחכם האשדי שם מסך מנדיל ביניהם וז"ל בפ"י, שם המקרה באינוע אל עלמותו לכד חין ראוי שיקרא שם הפועל ולא מקור ולא ילקחו מענו תכונת החולף והעמיד ולכאור זה אומר כי עם שהמקרים הם עניינים לעלמים ולא ימלאו זולתם הכה הנדל אשר מדברו לפרק המורכבות ולהפשיט חלקיהם וללייירם כפי אמתתם ילייר המקרה וישיכלוהו בבחינת עלמותו לכד מופשט מנואז עם היותו בלתי מופשט מענו במליחות וכמו שיעשה בעלמים שלמם אשר יאכלי לורותיהם מופשטות עם היותם בלתי מופשטים במליחות ומכאן זה ילייר במקרה שני עניינים כי ישיכלוהו בעלמותו מלך שהוא עלמותו מה או ישיכלוהו מלך מליחותו בנוסח רלוני קבלת העלם המקרה ההוא והתנועה והדריכה אליו ועוד נעלמו ענין הכתפועלות וההנדל ביניהם בבחינות כי בבחינת הפועל יקרא פעל ובבחינת המתפעל יקרא התפעלת, ויקרא פעל בלשון הענין הזה באינוע באופן שידוע מטעם זמן מליחותו עובר היה או עתיד, ובחינוך מטעם הענין הזה רלוני קבלת העלם המקרה ההוא והתנועה והדריכה לכד זולת שורה על זמן מוגבל עבר או עתיד יקרא אז שם הפועל או מקור עם שהוא בלתי מופשט מנאזן אל שהוא בלתי ידוע מהפס; והמשל נה כי הלון והאחרות מקרים מוכנים בעלמותם לא ילייר בהם קבלת העלם אותם, אטנם ההמלכן וההשחרר אשר הם שמות הפועלים או מקורות כנר יורו על קבלת העלם המקרים ההם כזולת הגבלת הזמן וטפני שהוא בלתי אפשר שחשג קבלת העלם המקרה בזמן עבר או עתיד אשר נקרא הפעל בלשון אם לא אחר שחשג ותלייר ענין קבלת העלם המקרה לכד לפי שבחינת הזמן בעבר או נעתיד

הוא ענין נוסף על ענין קבלת העלם המקרה הנה מפני זה נקרא מה שזורה על זה מקור או שם הפעל כי הם שרש והתחלה להצגת הפעל ומליחותו ובאלי הוא המקור והענין אשר נעשו ישתלחו הפעלים עוברים או נעתיים עם שמות הפועלים והפעולות. — ואולי לקצר השגת ההבדל ביניהם קרא ר' יונה וגם ר' יהודה שם המקרה שם הפעל בפעל אשר שרש כמו שכתב וכן בכל מה שדמה להם כי רחוק הוא שנאמר שפעלם מהם ההבדל בין שם המקרה ושם הפעל עם שלמותם בחכמת הלשון. — וגם' השגה קרא ר' יונה המקורות הסדורים כי כמו שהתנועה הסדורית קודמת על שאר התנועות ובהן להן כן המקור קודם על הפעלים ובהם להם, או להיותו סובב בשמוע הלשון על היחיד והרבים ועל הנמצא ועל שאינו נמצא או להיותו על הפעלים פעמים יבא לפניהם בשמוע ופעמים אחריהם.

לשעור ב. הנה ר' יונה וכל המדקדקים הסכימו על היות מולאי הדבור חמשה ועל זה השיג האפדי וזל: מה מקום הפלא איך שגו בזה כולם והכחישו השוה ביהסס לחיך מולא לאותיות כי אם היו המוכן חללם מהיך השמח העליון מהפה הנה שגו בזה כי אין לחיך כפי המוכן הזה תנועה כלל בדבור ומכאן נחמד לאותיות מה, כי היך כפי המוכן בזה מחובר בלחי העליון אשר הוא בלחי מתנועת בכל חי תנועה חלקית אם לא נתנועה הראש; ובכך סיפר בפלא מן התמסאח (crocodile) שיניע לחיך העליון. ואחשוב שזאת הסבה ראוי בומץ להקרא לאותיות השפה לא השפתיים כי השפה העליונה בלחי מתנועת בקולות נומץ ובכך קוראים כן והגיעו אל האמת במקרה עכ". ודעתו כי בשמח גיבך מולאותיות הלשון כמו דעלכת אבל תנועה הלשון גיבך היא תנועה קלה אל הגובה לחד השמח העליון מהפה ותנועה דעלכת היא אל הארך בלשון והגובה ותנועה הלשון דעלכת נראית יותר מגיבך. אכן האמת בכל זה כי הלשון היא עיקר בלי הדבור ולכן יקרא הדבור לשון ומי שאין לו לשון לא יכול לדבר ומי שאין לשונו מתפשטת או מודבקת מוקלת במלקות יהיה בכך פה ועל שפתיים; והחלוקות שהם לשון אשר המליחן בעל הספר ילירה נענין זה הטעם כמו שאמר הבלמשי בעקבה חדרם כי בכל האותיות הלשון תבטא: גם בחכמה חלקים או האויר אשר תדחה בתנועתה באברים הנזכרים ולכן מפני שהלשון תחבט בחיך במולא לאותיות גיבך נקראו לאותיות החיך וכן כולם לא שיתנועעו אלה האותיות כולם צעת הדבור מה שנטע לחיך.

שם עמוד 6. „ויש שימלא שש (באף קף) ולא ימלא צש ויש שימלא דע ולא ימלא עד ויש שימלא טר ולא ימלא דט" שם טר נמצא בשם' מידות „ויליח טרי מן הכסוף" (פ"ח מ"ג ועוד שם, אכן לא מלאהי דע וזל דע הנמצא בטעם כללו וזלחו) ובמחברת מנחם מנה דע וטר בין האותיות אשר לא נקבצים ולא נחברים יחד במלה, וכל דברים אלה נלקחים מפי' רמ"ג לכ"י פ"ד ה"ז וזל „כי חושך העלות מן הכ"ב לאותיות לא יהא שמוסס ולרובם ברוב המלות אלא אות עם אות שאינו מחלקו ולא יתועדו אחי לאותיות מחלק אחד אלא באקראי כי"ד כי לא ימלא בלשון זס ולא זל ולא זכ ולא קכ ולא קק ולא כולא בזה יעודים במלה".

לשעור ד. עמוד 19 שורה כ"ח נסגרו בטעות המלות „ומאשר נקבלו שתי מלות הטעם" ואם לא יהיה להתחלה התכלה וג' וזל כי מקודם אשר מלאך נקבלו שתי מלות הטעם והיא להתחלה התכלה ואח"כ אשר ומאשר נקבלו וג' אף אם לא יהיה להתחלה וג'.

סוף אות למד „ותהיה הלמד במקום אחר כך וכך נכמו אמרו אחרי הראתו אל הכהן לטהרתו (ויקרא יג ז) כלומר אחר טהרתו" אמר האפדי אין הענין כן אבל הוא למד התכלית, וזה שכתוב אשר אדם כי יהיה וג' וכוונת אל הכהן — ואלהו הכהן ועמא אמו, ואם נהרת לבנה היא וג' וטהרתהם להסגיר אותו שבעה ושבעה והוא נראה לו פעמים אל הכהן ובשנייה אם לא פזה הגעג הוא משהר אותו וטעם שאמר הכהן וטהרו הכהן טעמפת היא כי המספחת זס לנגע טהור, והנה זאת הדרה השמח היתה לתכלית שיטהרנו וזהו אשר אחרי הראתו אל הכהן לטהרתו, ואם לאמר שהפזון כזה יהיה אחר הטהרה אין לך שכר אשר וטהרו הכהן וג' וכנס בגדיו וטהר וכל אחר זה ואם פזה תפסה וג' אבל מפני שזכרנו פעמים אל הכהן שאל יונן אחרי הראתו מראהי ראשונה לזה אשר לטהרתו ויראה מהראיה

השנית שתכליתם היתה העברה וכמו שאמר וטעמו הכהן וגו' וכל זה אמנם חס יונת
ההפצין הוא אחר העברה כמו שהוא נראה שהוא דעת החכמים ז"ל, ויהיה לפי זה אמרו
ונראה שנית אל הכהן מאמר מחוייב, ואשר יראה לי כפי הפשט ההפצין הוא לא יכוין
בו הכתוב שיהיה אחר שטעמו הכהן ואמרו ונראה שנית אל הכהן חינו מאמר מחוייב
אבל הוא נקצר עם אמרו אחרי הרשותו אל הכהן לעהרתו ונראה שגורא וזה
זה שגורא שנית אל הכהן ובאור זה כי אחרי שהאמר שנית אמר וראה הכהן את
הנגע ביום השני שנית ונראה זו כבר אפשר שפשה הנגע ואפשר שלא פשה ונתן הדין
ראשונה חס לא פשה והוא אמרו וטעמו הכהן, ואשר נתן הדין חס פשה נראה זו ואמר
בי חס פשה תפשה אחרי הראתו אל הכהן הראיה ראשונה שביה לעהרתו ואחר שגורא
שנית אל הכהן והיא ראה זו שבת עליה וראה חסו הכהן ביום השני שנית חס
כיהיה חס ולא הכהן והנה פתח וגו' ואמנם קרא הראיה הראשונה אחר שגורא ראשון
שהיא לעהרתו מפני שלא פשה בה כנגע והיא דרך לעהרה ואשר הביאני אל זה כי לפי
הבאור הראשון היה ראוי שאמר ונראה שלישיית אל הכהן ולפי דרך הכתוב שקרא הראיה
שאתר הסגר שנית רעה זו שלישיית היא וחולי קרא כל מה שהיה מענין הראשון עד
העברה ענין אחד ותשכ כל הראיות כולן אשר היו ראשונה לאחר כי הכל היה ענין אחד
אשר תכליתו העברה והראיה הזאת היא שנית לכל מה שנעשה ראשונה.

„ותהיה עניניו כמו על כמו ונביהו בן יהוידע והכרתי והפלתי
(ע"כ ח ית) על הכרתו" והחכם האפדי ראה לתפוס את ר"י ומתפס כפח השגנה
והטעות וז"ל „אמר כי משמעה שהיא מקום על כמו ונביהו בן יהוידע והכרתי והפלתי
ופסוק הוא במלכים (א לא לת) והעטרו לפי שגורא במשול ונביהו בן יהוידע על הכרתי
והפלתי (ב לא בג) וזהו כוונתם כי גם במשול יספר כי נביהו היה ער על הכרתי
והפלתי ואדורס על המס וזולתם משי דוד אבל במלכים יספר כי לדוק הכהן ונתן
הנביא ונביהו וכן הכרתי והפלתי הרבינו את שלמה ויהיה ח"כ וזו והכרתי לעטוף" ע"כ.
והנה החכם הענין שבת את הפסוק אשר ליינתי במשול ח ית וזו כתוב והכרתי
והפלתי וחולי כיון ר"י והואו במקום על כמו שכתוב בדה"ח ית יז ונב"כ כל בג ונביהו —
על הכרתי והפלתי.

שם אחר ו עמוד 21. „ויהיה ענינה ההיה כך וכך כמו הלך אחרך
בהם וטעמה" אמר האפדי ואין לורך אבל היה עוטפת והיה מאמרו על דרך התמה
והיא כהיו והאין תירא, והנביאים הלעולם יחיו, ותרכיז לקח וחי, והיא כבולס עוטפת
והמנון מהכתובים ההם יודע מהמקום שהם בו ועליות הדבור אשר חי אפשר להעלותו
על פסר ואין כח ביו להעמידנו על זה כי גם בזולת היוו אפשר שיזכרו על האופן
הזה כמו אם חבי לא ינין הוות, כזל יקיעון מליך, הנה יסרת רבים.

שם „ותהיה עניניו כמו עם כבמו אמרו כי היה ארוץ האלהים
וכני ישראל, לא חוכל חון ועלרה, ויוסף היה במלכים" ורואי שדע כי אין
זה שמו מיוחד אבל זה לוי מכת העטיפה כי כחה מלת עם, כי כשתאמר זה וזה
כאלו תאמר זה עם זה שהעטיפה תחייב זה וכל יו עוטפת שכתב על השמות מוכל
לכבין על זה הדרך כי שגורא לוי כמו שגורא עם לוי.

„ותהיה עניניו כמו הפא אלל הערב" ועיניה קרוב מסכים עמו מזה השמו
הראשון והוא מה שאמר אותו תמיד בפרש כפא רפה בלשון יאמטאל ר"ל הפא הכחה
בתחלת המלים לפי שהפא לעולם רפוייה אלל הערבים. ואמר ר"י „כי ענינה קרוב
לאז" ואין מן הכרח בכל ההקשות אשר הביא על זה להוסיף הוויין הפלה שבר
מכלל השעור גם בקלסם חי אפשר שיזכרו על דרך זה, וזה כי תיבת אז תורה
בלשון העברי על העתה מהזמן העובר או העתיד או על חלק מוגבל מהזמן הלקוח
מזה כמו אז אמרת, אז אמר שלמה, וכן אז חלנו, בעבר, אז בעתיד אז תלית את
דרכיך ואז תאביל, ולמה שזכר על החלק המוגבל מהזמן הקוב יקצר דבר עם העתידים
אז יאמר, אז ינבא, כי העתיד כבר ילקח ממקום הזמן ההוא המוגבל כמו ונאמר יקח את
האכל ונאמר על מנון למחנה וקרא לו וזולתם; הנכ חס כן אמרו שור אז כבא אז עו
כי יולד ויהי שעת ימים וגו' חי אפשר שיפורש כמו שאמר ר"י „אז יהיה עם אמו
שעת ימים" כי אז יאמר למנון הלידה וזה בלתי אפשר, כי בזמן הלידה לא יהיה שעת

ישים תחת אמו, והיה יותר ראוי לפי דעתו שהיה הווי מקום אחר; וכן אמרו כי יהיה ראוי נן סורר — ותפשו בו חין הרלון כמו שאמר „ואז יתחזקו“ אבל הרלון בו שיתפשו בו כשירלו, והענין הזה הוא להכרח כי אם לא ירלו אצלו ואמו לתפשו לא יענש דנין סורר ומוור, ויראה כי הוא חשב זה מלות עשה וטעה; וכן אמרו וכי יעוץ אחיך — והחוקק בו, חין הרלון בו אז לכל אבל אז וכלל זמן אחר מוט ידו, וכן אמרו בלר לך ומלאך — ובנה עד ה' אלהיך חין הרלון בו אז תשוב כי לא יקצור עם אמרו אמרו כי אל רחום ה' אלהיך וג' אבל הוא ענין למה שאמר כי תדרשנו וג' ולפי שכבר הנתיחם שיתלחו וכמו שאמר ומלאך כי תדרשנו וענין לאמרו כי תדרשנו ובנה עד ה' אלהיך כי אם ידרשנו ולא יאנו לא יתלחו והכל נעש עד אמרו ושעטת בקולו ויהיה אמרו כי אל רחום נתינת סנה למה שהנתיחם שיתלחו; וכן באר ההקצות אשר הביא חס תציב העיון בהם תכיר שהם לענין ויותר תענה הדעת להיוחס מקום אחר לפי דרכו מצינו מקום אז, וכשיזכור מקום אחר לא ילאו מהעניפה כי בחלק היותר גדול מהיוון העושפות הנאות על הפעלים יבא נכח העניפה ענין אחר והמלא כי באמרו ותלמה ותלכנה ותמלאנה הרלון בו כי אחר שבו דלו ואחר שדלו מלאו וכן יבא ידו בחיקו ויוציאה אחר שהביאה הוליה, וכן ויחבל וישת ויקם וילך ויבא אחר שחבל שמה וכן לכולם והענין הזה יונן עשדור הפעלים ואין הכרח לשים בו אחר שה נכח העניפה וסדור או נכח הסדור לכד. וכן נמה שאמר המאמר כי שימוש הואו הוא במקום אם ולתנאי ותשובת התנאי בכל ההקצות האלה אשר האפדי שהואו הים לענין או להפוך.

שם עמוד 22 ותהיה כמו קודם כך כמו ותבואת הכרם ואני עתיד לבאר זה בם' הש' אים" וז"ל שם „כך תקדש המלאך, פן יגיע עת הולאת מעשר מה שנגמרו מהרע קודם תבואת הכרם ויענע זה נעבור שהוא תכלה בכרם שלא נגמרה תבואתו ולא נלמה“ וזה הפרוש הביא גם הפרשון שר' קדש קדש נלחנו המגומנס. וכוונתו כמו שפ' מנחם בן סרוק (105) „לפי שלא תבא תבואתם יחד בזמן אחד ונעדר שלא הנשלו האשלוחים ענבים ימנע מלהניף חרמז נקמה ואלותה מלא שלא תחזית הכרם ואם כל הקולר לעונד הקמה עד געת עת קיץ לנעבור יקומון שיהם גם זאת לא יהיה נינוס קלרה תגמרה ונמלאו שיהם נשחיתים ולא נכין להשחית עץ מחבל ולחלל עץ פרי, ומכלעדי אלה נמלא הכרם נלי בכורים ומכלי מעשר מעושר ומלאה הקמה נלי מלילות כרמל וכלי חלק ככן ולוי על כי ראשית התבואה חוללה נרוע ענין“. והבאם האפדי לא הנין כונת ר"י ולזה כתב על ר"י „והפלא ממנו לפרוש זה כי חין יאמר הכתוב לא חורע כרשך כלמים ויתן הסנה פן תקדש המלאה חורע קודם תבואת הכרם ואם חורע חורע נכרם נגמר ונשלים קודם הענבים מי ימניעו מהקלירה והדישה וזולת זה מפני איחור תבואת הכרם ואין יעבד זה נתינת המעשר עד שיתן זה סנה למניעת הכלאים“? ובאמת הטיב מנחם בן סרוק — אשר פרושו על תקדש מטגורת קודש נראה לאפדי והביא דבריו — באר נתן הסנה למניעת קלירת הקמה „על כי הנלרים יאחרו ויסב קני הקמה ונמלאו העמרים נכבכים ונאחזים נכלנים ונאחזים נכללים“ ומלילה אמרו היא נדבר ר' יוסף ואין מקום נזה להאגת האפדי, וכלי ספק לא היה המאמר הוא נב' המערתת אשר ניד האפדי, ובאמת לא נמלא בכל ההעתיקות כמו שהעיר על זה המוליה לאור מחברת מנחם.

שם „ותהיה הווי נענין כמו אחר שהיה כך באמרו וישא אהרן את ידו על העם ויברכם וירד מעשות החטאת וג' כמו שאמרו רז"ל באמרו ומה ראוי לומר נרכת כהנים אחר הודאה — ולימרה מקמי עבודה מי כתב לעשות מעשות כתיב" וכן פי' הראש"ע וירד וכבר יד וכן כוונת התלמוד לומר נרכת כהנים אחר הודאה דכתיב וישא — ויברכם וירד מעשות החטאת העולה והשלמים ור"ל דנכרבה היתה אחר שירד מעשות החטאת והשלמים, ולענין מה כתוב וירד וג' אלא להודיע דנכרבה היתה אחר שירד וקם סלקא ואולי לימא קודם עבודה דנכרבה היתה קודם שמתחיל לעבוד ואח"כ ירד לעבוד עבודתו כפאט דקרא, ובאמת היו בידי לענין? והאין דלי אפשר לומר כן דמי כתיב וירד לעשות ולו הוי משמע נאמת דנכרבה היתה קודם שירד לענין מה כתוב מעשה דנכרבה קודם מעשה עבודה, אלא מעשות

כתיב, דמעה עבודה היתה נגמרת בכר וקאמר וירד וכבר ירד להודיע דהנכרה היתה לאחר שירד. ונת"כ במכילתא דמילוחים דרש היתורא דוירד מעשות וגו' בלחון אחר דמאכנסה מקרבנותיו ירד לו במעשה. והקב"ה האשיך אחר זה דרכו לתת לכל תחת מלכותו הנוספות רק שמו אחד מלך גם כזה לתת להיו השמו כעו אחר שהיה כן ואמר כי במקום שהקריב אהרן קרבנותיו ונתמלה בעבודתו גם כן את העם ואחר דרכו ירד והיו לעשוף. אבל הכריתא דמגילה מסייע לר' יונה כעו שפרשתי וזאת השגת האשיך על זה מה שאמר „ואם היה המוכן אלל דר"ל בממרו וירד אחר שירד איך הקשה ולימרה מקמי עבודה, אלל לפי שהנכרה היתה קודם הירידה משב העקשה שאין גם הכרע אם היתה קודם עבודה או אחרים ולזה הקשה ולימרה מקמי עבודה והיכר מי כתיב לעשות מעשות כתיב כראה כי ידעו אם היה כתוב גם לעשות שיהיה זה מחייב שיהיה הנכרה קודמת לעבודה, ואם יהיה פסוק וירד אחר שירד כמו שהבינו ר' יונה הכרע גם כתיב שם לעשות לא יחייב זה שיהיה הנכרה קודמת לעבודה" וכל זה אינו נכון כי אם היה כתוב לעשות אין אדם הכרח לפרש וירד לעשות וכבר ירד דהנה הכתוב היה לו מספר דרך עבודה איך שיהיה זה אחר זה, ברכה ואח"כ עבודה, משא"כ במה דכתוב מעשות אז כל הפסוק דוירד מיותר דעבודה בכר היתה נגמרת קודם הנכרה ומפני זה בהכרח לפרש דכתיב וירד להודיע דהנכרה היתה לאחר שירד. וכן אמרו בירושלמי פ"ד דתענית, „ויש אהרן — ויבכרם וירד וגו' המקרא הזה מאורס הוא והכלל לא לריך לומר אלל וירד מעשות החטאת וגו' ואח"כ ויש אהרן פסוק דריו"ו וקל דרש זה לכאיתא בפס' בעוסף ללמד אלל כפי חלל בשביל שהשלים קרבנותיו וירד מעשות החטאת והשלמים, ועל זה נראה דגם בירושלמי פ"ל דהנכרה היתה לאחר שירד כמו שפי' ר' יונה.

וכנה על שמוס היו במקום או אחר האשיך „ולפי שהשמוס המיוחד ליו היה העשיפה כמו שהנחה שמוס תיבת או בחילוף זה יקשה בעיני מלך לעשות משהיו השופטת או המחלקת, על כן אני חומר שהיא עושפת בכל חותן כתובים אחר שהיה מקום או. והנה מקלל אביו ואמו העשוף לא יאב לאביו אחר עד אלל יענש עד קללו גייהם אלל שב העשוף למקלל הוא בחילו אחר ומקלל אביו ומקלל אמו והם שני דבורים לא דבור אחד והוא הקצור ועשיפת נואה המאמר עם נואה מתחלק לנשות הראשון וזה לא יחייב חבורם יחד ואמרי נואה ונואח הוא בהעברה לפי שהמאמר הוא והדומים לו אינם מאמרים פוסקים, וכן וילך ויעבוד אלהים אחרים וישתחו להם ולשגז וגו' אין הרגון או לשגז אלל העשף וכן לישתחו וילך והם שני דבורים גם כן, וכן וגונב איש ומכרו וגמלא בירו אין הרגון בו או נמלא בירו אלל העשף וכן לגונב איש ומכרו וגונב איש ונמלא בירו, ואולי הווי האחת עושפת כפי המוכן הכללי, כי משפטי המלוה האחת שאינו חייב במכירתו לבד אם לא נחתמה בו הגונב וכן כל לפסוק הרב גונב תלמידו ולזה אחר וממלא בירו פרע לזה שהוא מלוי בירו. ומפני שהבין בעל העצמים הוויין האלה עושפות ואם לא חובן העשיפה עם התיבה הסמוכה להם ויגזור חבורם יחד לזה תקן זה בשעמים ואם תביר בתיבת אביו ובתיבת ומכרו להורות על ההפך ושהעשף באלה מוכן על הדרך שהתנחר וכן עשה במאמר ומקלל אביו ואמו, ואילו היתה הווי מקום או לא היה לריך לזה אם לא שיאמרו שעה זה לבאר שהוא מקום או או לפי ששמוס הוא מעט, וכן אמרו תנור ויכרים יתן אין הרגון בו או אלל תנור יתן אם יאשה בו ויכרים אם בשלו בהם ולא הוסיף בתיבה הכלל בשעם כי זה כבר יוכן דוולתו להתחלק השעמים בהם אזה לאפיה וזה לבוא. אמנם מה שאמר אלל ההר והבדיו עליו ית ושלח עץ שגן וגו' שהרגון בכל חלה הוויין או הוא ענין מבורא הנטול (וכנה מה שאמר „מבורא הנטול" כונתו לפי דרש חז"ל במוכר יא, אלל הדרש תדרש ופשהא דקרא בפ' ר' יונה כי הווי במקום או וכן פי' הראשון). ודע כי השגת ההכרח בין העשיפה הגזרת חבור נכאח והיותם יחד והכללי גזרת זה בכדה וכמעט שהיא נמנעת מן הכתוב ועל כרחו אינו לריכין בזה לקבלה והלדוקים אין להם מנוס מזה כי מי יאמרו לדעת מלך הסקירה כי אמרו ואז וילי לשלמים ועל ככה בני גזרה, סנפיר וקשקשת, שופטים ואוטרם תתן לך, שיהיה העשיפה בכל חלה הוויין מתחזקת שיהיו יחד ובאמרו מקלל אביו ואמו ומכר אביו ואמו, ולא יאב עשוי ומאשר, תתן זונה ומאשר כלב, לא תזנח אור ואלל אשר יהיה בו מוס שיהיה העשף כוויין. האלה לנאח המאמרים וכלתי גזר החבור. והכך רואה כי שפרי התקירה

יריעת זה מלך הלשון מעולים בפנינו ויחוייב שידע זה מלך הקבלה האמתית, ואולי להעלים הענין הזה וקושי השגתו אמרו ר"ל אין לוקין על לאו שכללות, כי אמרו ולאם וקלי וכרמל לא תחבלו, אל תחבלו מעטו כל וכל מנושל אי אפשר שידע מלך הכתוב אם ירכה בו חכום יחד אם לא, והוא מין אחד מן לאו שכללות, ולפי שהיה זה ידוע בקבלה ואולי באחד מה"ג מדות ואין עונשין מן הדין לכן אמרו אין לוקין על לאו שכללות והנה האלף לאומרים שהיו בומקלל אביו ואמו והדעות לה מקום או מה נשיב למי שיתעקש ויאמר שבוט הכתוב שהמקלל אביו או אמו יומת ר"ל האחד מהן לכד לא שניסם אם היו שנים שזה קלל אביו וזה קלל אמו, כי שער הכתוב לפי דעת האוצר שאביו מקום או מקלל אביו או מקלל אמו יומת ונעזר לעקשותם אמרו יומת לא יומתו" (ועל הפתי והעקש כזה חומר ונעקש דברים יכול בלחת).

ועל מה שאמר ר' יונה ותהיה דחוקה בתחלת המלה בלפתי עטף והניח מזה המין ענין אחר ואין מלא ועתה ואני ענדך, תת וקדש וכנה, ואחרים מלכד אלה, ומסבירים עמו כזה כל המפרשים והמגדלים, אמר החכם האפרי, "עיס רבים הייתי מהדעת הזה עם היות קשה עלי לומר שזה ללא ענין ושהנביאים והמדרגים ברוח הקודש יתנו מקום הטעם בנחת וזין באלה כי נהיות הטעם המיוחד לזיו הע"י פה וזה בכתוב האלפים הכה בביולא באלה חוין הטעם רגל, ולכן הפלגתי על זה החקירה ואחפז בנרות החריכות בספרי החכמים שכתבו במקרא ומלאתי מנחם בן סרוק שהיה גדול בספרות מן הקודמים, כתב בתשובותיו על דונש בן לברט כי חשב חוין כלם נוספות בתחלת המלים ללא ענין על דרך האמת ועם העיון הטוב אינן נוספות אבל לכולן טעם צענין. (ראה דבריו הכרפסים, במחברת מנחם עמוד 76). — וכן אמר האפרי בלות מס: „ודע כי מה שאמרנו המדקדקים בתוספות האותיות יוכן על שי פנים אם תוספות על אות הגזרה והאזן כעם מספר מפקד מרמה מזמה וזולתם ולא יכונה בתוספות האות שהיה ללא ענין, כי מרמה בלא מס יהיה רמה ומזמה יהיה זמה ואין ספק שיחשבו מונחם וכן ככל מה שיעשה להם מהאותיות הנוספות על האותיות השגיות ולדקו כמה שהניחו מהם, והפנים השמים מהתוספת הוא אשר ייחזו בכתוב במקומות רבות אותיות נוספות ללא ענין ואין ראוי להשיג במאמר זה וחלילה מתת ספרי האלהים אשר כל בס מהדקדק, וזה שאלה כל פה לספרו, עומדים בהעברה ובתוספות אותיות בלתי מכוונות וללא ענין. וכבר באו מזה המדקדקים אל טעות והזיה בנחת קת מאמר ספרי הקדש, ונמשך לסברתו זאת היות ר' יונה בכלל המעין הנוספות מס מערס שום חזן ומס לא יהיה מס עוד עול ימים וג' (עמוד 26) ובכולם טעה אם חזן מה שחמיר משמט הכס"י, ודעת האפרי על מס מאמר שמה לחמו אשר היה נוספת לר"י, שהיה מס סקנין ור"ל טעה שהוא קיין לאשר והוא ארלו וגבולו הלאה היואל מעטו שמה, ומס לא אלת מרועה אחרין היה במקום בעבור כמו שאגתי מנהגות לני, בעבור נהמת לני, ומס לא נכרית מהבהמה כעם מנשיקות פיהו להורות על החלק או החלקים מהכלל, ומס מאל חניך היה טעם הסבה להורות על סבה הפועלת כמו מה' יאל הדבר. וכן אמר האפרי על כפי הנוספות כי הן כולן לשמו והנאות דבריו לקמן.

אות מס עמוד 25. „והיתה נכסה והכניסונו הנפעל על סבה רעה" לקמן עמוד 95. עמוד 26. „ויש סימיתו אחריה בין — שמן שזן מחברך כלומר מבין מחברך, מנשים באהל, מבין כשים" אמר האפרי ואין כורך אבל מבין חלה תעמדה מעמד יותר.

אות יור עמוד 27. כבר הנאתי למעלה (240) דעת האפרי על שמו היור בסוף הטלות כמו מקמי הענייה אשר שמון להורות על החלוקה וליכנו נוספות כדעת ר"י ואשר המדקדקים. ועל מה שאמר ר"י על לא חנה יבטי. השיג עליי האפרי ואמר והנה שכן מאלן כ' לחתי, וכן הנה דברי בראש"ע אשר הנאתי בהערה, ומדברי ר"י בסוף שער יז עמוד 118 נראה כי המחבר לא שכן הספוק הזה.

אות כף עמוד 29. בשום הכף נטה האחד ברוח אפי תשיגה מן ר' יונה ועל הכף אשר אמר ר"י שהיא לקרוב כמו ויהי כמשיך ידו אמר האפרי שתעמד מלה זמן וכן כעשאל חדשים בזמן של חדשים או שחלש סדשים וכן הכינוהו ח"ל באמרים רובו של ראשון ורובו של אחרון. ואמלעי שלם, והכף בשלש אלפי איש היה כף כדמיון לאפרי, לפי

שלא נמנו הכהנים על דבר העגל אשר זהו כדמיון שלש אלפי איש, ועל כפי הכוספות
נתחלת הטלות הכלי טעם כמו ולאדם לא מלא עוד כנגדו והדומים לאלה אשר
שלא ידעו לכפין הכלי ענין הוא וזולתו מהמדקקים כשנצטו בהן לאמר אין להם ענין
והמכוון בכפין האלה יתבאר מהשמושים הקדומים לה כי אשרו עוד כנגדו הכף היא לדמיון
וזה וכי כנגדו המכוון ממנו לפכיו כמו נגד ה' לפני ה' ואלו אשר עוד נגדו יראה שיהיה
המכוון לפניו לכד אלל האלה תמיד לפניו ואחריו ראוי שיהיה לעור ולחושיל לאיש בשמו
בהכנת מאלכיו וטעמיו והלענת טעמו וזולת זה מלכרי תקון הכית כמו ש' כ' אש חיל,
לזה אשר שמהם לו עוד כאלו היא נגדו ולפניו תמיד, והאדם מלא בכר כנעלי חיים
עוד נגדו שכבר שטאו אותו קתם בהיותו עליהם מלפניו, אלל בזולת זה לא ישיג מהם
עור ולזה לא נמלא בהם עוד כנגדו ר"ל שיעזרוהו תמיד כאליו הם לפניו. וכן כנגדו
שיאל מלפני השליט, אשר י' רעה רחמי והוא אומר כשעמיה האם י' רעה תחת השמש
תדמה לשגגה שיאל מלפני השליט, וזה כי השליט והוא המלך אין ראוי שיגה דבר ולזה
לזה על קריאת ספר התורה תמיד ויהיה עמו וג' וכבר אמרו כנגדו כזאת שגת תלמוד
עולם וזון ולזה הפלג נגמנה ברעמה. ואפשר שנאמר, והוא היותר כנון, אזה הספוק
נקשר בל אשרו ואמר כי י' רעה בזה תחת השמש וידמה שהיא שגגה יאלל מלא השליט
והכנעני זה העולם התחתון, והיא כי נתן הסכלות בתכלית המעלה והדומות והשעירים
ידור משעלם וישו בשל, ואפשר שיראה בשעירים שלמי המדע והשכל מקביל למעלה
„נתן הסכל", ואמנם אשר שהיא תדמה לשגגה לפי שאינה שגגה על דרך האמת, כי אין
דבר מה שיעשהו השליט ההוא מקרה ושגגה. וכך בדברים האלה (בראשית לו יז)
לפי שלא ספרה לו דבריו בלל תוספות ותפרון אלל מכוון דבריו והעולים מהם ולזה
אמר בדברים האלה ככף הדמיון. וכבר הבינו חז"ל ככף הדמיון אלל [לף] על דרך
זו. וכך ותקדשה אתי באלה, כי מאלו המקרים שקרו לו והדומים להם יחוייב המענו
מאלכית התעלה. וכך באשר יאלו הרדפים היא כף הזמן, וכדוי לחמי אשר איז
שדברים שאלה נפשו נגדיותו דומים לנגעו נצרו עמה. וכך כעט וגרים זה
היא הדמיון לא יאמר שהיו מעט אלל דומים למעט.

אוח חו עמוד 31. „תרגלתי לאפרים משפטו הרגלתי" ואמר האפדי: „לפי שלא
נמלא זולתו לולי הסכנות המדקקים הייתי אומר שהוא מרעב וגזרתו נעלמת למעוט
המלכא", וכן דוב (עמוד 96) אשר כי הוא מן הפעלים הניעיים.

אוח ב עמוד 32. אשר ר"י הכית במקום מן ונית באשרי כי אשרו כנות מן
המין הזה כלומר מרוב אשרי, ודעת האפדי כי הכית מקום בעבור. ואמר עוד ומשמו
כית לדעת ר"י שהוא מקום ההודעה והכית מהם כשעמית בקליר, כי היום יקדש בכלי,
ואין לורך לשמוס הזה כי כית בקליר היא כית הזמן והמו כשעמית מקום הכית וכבר
באו דמות לה; ונבית כי היום יקדש בכלי כשעמית כי הכית כית הכלי (ולבאר הענין
האחר האפדי ונאוריו הם דברי רש"י), ונית רבות בשנים היא כית הזמן ונית לראותהם
בדרך כית המקום, ויהי בדבר הזה לחשאת כית ירעם הכית במקום בעבור ושיעורו
ויהי בדבר הזה חשאת לירעם. ומשמוסה לדעת ר"י שהיא במקום על, ואין לורך לשמוס
הזה כי הכית הכתבה אשר אתי רובכ זה הכית כית המקום או הכלי, ונית נפשו יכפר
בעבור הנפש ובנוט נשים כית הכלי, וכן אשר ההקדוש אשר הכית ר"י על שמוס
הכית לעור היא לאפדי כית הכלי, ועל שמוס הכית להורות על הדרכ אף להכית
רחיה מן ומדבק נפשו בדיכיה, ודוח ה' דבר כי כי מה שיאמר על מה שאינו גשם הוא
מושאל ולקוח בהעברה ואשר כי שמוס אחד מהשמושים הקדומים על דרך ההשאלה,
וכבר אמרו החוקרים על ויש המלך הדובר כי כי הכית כית מקום מלך ההשאלה ולזה
אמר הדובר כי, רוח ה' דבר כי, תחלת דבר ה' כחשע, ולא אשר הדובר לי ולא להכע
כי הדבור עם כספרד להתאחדו עמו צעת הדבור יהיה כאלו הוא מקום אליו. ועל כית
בראשית עט ר"י שהיא נוספת ללל ענין וכן הכית הראשונה בשם חכמינו ואמר האפדי
„הורה שנין שמוס בשם בראשית" ודעתו בהכר בעורה ח"כ שיהי כית הכלי, וכן
לדעתו שמוס הכית כחוקק במשענתם חיינו כיוו העושפת רק כית הכלי או במקום עם.
ועל שמוס הכית שהיא לשמוסה לדעת ר"י (עמוד 34) שג הראשונה על מה שחשע
כי הוא אשר זאת טויו ושמי ה' ולא אשר זה כי אם על הכית כאל שדי המושכת עלמה

אם שרש תרש או רשע להתעלם מהם כגורו ואולי תכלת ותולעת תגור ותפת שרש
התוין שרשית הן נוספות ונקראת תכלת להיותו תכלית הלכתי וכו' שכתב הראשון
ותולעת לתולעת מליאותו מן גורת על כן דברי לאו ותגור להיותו משכן לאו ותפת
עגורת פתחי ה' ופתח להיותו טפת ומוסף לב' התנאים אליו לגדול מעלתו ושלמות
מליאותו לפנים, וכן האלפין באבן ארץ ופ'ט שגניחו שרשית אולי הן נוספות ונקראת
אבן להכנתה אל הכנין וכמו שאמר חנן משכן הבונים, וארץ עגורת רץ לקראת רץ כי
אם שהיה לעולם עומדת (?) ככה היה משכן וחמר להווים הנפסדים אשר הם בתוועה
ימרוהו מתמלת כי עפר הם ואל עפר יאבדו, ואמ' עגורת וימ' חנן ועליך להקיש
מאלה על כל מה שיצא דומה להם נכחית לספק על קלח מה שיניחו מזה כי טעמי
הגזרות נעלמו מהם כנעלמם מאתנו היום נדרבה מהפעלים והשמות. ודע כי אופני התחלק
השמות רב מאוד ולא הניחו אותם העדוקים על כללים מוגבלים כמו שעשו מהפעלים
וכמעט זה בלתי אפשר אשר נתנו להם דמיונים עגורת פעל כמו שעשו בפעלים ובתנו
כל מה שאלו נכתבו טעמי ההתחלפות ובאשר יביאו אותיות נוספות הניחו אותן כפי
שכן והניחו בו האותיות ששרשיות על דמיון פעל והמשל באיזה לתת דמיון לאתרוגית
יאטרו ע"ד פעולות ושרדות על מופעות וכן בכל הדומה לזה, וכל זה מותר ואין
בו תועלת והם עשו זה להעמידנו על שרשי השמות בדרך זה אבל זה אין להם בו אלא
סגרה בקלח מהם בלא רחיה כמו שהוכח ופי' הודיעם שרש תירש ירש לפי שדמה
לתירש שגמ' בו החכמים ולא יהיה שרשו תירש ע"ד קיטר שהוא לשון הכתוב?
חמס, עם כל זה לא הניח דרכם זה."

לשעור יד. אלה שמות שזה חלוקי הבנינים לר' יונה ולהעדוקים הראשונים,
פעל קל, כפעל, פיעל, הפעיל פיעל, התפעל ועוד פעל שלא הזכיר פועלו (עמוד 92).
וכתב ר"י בספר ההגה (הביאו האפדי פ"א) כל פעל שלא הזכיר שם פועלו ראשית
אותיותיו לעולם מונע באורק או בקטן חטף או בחולם, הושבב את ערלים, שודד
מואב, הכרת מנחה ונסך, שודד כינוה, גורשו מעלרים, ויגדלו מן הכהונה, לא הזכיר
המאכרי והאזור והאזור והמברית והעגור והמגלל בכל אלה עכ"ל. ודענו כי האורק יורה
על זה כיחוד והחולם ובחטף להחנותם אליו וכ"כ בשרש יתר אך פתח במים אל. וזאת
הוא פעל שלא הזכיר שם פועלו פ'ט שהוא בחולם ואינו באורק כמו אך אל
שאל תורד לפי שהחולם והאורק שוין בבמה מקומות. והניחו חלק מהשגה כי
הם הניחו הפועל שלא הזכיר שם פועלו להפעיל ופיעל שלא הזכיר פועלו להפועל
להתפעל וכן כל מה שיצא שלא הזכיר שם פועלו יחבורו לפעל הראוי לו ולא עשו מהם
מינים כלל להפעלים בבני עולם כמו שעשו רד"ק והאחרונים אשר אמרו שהפעל כולו
פועל ובי' הוא במדרגת שלא הזכיר פועלו לפעל קל ועל דרך זה שדרו פיעל שלא יר
פועלו אחר פעל הדג והפועל אחר הפעיל. ואמר האפדי פ"ו ובכר התבאר טעמו
בהגות אמתת הפעל והמופת עליו במה שקדם — (ו"ל בפ"א אם שני הבנינים הפעל
והתפעל מורים על הפועלים אך אפשר שתבא הלאה לפעול על הפעל ואם תהיה המונח
באי אלה הכנת הפעול עלמו אל קבלת העקרה מהפועל הנה הוא אם כן מזה הכד
פועל לא פעול והוא מה שארצכו, אבל זה כולו שבו והמכוון בבנינים אלה היות הפועל
פועל בעלמו העקרה, והמשל בלוים אמר דבנין נפעל השמר אל חפן אל חון, התחב
שיהיה המומר אותך בזה המאמר זולתך? לא, אבל המכוון זה שגור עולם וכן הוצר
הפרד נא, המלט שמה, הלחם נעמלק, האשפי אל מערך ורבים באלה כולם מכוון מעמינם
זהם יורו על שהפועל פועל העקרה בעלמו, וכן הלווי להתפעל גם כן על דרך זה)
ועם זה הוא בלתי אפשר שיהיה הפעל פועל לפעל קל, ואלה הזכיר פעלו לפעל קל הוא
בנין פיעל כמו שהוא לפעל הדג. ובכר כתב זה בביאר הסכים ר' יונה שהגה באור
יער וזה לאו: ודע כי מה שהוא בבנין זה הכנין לא יהיה ברוב המקומות כי אם מונע
בתחלתו אורק דין מה שיהיה מן הקל דין מה שיהיה מן הכד, אשר מן הקל כמו כי
אמרנו בנעם המון עיר עז, ולקח מהם קללה מן לקח הקל, וכן אחריו לא זונה. מן
זכר הקל ועוד אחר לא עכד כה מן עכד הקל, וטעמו אחריו לא ראו מן ראה הקל
אם הכד שהוא על מקל פועל המדגש נעניו יהיה זה לזה הנלקח מן הקל, ואם
בבלי נחשת בשלם שהוא מן בשל יבא, יאשר בארץ מן ואשרו אחרים.

והנה דב' שמוס' בנין התפעל להמדקקים הראשונים כפי מה שגזר החכם אשרי
 פכ"ד. והוא על המקרים אשר יפעלם הנעל כפי נעלמו וזה נמקריים הנפשיים על הרוח
 ונזולתם על המעשה וגם באחר על המקרים הנמצאים בזולת הנעל כפי הס' מתחבבים ועומדים,
 על כל המזל ויחפולל' בר' עז, פור התפוררה טוט התמוטטה — ומה שיזדור בו
 עם שזירתו חמיד עה שיחתק בו עם הנפעל והוא הורחתו על פעל הפועל נעלמו
 כהחתו הראשונה — ואשר ג"כ שלא יטע הכתוב בו כי אם על מה שזירה עליו הנפעל
 סתם — וכבר אמרו המדקקים שהוא יורה על פעל הפועל בזולת וקראוהו בלש
 מתעבר כמו והתנחלתם אותם, ויתפרקו כל העם, ויתכלו אתו, והתחיותם לכם (עמוד 96),
 וזהו נעו מהלמת לפי שהורחת זה הכנין על פעל הפועל נעלמו הוא יותר מיוחד אליו
 מאשר הוא בנין נפעל, וכבר השיג על זה ר"מ בר דויד (הנאח' דבריו לעיל 185) אמנם
 הביא הראשונים אל מה שאמרו מזה מה שאלאו נפשוים הנזכרים מלות טורות על
 הפעולים והטעם אותם אתם ואתו והרש"ע נאחז' נה ג"כ ובחז' על והתנחלתם שהוא כמו
 והתחיותם ובחז' על והתחיותם שהוא כמו והתנחלתם (ור"ל שהוא מתעבר ועל הרוח הוא בודד)
 והפעול הארץ, אמנם הרש"י ז"ל כתב בכולם בפירושו, מה שזירה על בקיאותו ושלמותו
 בחכמת הדקדוק עם היותה בהשקפה אל שלמותו דבר קטן, אמר ויתכלו אתו
 תתלשו נכלים וערמוניות אותו כמו אתו עמו כלומר אליו, כבר הורה כי היותו חזי וסוף הפועלים
 נעלמים והחיר הספק באתו כשומר כי הכונה בו אליו ונתן הספק כי כמו שגז' בכתוב אתו
 שהוא כמו עמו כאמרו נמולו אתו וזולתו כן הוא באתו כי יהיה השמוע בו כמו אליו (וב"פ
 ר' וואלף הד"ר בהנחת המקרא — וכל הסקוים כאלה אשר בנין התפעל נראה בהם
 יולא מדרך שמוס' כמתעבר בכולם פרש"י באופן מספיק לדרך שמוס') ועל לא תתחזה
 אשר מבואר מענינו שהוא התפעלות לבטל התחזה לא לענין אשר עליו התחזה כתב רש"י
 "לא תתחזה לא תירוג אף הוא ל' חמדה כמו חמדה למרדה דמרגג למחזי"
 לא אמר זה ע"ד הכאור לבטרו לא תתחזה, כי הגזרה הזאת מבוארת נעלמה שחורה
 על החמדה ועדיה רבים בכתוב ואין יבאר אותה בטעם שהוא יותר נעלם ואף כי מהלשון
 הארעי? אבל חזק הרב שאולי יאמר חזק כי פי' חונקלום לזאת הגזרה הוא באופן חולק
 על מה שהוצא מבנין התפעל ושתרגם לא תירג הוא יולא ומורה על התעברות הגזרה
 לזה אמר כי לא תירוג הוא מורה על החמדה ג"כ כמו לא תתחזה ולזה אמר אף הוא
 ל' חמדה ובכלל רבה שאמר שהוא ל' חמדה מבואר מענינו שהוא התפעלות לחומר ויהיה
 לא תתחזה כפי השדה המונח לבנין התפעל."

עמוד 93. "ואת כל ונכתח וזולתו וכבר בארנו זה בספר ההגדה" (ראה לקמן
 עמוד 99) וגם אמר, ונכתח הכינה והזמינה כל מה שזירה עליהם להבין ולהזמין מן
 הכחות" ובחז' על זה האשד' כפי"א ולא אדע מה הביאו לזה להויליו מטעם הבנין ויותר
 טוב הוא שגמר ונדעה.

96. "ויש שיכוח על ההפעלות כמו וטן התחברות" ורד"ק בארשיו כתב שהוא שם
 וכן צפי' המיוחס לרש"י.

126. "וכבר תפשו על המאמר באמרו עדי נעל רגלי ומבנסי ארד" המאמר הזה
 הוא דונס בן לברט והתופש הוא מתלמידי מנחם כנראה מתשובתם הביאם החכם דוקעס בספרו
 נחל קדושים עמוד 27. וז"ל, ומלאתי דונס נשירו אשר שר טעות גדול בבנין הזה באמרו
 עדי רגלי ומבנסי ארד" וישר הנון מפתחותו ויתן תחתיו שג' וישקל המלים כאלה
 אשר בא בתוכם אח"כ נמשקל ע"ן ורעהו ולא הפריד ביניהם ויהיו נענינו אים, כי
 לא הבין הנבוכה, ותחילה טענו נדחה; ואם יאמר כי יתכן לאמר נמשקל יג'ל גם זאת
 ההצחה גדולה מזה האנה, כי באמרו יג'ל נמשקל יג'ל לא תשקל המלה עד שזנו הטעם
 תחת העין ואין הטעם כי אם תחת הנון והיה פתח, ולכן אמר כי טעה באת המלה
 עכ"ל. ומדברי המחבר פה נראה טענת דונס אשר היה מן וחת' סמך גוים מה שדחה
 ר' יונה, אכן עמד לימין דונס משענות אחרות אשר הביא הוא להכבד דברי המאמר
 בדקק בסיר.

129. להערה. וכן כתוב: ה' אלהים לבאות בתהלים נע, ה' פה וראה פי' היקר
 מן גדל' לישעיה עמוד 27 וס' השם לראש"ע.

119. נמור. בהערה וכן המנאר חלל יוסף כתב (בראשית לו ג, שמו יט יב) כי כוונתו
היה לכתוב על יחזק בן ניש וסאיג על זה החכם גיגור בעלי המורה 348 © 1840.
151. "ואת דרן ר"ל שמואל" ראה ההערה לעמוד 238 וכן בחרו חז"ל בראש ברה. 162.
כבר העירתי על המסרת דויקרא ז' ל"ו שגריבס תקון, ותקונה שם
להוילא מענה השערו לכם פן תשכחו ולהניח במקומו תחלל מלות אשר לזיתך דפסל
לך (יחזק בעער).

163. "ויש שמחשים פעמים רבות הכנויים" וג' ראה בס' הגלגל לראש מדה יא
אשר אמר: כי בתלמוד נא שאין נחשדון כמי הפועל כמו בבב' ש' אין לאן מתנה חלל
לאן ירעה כמו שאינו וג' וכן בע"א שאין טעם כמון כמו שאינו וכן בעקרא ואין
כוגע בחרץ (דניאל ח ה) שהוא כמו ואינו, אין רע (מלכא ח ח) שהוא כמו אינו רע
וכמו החשדון הזה הרבה בעקרא — (והניח מן ההקשות אשר כתב בעמדתו בזה).
186. להערה 4. וכן אמרו בריש קדושין דרך נא בל"ג ובל"ג ורשו להעיר
פה על דברי הרב ר' יהודה אריה מעורדינא בספרו היקר בית יהודה אשר כתב
בפרושו על דברי התלמוד שם ח"ל:

"וראו ויבדלו המהגרים והמפלגים בדברי התורה וההגלים חכמת הדקדוק באמנם כי
הלימוד בו אינו זמן ודי לנו לקרוא ולכתוב ע"פ הבקאות ולא מחכמה וכל זה לכסות
מעורבותם עמנו אשר בחטאות יהודה כמעט נשתכח מחכמו ועלמדי חינוקות לא ידעוהו
ולא יבטוהו לתלמידים וכן יגדלו הנערים עד שיהיו מחכמי הדור בגדולים אשר לא ידעו
מה הוא וכאשר ירמון להם איזה דיוק בתורה או בדברי חז"ל יאמרו לא דק ולא קפיד
וחכמים לא נזהרו בדבריהם כי לא בן הדבר ואמר שלמה אז ראה ויפסדה הכינה וגם חקרה
ויאמר להם כביכול בעמדתו שפר בערם ישלחנו לעין הפרסום יעבור עליהם ויעיין ויבין
ויחקור כל חלקיו לכל יהיה בו שום טעות קל באמרתיו בן ע"ד המלל חלילה עשה בן
ה' ית' בכל מלה ומלה מתורתו קודם שאמר וגלה אותה לבני אדם, וע"כ אין לומר
שיהיה זה דבר יולא מן הסדר אם לא ברטון ולמד על הכלל כולו יולא. ואף לא יהיה
בן ודקדוקי אשר הלאמות נותנים הסדר ללאן ודקדוק לה"ק הנה הוא נולד מן הלאן.
לכן נרמז זה להשמיענו מלת דרך כי היא נקבה ולמה לפעמים תנא בלאן זכר למען
ללמוד על מלות אחרות והביא רמיה על היות תורה לאן נקבה מפסוק תורת ה' תשימה
ומכמה וכמה פסוקים שנתורה העורים זה כי שם מאריך דהע"ה לתת נדרה ועלמיותיה.
וכנה נראה שם חז"ל מעדייקים בלגונם מאד דלהכי תנא דין אשר שלש דרכים ולא
שלשה ואם מלינו כמה פעמים בדבריהם זכר ונקבה כמ"ל התוספות היבא דליבא לשנוי
משניין וקראי נמי יס דעה וכו'. — ואל תעשה בכמה דרכות שנויים הם ז"ל בפסוקים
אשר לא יכלם הדקדוק, כי כמון ידעו דרכיו אך אשכנחות הם שמוכים לימוד נכון
על לאן דיוק ככוונה מכוונת מאתם."

197. "וזה הספר הנזכר הביאו אללנו מר יעקב החוגג הליוני מדינת המקדש"
(ראה גם לעיל 8 הערה 2) צעת אשר הערבים לכדו את ירושלים מיד הנוכרים —
בשנת 637 למספרם — ונבאו בית עבודתם בזה המורה במקום האנן אשר שכן עליו
יעקב לפי חלומותם ונדוים, הבנו את שם העיר ירושלים וקראו לה בית אל מקדש
או בית אל קדש. ולכן גם העברים אשר כתבו חבוריהם בלאן ערבי השתמשו בשם
הזה תחת שם ירושלים. כ"כ החכם ווילקטן במלחמות הנוכרים ח"א עמוד 22 בשם חליו.
208. לדברי האפרי בהערה שם, "וזכר משה לפני אהרן למעלתו
זולת שלשה מקומות כמו שנאמר במסורה" וז"ל וזאת בלרעצה מקומות כמ"ל
בעמדת ריש ואחרי הוא אהרן ומשה, ואחרי תולדת אהרן ומשה (במדבר ג ז) ובני עמרם
אהרן ומשה (דכ"א ה כט) וחזירו (דכ"א כג י).

208. מן ההפוך אשר נענוט נמלאים עוד להקת הנביאים (ח"א יט ב) כמו
קהלת הנביאים, פסח כמים כמו חפז, ויהי בחפז לנזם (ח"א ד ד), וכעשנים
(ח"א טו ט) כמו והעמים. ודמון (דניאל ו יט) חרון.

לשער מג. בעלול ל', ב' נעק שם הרא"ב, "וכן נעקט מ"ו [כלית] מלין דלא מפיקין הא
ועטעין כהן ויש מהם שלא מכדו פה גם מכדו פה שלא מכדו שם" — ובאמת מתקרא
היה קשה גם חסורא מחקרא כי אמרם בכלל י"ח ונפרע אינה מונה כי אם י"ז. אמנם

זאת חמשה ה"ח"כ מכלל י"ח מלין הן לא פחות ולא יותר לפי היסוד אשר נוסדה
 עליו עשרת ה"ח"כ, וחלילה היסוד: משרת הה"ח נשנית על מלין מיוחדין, הן מלין ואלה
 נמלא כנגדן מלין אחרות, דומות להן במקלח אך לא כבול; כמו ענינה ה"ח מלה מיוחדת
 כי כנגדה ענינה ענינה וכו', וכן עתה (יהושע יט יג) מיוחדת כי כנגדה עתה (ישעיה יג,
 כג. ויחזקאל כג ג) עתה וכו', אבל גתה (יהושע יט יג) חף כי ה"ח כולה כמו עתה
 ח"ינה מיוחדת, אחרי לא נמלא לה דומה עוד לא גתה ולא גתו וכו', וכן להעציבה
 (ירמיה מד יט) חרזה (לפניה ד יד) ח"ינ מיוחדין כי לא נמלא להעציבה ולא להעציבה
 ולא חרזו ולא חרזי וכו' ואלה דומותיהן נקראו ליתין כל' המסרת ואין להן ענין לכלל
 המיוחדין. גם מלין כמו שעררה אשר נמלא כנגדן אחת דומה להן במפיק ולא יותר גם
 הן ח"ן להן מלין כמו שעררה ואלה חזרו במסרת ד"ל זוגין חד מפיק וחד לא מפיק.
 ועוד אותן אשר הן יותר מאחת כלל מפיק גם הן לא כלל כה כמו עתה עתה עתה כ'
 פעמים (מ"ב חו. וירמיה מט, יא) נתיבה ד' פעמים (ישעיה מג טו. ועשלי יב כח)
 וכן בהשמה והשמה. ואחרי הדעה זו יש לנו באמת י"ח מלין מיוחדין לא מפיקין הא
 והמסרת נכונה רק שנסיר ותחמרה (שמות כג) הושרה (מ יח) ששנוש הועתקו במורה
 וליתין הן ולא מיוחדין ונעלה במקומן בחמשה (במדבר טו כח) מנעמה (משלי כא כב)
 מקנה (חיוג לא כב), והנה זה סדרן: בחמשה, עונה, עתה (יהושע יט יג), חלבה
 (שופטים ח לא), לרה (ז"א כ ב), בנוח (מ"א יד יב), חנחמה (ישעיה יא כב), מוסרה
 (ל לב), ורמיה (ירמיה כ יו), זה (יחזקאל יד ג), כאמה (מז מד), חלחמה קדמת
 דפסוק (כד ו), המונה (לט טו), למינה (מז י), הראשה (זכריה ד ז), משכמה (חיוג
 לא כב), מקנה (שם) מנעמה (משלי כא כב). ואתה קורא משכיל תן דעתך על כלל
 זה גליתיה פה כי גדול הוא ומפתח לפתוח בו הנגה כמה מיני מסורות נראות זרות
 בהשקפה ראשונה כמו הה"ח של כ"ה מלין מיוחדין קמלין אשר נתקשו בה רבים ונחובם
 הרב לומאנו בספרו ח"ח (לבראשית לא ב) ועל ידי כלל הנאמר ח"ן קושינה והכל על
 מקומו יבא בלום. (החכם יצחק בעער.)

לעמוד 38. הנה העירוני בהערה לעמוד 163 כי ר' יונה לא לקח ליסוד דקדוקו
 דברי ר' נחמיה: כל תיבה שריבה למד בתחילתה הטיל לה הא בסופו, ודעתו שהח"ן
 האלה נוספות, ורשיתי בנאורי ר' תנחום הירושלמי על ס' חזקוני אשר כתב על
 הפסוק: שמן חלקו ומאכלו נריאה (א יו), והנה נריאה נוספת כמו שהיא נוספת
 בנחלה, בנחלה מלר"ס, והעיר על זה החכם מונק המוליו לאור, שגדלה מזה
 כי גם ר' תנחום הלך כזה בעקבת ר' יונה. — עוד מלאתי גם בהערות מונק כי גם
 הוא תרגם החרז הערבי אשר כתב ר"י לעיל 31 כמו שכתנתי תרגומו בהערה 38.

לקושים מן החכם שד"ל נ"י.

עמוד 13 שיעור י"ב ותנא הלמ"ד על הפעלים ז"ל הפעולים (והכוונה להורות על האקיוואטיף).

שם שיעור כ"ב כי מלת ה' ז"ל כי מלת לה'.
 שם שיעור כ"ג — כ"ז לשון נחמיה וד"ה חינו ראה להוכיח שגילת נכרך לחלחלו
 ביה על טהרת לה"ק, וזין ללמוד משם חלף שיתכן שז"ל התקינו לוטר נכרך לחלחלו
 על דרך לשון ארמית, כמו ששז גס נעל ד"ה ונחמיה, שכבר נזכרם התחילה לה"ק
 להכעיר נדרכי לשון ארמי, אשר אמנם הוא הכור אשר מטנו חורבנה לה"ק, ועל כן קלם
 מדרכיו נמלטים לא לנד נשירים הקדמונים, בגון פתחת למושרי (ע"ן בית האולר דף
 ל"ח), אך גס נפסורים הפסושים, כמו לכלכם ישים, הרגו לחננר — והנני רואה כי
 הכנה היה לי להאריך חס נחמי לחוות דעתי על כל דרכי ר' יונה בשער הזה הארוך,
 אך הטקוס והזמן מתנגדים, ומונעים חותי מהכנס באן בחקירות חרוכות ועמוקות, לכן
 אטען ידי מזה, ורק לוטר דרך כלל כי בשדקדק האמתי לא יטער לקבל שזות אחת
 משמשת במקום אות אחרת, חלל על הרוח מפילו המון העם (וכל שכן הסופרים והמאשרים
 החכמים), כהם מדברים בלשונם אשר הורגלו בה מתחלת ילדותם, אינם מושיחים מפיהם
 מלה במקום מלה, או אות במקום אות, חלל כל מלה וכל אות יש לה חללם בה מיוחד
 והוראה מיוחדת, המונעת ונרגשת לבעלי הלשון, והנאים אחריהם אחר כשר דורות, ולומדים
 בשון מתוך הספרים, ולא מאניהם ואמם, רחוקים מאל מלהבין עומק ההוראות המתחלפות
 בהן, והם עלולים לשפוט משפטים אלה היו הקדמונים בעלי הלשון שומעים חותם היו
 מלאים פיהם שזוק. לדוגמא הכה נשוק עמוד י"ד ר' יונה לוטר כי חש אשר חלי
 לחצר הוא כמו חומרים חמור למנאלי, ונחמת חין הדבר כן, חלל חילוק גדול יש בין
 אָמור ובין לֵאמֹר, כי אשר חלי לחצר ענינו אשר חלי המלות חלל בא להזכיר, וחומרים
 חמור מורה על חזוק הפעולה, או על התמדה; ולא היה אפשר לירמיה שיכתוב חומרים
 לחצר למנאלי, כי מלת למנאלי חייבה מן המלות שהיו נכתיב השקר חומרים, חלל כתב
 חומרים חמור להורות שהיו חומרים כן תמיד, ויכול היה לוטר חומרים למנאלי לחצר,
 ואז לא היה טובן מדבריו אמתיתם היו בתמידות; ולכן לא חצר חש אשר חלי חמור,
 כי לא היה דבר ה' חליו לא פעמים רבות ולא בחזק רב. והנה מלאכה גדולה עשה ר'
 יונה בשער הזה, כשה שחף וקנץ מכל ספרי הקדש מאות וחלפים מקומות הנריכים עיון
 נענין שמוציאות מאה וכלל, והיה הראשון שדקדק בבורחות השתחלפות, וחילק אותן
 לשחלקות רבות; וטלחלח באלה מאונחות ומשחלחות בלשונם ונקראות חכמה (וויסענשאפט).
 חלל יש חכמה למעלה מזו, והיא לרדת מן הענפים אל הארץ, ולטנוח העקר אשר מטנו
 משתעשים הענפים המתחלפים. ויש עוד חכמה אחרת למעלה מזו, והיא חכמה האמת
 ונקשתה בלי עזלמים ורמיון ידים, ובלי חפזון חלל מתון מתון, ובלי מאוז פנים לעחשנות
 נאזי הדור, ובלי השקפה למיעלתנו ולכבודנו, והדרישה והחקירה הפנימית, השאלת: זה
 אהני חומר ובותב, חמת הוא? ודאי הוא? לא יתכן שיהיה הענין נכסף? עם האמונה
 שגריר קטן של חמת הוא גדול ויקר מעשרת אלפים ככרי עקר ובזב, וישע חמת הכוללת
 חמת חמת שיהיה מכובד ונעלמת, היא נכבדת ונעימה יותר מכמה ספרים גדולים הכוללים
 דברים הידועים כבר בספרים אחרים, או חדשות בלתי נכונות וקיימות, ושגיאות ובזושים.
 ואחרי היגיעה הכללית רודפת אחר השכר והתועלת, והטמיונות והסכלנות החרוכה כז"ל
 וטכופלה, ינבה האדם הרגשת האמת, אשר היא נחלת אדי, ויכיר נחלת ההשקפה, או
 נבשחללות קלרה, מה שהוא חמת ויליג, ומה שהוא שקר וכזב הלוש בגדי האמת; ועל
 זאת יתפלל כל חסיד.

עמוד 18 הפירוש השני שכתב ר' יונה על והעלהו שם לעולה הוא עצמו פירוש
 רש"י ז"ל, חלל חצר לו שחמה, לפי חלל היה רגון הקב"ה שיחמהו, רק אשר לו שיעלו
 לרגל הכה דבי לעשותו עולה, וכיון שהעלו ככוונה לעשות עולה, אשר לו שיעורכו
 ולא יחמהו (הבנת לשון רש"י זה למדני החכם אברהם גיינער ה"י). ולפי חמת חין
 מרד לכל זה, והנכון נדרכי לחצ"ע, כי חצר שהכתוב חומר נחלה והאלכים נסה פנחם.
 פרו כל העשות.

סם שיטה ל"ו למצות לריק להוסיף (ד"ה ט בל יב).
סוף עמוד 21 הלא ארחץ נהם וטהרתי, הנכון בפירוש רד"ק, כלומר אם היה אפשר שאזהר על ידי הריחוק בירוק, לא הייתי לריק לבוא לבאן, כי אמנה ופרפר הס נהרות עונים מכל מימי ישראל, והיה ראוי שאזהר ברחמי נהם, והמאמר הזה הוא דרך כעס ולעג.

עמוד 23 שיטה י"ו ובאשר ירונו אותם ז"ל דריגי (עשרה ירה).
סוף עמוד 25 החכם המופלא מונק העיר כי ר' יונה השביל לפרש הוראת המי"ם הנוספת בסוף קלת שעות, שעל ידה השם נהפך לתאר הפעל, כגון חנם מן מן, ריקס מן ריק, יועם מן יום; והוא מוסיף כי נראה לו שהמי"ם הזאת היתה מתחלתה סימן האקוזאטיק, כמו כו"ן בלשון ערבי. וזה דבר קשה בעיני, כי כנה המי"ם הזאת אין הוראתה אלא הוראת הכי"ת (חנם ענינו בלשון), כלומר דרך חנינה, ריקס ענינו בריבוי, בידים ריקניות, יועם ענינו ביום), וענין זה רחוק מאד מהוראת האקוזאטיק.

עמוד 26 שיטה ו' יא לתשובה על ר' יונה שאחר שפירש יפה המי"ם שריקס, חנם, דועם, נכלל במי"ם אחרונה שנכללת אצלם, ואשר שהיא תמורת ה"א, ולא הנין (ובאשר הבינו האחרונים) שגם היא הופכת השם (א"ל) לתאר הפעל, ואמנם הוא כמו באמת.

עמוד 26 שיטה ב' ממנו ז"ל פני.
עמוד 27 שיטה כ"ה הפעל ז"ל הפעול.
עמוד 28 שיטה י"ט נהילה (חיוכ כט ג), אין ספק שאין הכוונה על דהלי, ואין ספק שזי בלן טעות סופר, ולא אדע לתקן.

ועתה יירידי היקר הנח כלית מלאכתך והשלם הדפסת הספר, ולא תוכל לאחר עוד יציאתו לעור עולם, לכן אשים קנלי למלין, ואניח בלמים אחרי עקום להתגדר לו. רק דבר קטן הנני מוכרח להוסיף, והוא כי ההערה שלי הבתוכה בעמוד ר"ד ר"ה ר"ו איננה מעט כאשר יראה מתחת ידי, כי עיקרה כחתי ושלחתי אליך בטרם אראה גוף דברי ר' יונה, ואח"כ כשהנחת לפני לאוני כאשר הוא שלחתי לך תוספת להוסיף בסוף דברי הקודמים, ואתה הכנסת התוספת בגוף ההערה, ויפה עשית, אבל דברי נכ"ח אייר כך היו: „דע יירידי וכו' עד לא נוכל לומר עליו שעה. ואני לא אדע מה כתב בזה „ר' יונה, אבל ר' יהודה חיוג אין ספק שהיתה דעתו בדעת הכוזרי ורח"ל, וממנו למדו „שניהם. ואם (כאשר כתבת בגלגלך) ירה ר' יונה חלים שונים נגד הקוראים קשה „בקצת, יתכן ששמו למד בן כלעם, ומאניהם למדו רוב הנקדנים והמקדקים שאלו אחריהם, „עד שבעטו נשכח" וכו' עד סוף ההערה. והתוספת שהוספתי בעשרה בסיון זה לאונה: „רליתי דברי ר' יונה אשר הנחת לפני, ורליתי כי הוא רוצה לפרש דברי ר' חיוג „באופן שלא יעזב מרס וכו' עד מפני שהפחת מוטעם, ולפעמים יכול גם מהעכשיו „לקטתי קטנים, שאין הפחת מוטעם (המדפים השמיני עשר תבות, מן מוטעם עד מוטעם). „סוף סוף אינני נשבע וכו' עד כמו שכתבתי.

כי יירידי אל ירע בעיניך להוילל לאור גם דברי אלה, ואתה שלום וניתן שלום וכל אשר לך שלום, כנפץ וכנפץ הכו"ח פה פאדובה היום ו' כסלו וזאת התורה לפ"ק. ירדך שר"ל.

בהערה 1 לעמוד 179 כתבתי בטעות אס הטלות מן „כיוול בה" כן דברי הברייתא; ועתה מקורב טל החכם גאלדנער. בסוף הקובץ כי א"ל הרקמה No. 473 הברייתא דל"ג ג"ת והיא בזלימות יותר מן הנדפסה ושם כתוב הדברים המסורים בנפחתו אשר הביא המאמר וז"ל „כיוול בו גם זרע יעקב ודוד עבדי אס חינו ענין ליעקב אשר אשר מקחת מורשו מוילים תנחו ענין לאהרן רחיה לדבר שהוא מקחת מורשו מוילים מי המוילים אלו המלכים ובהיים גדולים בני אהרן ובני דוד עליהם הוא אומר בלא רחית את העם דברו לאמר אמי המעשמות וכו' אף כן הוא או זרע יעקב ודוד וכו'". ולכן לאו ספק הרשע"ע כעם לאוני על ג"ה, כי דבריו הם דברי הברייתא. המציה.

Sefer Harikma

Grammaire hébraïque

de

Jona ben Gannach

(Aboul-Walid Merwan Jbn-Djanah)

Traduite de l'arabe en hébreu par Jehuda Ibn Tabbon.

Publiée pour la 1ère fois d'après les deux manuscrits de la bibl. impériale de Paris

par

B. Goldberg.

Revue et corrigée

par

Raphaël Kirchheim.

Accompagnée de notes et d'additions du correcteur, de Mr. S. Baer
et de Mr. le Prof. S. D. Luzzatto, à Padoue.

Francfort sur le Mein

1856.

Sefer Harikma

Ouvrage grammatical du XIme siècle

de

Jona ben Gannach

(Aboul-Walid Merwan Ibn-Djanah)

Traduit de l'arabe en hébreu par Jehuda Ibn Tabbon.

Publication faite en partie sous les auspices de l'Institut littéraire Israélite,

dirigé par

Mess. les Drs. **Philippson, Jost & Jellinek.**

Prix ordinaire Frs. 6, 25 = fl. 3.

Prix modéré pour les membres dudit Institut Frs. 3, 75 = fl. 1, 48 sans rabais.

Francfort sur le Mein

Chez l'éditeur B. Goldberg à Paris, rue Notre-Dame de Nazareth No. 47.

Chez Mr. J. Kauffmann à Francfort.

1856.